

TATRY

4 | 2022 | cena 1,90 €, pre predplatiteľov 1,60 €

Letná sezóna odštartovala

Ešte v predstihu dostali
nové nástupné miesto vodáci

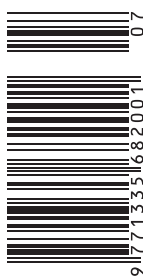
Zacielené na medvede

Na strety so šelmami reagoval envirorezort
súborom systémových opatrení

Vysoké Tatry prekvapujú

Tentokrát počtom plies

ISSN 1335-6828

Červenák karmínový (*Carpodacus erythrinus*)

Kým priletí z ďalekých oblastí indického subkontinentu, aby v Tatrách privedol na svet vlastné potomstvo, v kalendári si už nalistujeme polovicu mája.

  Radoslav Michalec

Spevavec približne veľkosti vrabca. V dospelosti, po druhom roku života, je samček v svadobnom šate pestro karmínovo sfarbený. Samička a mladé jedince sa vyznačujú sivohnedou farbou na prsiach s pozdĺžnymi škvrkami. Je prísne sťahovavý. Zo zimovísk v južnej Ázii k nám prilieta pomerne neskoro, väčšinou v druhej polovici mája. Hniezdi v Ázii a v Európe, kde sa hranica jeho rozšírenia od minulého storočia posúva smerom na západ starého kontinentu.

Ojedinelý a vzácny bol v minulosti aj na Slovensku, v súčasnosti sa vyskytuje prevažne v údoliach riek a potokov v podhorskom a horskom stupni. Na hniezdenie vyhľadáva otvorenú lúčnu a podmáčanú krajinu s krovinami i jednotlivými kríkmi od nižších polôh až po vysokohorské prostredie, kde môže nájsť prvý do-

mov pre svoje mláďatá aj v kosodrevine. V Západných Tatrách bol v čase hniezdenia pozorovaný pri prvom Roháčskom plese (1 562 m n. m.). Hniezdo si stavia nízko nad zemou v kríkoch alebo v bylinnom kryte. Potravu tvorí prevažne rastlinná zložka. Mláďatá prikrmuje aj menším hmyzom. Už koncom augusta v skupinkách odlieta na ďaleké zimoviská. ◀

Obsah

Viete, že...	2
Vodáci majú premiéru v TANAP-e za sebou	3
Vyčkávajú na poslednú chvíľu	5
Kirchnerovci a „ich“ Zbojníčka	6
Objavte najkrajšie zelené miesta Slovenska	9
Zacielené na medvede	10
Lyžičníky Tatier	12
Vysoké Tatry prekvapujú. Tentokrát počtom plies	14
Náhody s bradáňom žltohlavým	16
Vodopády Tatier X.	18
Peter Hámor: Expedícia je cunami pozitívnych zážitkov	20
Tatry boli ateliérom Zola Palugyaya	22
Po stopách Jána Olejníka: Ludové slávnosti pod Slavkovským štítom	28
Folklórne hnutie Jána Olejníka	31
Rozlúčili sa s legendami	32
Tatranský železničný okruh uzavreli pred 110 rokmi	33
Reichartovci	36
Križovka	40
Fotohádanka	41

TATRY. Dvojmesačník o krásach tatranskej prírody, jej ochrane, starostlivosti o lesné ekosystémy, turistike, športe a cestovnom ruchu v TANAP-e. Vychádza od roku 1962. Ročník LXI.

Vydavateľ: Správa Tatranského národného parku so sídlom v Tatranskej Lomnici

Adresa redakcie:

Tatranská Lomnica 66, 059 60 Vysoké Tatry
tel.: +421 524 78 03 74

e-mail: redakciatatry@gmail.com

Redakcia: Mgr. Martina Petránová,
Mgr. Jana Tomalová, DiS. art.
tel.: +421 903 987 594, +421 945 448 602

Grafická úprava a tlač:

Tlačiareň Kežmarok GG, s.r.o., Priekopa 21,
060 01 Kežmarok

Celoročné predplatné vo výške 9,60 € v SR:

uhradíte na IBAN: SK528180000007000675288

Predplatné v ČR:

MediaCall, s. r. o., Vídeňská 546/55,
639 00 Brno, tel.: +420 532 16 51 65,
e-mail: import@mediacall.cz
www.mediacall.cz

Redakčná rada: JUDr. Mgr. Peter Dzurilla, Dr.h.c., LL.M. (predseda), Ing. Pavol Majko, Ing. Peter Spitzkopf ml., Ing. Maroš Peiger, Ing. Katarína Žilkovanová, PhD., Mgr. Erika Feriancová, Ing. Michal Jurčo, Ing. Marián Šturcel

Nevyžiadané príspevky redakcia nevracia. Redakcia si vyhradzuje právo úpravy a skracovania materiálov, ako aj výberu titulkov a medzititulkov. Zasláním príspevku autor súhlasí so spracovaním svojich osobných údajov, ktoré týmto poskytol redakcii. Názory autorov jednotlivých článkov sa nemusia zhodovať s oficiálnym stanoviskom vydavateľa. Prevzatie textových a grafických materiálov z časopisu je dovolené len so súhlasom redakcie a pri rešpektovaní autorských práv. Redakčná uzávierka je dva týždne pred vydaním časopisu.

Dátum vydania: 27. 6. 2022

Evidenčné číslo: EV4596/12,
ISSN 1335-6828, IČO 54435293

Titulná strana
Horec bodkovaný (*Gentiana punctata*)
Snímka: Marcel Tobis

Zadná strana
V pokoji prírody
Snímka: Marcel Tobis

Viete, že...

 redakcia

Na pretras sa do parlamentu dostal v polovici júna aj návrh zákona o turistických trasách, ktorý mal garantovať lepšiu ochranu a rozvoj značených trás, ako i viac financií na tento účel. Poslanci ho však v prvom čítaní tesne nepodporili. Odmietnutie sa nepáči Klubu slovenských turistov a ďalším organizáciám záujmových skupín, ktoré sa zhodli, že zákonodarcovia kolektívnym „nie“ oddialili legislatívnu úpravu potrebnú pre cestovný ruch, po ktorej volali roky. Avizujú preto petíciu na podporu zákona.

Tretí júnový piatok sa stal osudným niekdajšiemu Hotelu MS 70 v Novom Smokovci pod Jakubkovou lúkou. Pred šiestou večer zachvátil fatálny požiar tri opustené objekty s murovanými základmi a drevenými konštrukciami, ktoré patrili bývalému ubytovaciemu zariadeniu. Hotel MS 70 „vyrástol“ spolu s Panorámou či Hotelom FIS ako súčasť intenzívnej prípravy na svetový šampionát v klasických lyžiarskych disciplínach, ktorý vo februári 1970 hostilo Štrbské Pleso. Tatranci sa na športový sviatok pripravovali tri roky, sprevádzal ich aj výrazný stavebný „boom“.

Zhruba v rovnakom čase, ako pod úpäťm Slavkovského štítu úradoval požiar, prekvapil osadenstvo Chaty pri Zelenom plese ohlušujúci zvuk mohutnej kamennej lavíny v doline. Masa skál, našťastie, nesiahla ani nezavalila žiadneho človeka. Odtrhy zo žulových masívov sú bežnou súčasťou života Tatier, ale kamenná lavína v sile, akú ukázala tá v Doline Zeleného pleša, je skôr výnimkou.

Šéfovia horských vodcov SR a horských záchranárov si „vymenili stoličky“. Národná asociácia horských vodcov má už vyše dvoch mesiacov nového predsedu. Stal sa ním Jozef Janiga, ktorý vlani v decembri po devätnástich rokoch skončil na poste riaditeľa Horskej záchrannej služby. Janiga u horských vodcov vystriedal v predsedníckej funkcii Mareka Biskupiča. Ten sa stoličky vzdal kvôli pracovnému vyťaženiu po zmene zamestnania, keď začal v januári šéfovať horským záchranárom práve po tom, čo Janiga odišiel do výsluhového dôchodku.

Tragický koniec mala júnová pátracia akcia v Západných Tatrách. Mla-

dý Poliak bol v kontakte s rodinou počas dňa, večer sa však už nehlásil, a tak sa na Zverovke rozbehla pátracia akcia. Do terénu vyrazili profesionálni aj dobrovoľní horskí záchranári z južnej i severnej strany Západných Tatier. Turistu napokon našli v oblasti Baníkovského kotla, 24-ročný muž však ležal bez známok života. Začiatkom júna sa podarilo objaviť aj pozostatky 58-ročného Poliaka, ktorý sa v Západných Tatrách stratil ešte v januári.

Speleológovia „dostali do rúk“ digitálny skener, ktorý im pomôže zmapovať presný tvar jaskýň. Pomocou moderných prístrojov dokázali zamerať dlhé kilometre jaskýň po celom Slovensku a speleovýskumu sa otvárajú nespočetné možnosti vedeckých analýz, vďaka ktorým môžu ďalej pracovať s dátami a napríklad modelovať záplavové udalosti v jaskyniach či sledovať vzťahy v rámci povrchového a podzemného krasu.

Opäť svoje brány túto jar otvorila Expozícia tatarskej prírody, ktorá si 15. júla pripomenie jubilejných tridsať rokov odo dňa, keď začala sprístupňovať horskú kvetenu očiam návštevníkov priamo v Tatranskej Lomnici. Ešte pred „narodeninami“ sa botanická záhrada zapojila do Vikendu otvorených parkov a záhrad. Výskumní pracovníci Správy TANAP-u si pre náročnejších pripravili komentované prehliadky a pre najmenších obľúbené ekohry o spoznávaní pobytových znakov živočíchov a vplyve klímy na ekosystémy v TANAP-e.

Pri kontrole hniezda orliaka morského zoológovia Správy TANAP-u našli veľké vyperené mláďa v dobrej kondícii. Jediná známa hniezdna lokalita tohto najväčšieho slovenského dravca na Liptove tak už druhýkrát poskytla podmienky pre úspešné vyvedenie potomstva. Počas „inventúry“ kontrolovali zoológov rodičia mláďaťa a jeden z nich po nej odprevadil „tanapákov“ aj k autu. Orliaky uzatvárajú zväzky na celý život, samec je zodpovedným partnerom a otcom, ktorý prináša do hniezda potravu a tiež zahrieva vajíčka.

Keď sa počas jarnej migrácie snažia žaby dostať zo svojich zimovísk k vodným plochám, mnohé nájdu smrť pod kolesami áut. Správa TANAP-u preto

každoročne buduje zábrany pre obojživelníky okolo ciest pri Zuberci, Liptovskom Trnenci, Tatranskej Lomnici a priamo v Mlynčekoch. Z vyzbieraných 2 878 jedincov boli tento rok druhovo najpočetnejšími ropucha bradavičnatá (2 235 jedincov) a skokan hnedý (642 jedincov). Za ostatné roky ochranári evidujú rapidný pokles prenesených živočíchov, dôvodom je degradácia biotopov, vysychanie vodných plôch i častejšie používanie pesticídov a hnojív v poľnohospodárstve.

Do Múzea TANAP-u pritiahla v polovici mája deti i dospelých Tatranská múzejná noc, program otvorili Sokoliari majstra Vagana, pod holým nebom kuchtil z lokálnych surovín tvorca úspešného projektu Chef from the woods Lubomír Šmindák a na návštevníkov sa pripravil i Pavel Ballo, ktorý svoj profesionálny život i nespočetné hodiny voľného času zasvätil tatranským svištom. Nechýbali ani ekohry či „pátračka“ a bodku za Tatranskou múzejnou nocou dalo večerné kino o tete srne, ale i kamzíkovi a svištovi.

Tatry sa už naplno „rozbehali“. Koncom mája na lesnom chodníku z Tatranskej Kotliny na Chatu Plesnivec pretekali bežci na päťkilometrovom úseku s prevýšením 530 metrov. Spomedzi mužov si najlepší výsledok na Plesnivec VerticalRun pripísal Jozef Hlavčo s časom 0:25,27, spomedzi dám bola najrýchlejšia Barbora Mayerová, časomiera ukázala 0:34,06. Súťažilo sa i na 7,7-kilometrovej trati s prevýšením 626 metrov, Beh na Chatu pri Zelenom plese v polovici júla najrýchlejšie zvládol opäť Jozef Hlavčo s časom 37:09,08, medzi ženami najlepšie obstála Lúbia Mitalová, ktorá dobehla za 49:53,37.

Memoriálu Juraja Petranského patrila prvá júnová sobota, na trasu z Hrebienka na Zamkovského chatu sa vybralo 33 chlapov so stokilovou krošňou na chrbte, zmiešané dvojice, ktoré si náklad podelili, ale aj ženy s poctivou tridsaťkilovou záťažou. Súťažiaci mali spoločný cieľ – pripomenúť si mladého nosiča, ktorému vzala život lavína počas vynášky na Téryho chatu. Už 21. Nosičskú stovku zvládol najrýchlejšie Branislav Karafa, nohy ho aj s nákladom doniesli na chatu za 43:03 minút. ◀

Vodáci majú premiéru v TANAP-e za sebou

Pätnásty jún priniesol po vyše šesťmesačnej prestávke otvorenie tatranských chodníkov vo vysokohorskom priestore, veľká novinka roka 2022 však turistickú sezónu ešte o pár týždňov „predbehla“. Tretiu májovú sobotu sa milovníci vodných športov dočkali prvého vyhradeného miesta v Tatranskom národnom parku. Meandre horného úseku najdivokejšej slovenskej rieky sú prístupné vyznávačom adrenalínu výlučne v jednomiestnom kajaku či kanoe. Na Belú nastúpia vodáci tesne pod jej „zrodom“, zhruba stopäťdesiat metrov od sútoku Tichého a Kôprovského potoka v Tichej doline.

 Jana Tomalová

 Martina Petránová a autorka

Prvé oficiálne nástupné miesto pre nadšencov divokej vody v Tatranskom národnom parku spoločne s vodákmi otvorili minister životného prostredia Ján Budaj a Pavol Majko, riaditeľ Správy Tatranského národného parku (TANAP-u) so sídlom v Tatranskej Lomnici, ktorá týmto krokom vyšla v ústrety ďalšej skupine návštevníkov. O vyhradené miesto v TANAP-e sa usiloval Klub slovenských turistov (KST) celých pätnásť rokov. „Teší ma, že sa nám s vodákmi, ktorí sa už dlhodobo snažili zoficiálniť svoje aktivity na území najstaršieho národného parku na Slovensku, podarilo nájsť spoločnú reč. Vďaka tomuto nástupnému miestu si užijú až tri a pol kilometra dlhý splav meandrami rieky, ktorá je známa nielen svojou dravosťou, ale i nespútanou krásou. Možnosť precítiť jej divokosť počas

splavu je určite neopísateľným zážitkom,“ konštatuje riaditeľ Správy TANAP-u.

Inštruktori si zatrénujú doma

Voda Belej neustále mení svoj smer, tečie pomedzi blavany a „gúla“ ich po dne. Športovci si na divokej vode hľadajú priestor, kadiaľ prepádajú a prichádzajú do kontaktu s prekážkami, ktoré ich môžu prevrátiť, alebo zvrtnúť špičku kajaku či kanoe neželaným smerom. Po každej väčšej vode rieka zmení koryto a pre nadšencov na kajakoch či kanoe je v čomsi nepoznaná. „Aj vtedy, keď som si sadol, (v deň otvorenia vyhradeného miesta, pozn. red.) vedel som, že onedlho to bude iná rieka, než si ju budem pamätať,“ hovorí Ladislav Cechlár, člen Sekcie vodnej turistiky KST, ktorý spolu s ministrom pre-

strihol pásku k čerstvému prístupovému chodníku. Vodácky sviatok oslávil hneď dvomi splavmi úseku a dvomi vlastnoručnými vynáškami plavidla – splav horného úseku Belej si totiž treba zaslužiť.

Aby sa vodná turistika všeobecne mohla prevádzkovať bezpečne, nezaobíde sa bez inštruktorov, ktorí akcie organizujú, zabezpečujú a starajú sa, aby sa nikomu nič nestalo. „Na to, aby sa naučili jazdiť, potrebujú vodu vyššej obtiažnosti, preto pre nich organizujeme školenia inštruktorov, zvyčajne ide o pádlovanie v zahraničí. Jediná možnosť, ktorá doteraz ostávala na území Slovenska, boli slalomové kanály, jeden v Bratislave a jeden v Liptovskom Hrádku. Teraz majú tréningový priestor doma – úsek, ktorý bol otvorený, je určite lepší a ťažší než hociktorý z kanálov,“

Splav horného úseku Belej si treba zaslúžiť. Vodáci si musia svoje pravidlá priniesť k nástupnému miestu svojpomocne.

ozrejmuje Cechlár. Obtiažnosť Belej v jej časti nad Podbanským sa blíži k štvrtému stupňu šeststupňovej Medzinárodnej stupnice obtiažnosti riek WW (z ang. Wild Water). Rieka Belá sa splavuje zhruba na dvadsiatich kilometroch, kde platí: čím vyšší úsek, tým zjazdnejší aj za „menšej“ vody. Športovcom sa tak predlžuje sezóna Belej a majú aspoň na pár týždňov v roku, počas ktorých príroda zabezpečí dostatočný prietok vody, možnosť okúsiť dravú slovenskú rieku.

Apelujú na bezpečnosť

Vodáci sa na nástupné miesto dostanú od parkoviska na Podbanskom po turistickú značku, začiatok prístupovej trasy sa nachádza neďaleko horárne Tichá. Na dravé pereje rieky Belá sa môžu vydať len členovia turistických alebo športových organizácií so zameraním na vodnú turistiku či vodný slalom na jednomiestnom kajaku (K1) alebo kanoe (C1), pričom vystupovať môžu len na označených miestach. „Trvali sme na tom, aby bol úsek prístupný len pre jednomiestne lode K1, C1. Tým pádom sme v podstate vylúčili cestovné kancelárie, tie zvyknú svojich klientov voziť na dvojmiestnych nafukovačkách – a to je problém. Aj keď vzadu sedí dobrý inštruktör, voda môže byť v istom momente neovládateľná, lebo vpredu je neraz ten, čo nevie pádlovať,“ vysvetľuje Cechlár.

Presné pravidlá pre vodákov určuje Zoznam vyhradených miest v Tatranskom národnom parku č. 2/2022 z 19. mája 2022, ktorý vymedzuje aj čas, kedy majú dovolené byť na vode. Podľa neho môžu začať splavovať Belú najskôr hodinu po východe slnka, hodinu pred jeho zápa-

dom už musia byť na brehu. Športovcov limituje aj dostatok vody v koryte rieky na celom úseku splavu.

Horská záchranná služba (HZS) návštevníkom národného parku odkazuje, aby dodržiavali bezpečnostné opatrenia a aby neriskovali. „Máme niekoľko členov vyšskolených na vodnú záchranu, tá je však obtiažna. Vodák si v prvom rade musí pomôcť sám, ideálne, keď sa do žiadneho problému ani nedostane. Nový úsek odporúčame naozaj len skúseným športovcom,“ apeluje riaditeľ HZS Marek Biskupič.

Vodáci môžu dostať viac priestoru

Keďže 1. apríla tohto roka vznikla jednotná Správa TANAP-u, ktorá prevzala i kompetencie starostlivosti o štátne pozemky na území národného parku, boli podľa Majka všetky povoľovania oveľa jednoduchšie a mäkký turizmus má v súčasnosti takpovediac lepšie prešľapaný chodník. „Keď sme vyhodnotili, že tu zásadné riziko poškodenia prírody nehrozí, tak prečo nie, sny sa majú plniť a jeden

z nich je splnený,“ uvažuje Majko, pričom úsek rieky Belá nemusí byť koniec vodáckeho využitia v TANAP-e. S vodnou turistikou počíta aj návrh nového návštevného poriadku, na ktorý čaká TANAP od roku 2017. V prípade Belej mali športovci pôvodne nastupovať na vodu až pri moste na Ceste slobody. Okrem najdivokejšej slovenskej rieky sa do navrhovaného dokumentu dostali aj nástupné miesta na rieke Biela v obci Ždiar; prítok rieky Orava, Studený potok od Brestovej; a tiež Skalnatý potok v úseku od mosta na Ceste slobody. Všetky vodácke „trasy“ majú viesť až po hranice národného parku.

Návštevníci si pozrú vznik Belej

Okrem nástupného miesta pre vodnú turistiku v rovnaký deň „uviedli do života“ aj prístupový chodník priamo k sútoku Tichého a Kôprovského potoka. Návštevníci si tak budú môcť posediť a pozorovať miesto, kde sa rodí najdivokejšia rieka na Slovensku a onedlho by sa o vzácnej lokalite mali dozvedieť viac aj z informačnej tabule. „Pre nás, ochráncov, je to zabitie dvoch múch jednou ranou. Sme v treťom stupni ochrany a návštevníkom chceme poskytovať maximálne možné využitie v národnom parku,“ hodnotí tento krok jednotnej Správy TANAP-u Majko. Cieľom podľa neho je, aby sa čo najviac ľudí dozvedelo o vzácných hodnotách, ktoré ponúkajú Tatry. „Keď ich budú poznať, pevne verím, že sa postavia za nás a všetci budú aktívne pomáhať chrániť prírodu,“ doplnila Majko, ktorého minister životného prostredia vyzval, aby na Správe TANAP-u diskutovali o bezpečnosti a prípadnom otvorení ďalších nových chodníkov, alebo opätovnom sprístupnení niektorých trás, ktoré v minulosti nechýbali na turistických mapách.

Chatári čakajú na novinky

V súvislosti s turistickou sezónou vyzval šéf envirorezortu medzi chatármi búrlivú reakciu, keď sa koncom apríla vy-

Vody Tichého a Kôprovského potoka sa spájajú do rieky Belá v nadmorskej výške 976,8 metrov. Najdivokejšia rieka Slovenska ďalej tečie cez Podbanské, prijíma Kamenitý potok, potok Dovalovec, Račkovú a ústí do Váhu v lokalite zvanej Úšusty v nadmorskej výške 629 metrov nad morom. Celková dĺžka toku je 23,6 kilometra s priemerným spádom 14 promile. Na šiestom riečnom kilometri v časti Dovalovo je rieka ovplyvnená vybudovaním malej vodnej elektrárne, na väčšine územia však ide o málo ovplyvňovaný divočiaci vodný tok, ktorý si zachoval prirodzený charakter. Popri Belej sa vyvinuli nelesné brehové porasty, ktoré sú biotopmi európskeho významu. Zo zoologického pohľadu je rieka Belá typickým podhorským pstruhovým potokom, dáva domov pstruhom potočným, hlaváčom bieloplutvým, hlaváčom pásoplutvým, čerebliam potočným a lipňom tymianovým. Rieka Belá je súčasťou súvislej európskej sústavy chránených území NATURA 2000.

jadril, že „staré diesle“ by na horské chaty jazdiť nemali. Budaj sa v Tatrách stretol s väčšinou prevádzkovateľov či majiteľov chat v TANAP-e, aby si vysvetlili „prípadne nedorozumenie“. „Všetci súhlasia s tým, že sa musíme zbaviť emisií na vysokohorských chodníkoch a všetci musia v drvivej väčšine usilovať o elektromobilitu. My tomu radi pomôžeme. Ukázalo sa, že je tu veľa ďalších problémov – čističky, toalety, odpadové hospodárstvo, takisto niektoré cesty... Otvorili sme celý balík problémov, ktoré nám vedia identifikovať ľudia z TANAP-u, HZS a vysokohorskí chatári,“ vymenúva najdôležitejšie body rokovania Budaj. Ministerstvo preto podľa jeho slov pripraví výzvy špeciálne pre vysokohorské chaty, ktoré budú smerovať k zatepleniu, fotovoltaike, toaletám či modernému odpadovému hospodárstvu. Špičkové technológie podľa Budaja

nezmenia ráz krajiny, ale pomôžu životu a prevádzke obľúbených turistických zariadení.

Momentálne dostala Zbojnická chata „zelenú“ na ekologickjšie riešenie prevádzky. Elektrinu vo Veľkej Studenej doline vyrába dieslový agregát, ktorý čoskoro vymenia fotovoltaičné panely. Podľa chatára Mikiho Knižku ide o dôležitý krok tomu, aby sa vo vzácnom prostredí nevytvárali splodiny, „Zbojnická“ túto investíciu zvládne bez peňazí z eurofondov.

Minister na stretnutí s chatármi neobišiel ani večný tatranský problém, parkovanie, a uviedol, že zamestnanci envirorezortu v súčasnosti hľadajú vhodné pozemky v okolí tratí Tatranských elektrických železníc. Ak ich úradníci nájdu a nebudú iné prekážky, Budaj plánuje po trase električky vybudovať pre motorizovaných návštevníkov veľké záchytné parkovisko, z ktorého

by si mohli napríklad hotelieri elektromobilmi prevziať svojich hostí.

Turistom pomôže vylepšená aplikácia

Turistická sezóna prináša novinky aj vo virtuálnom svete. Ďalšie funkcionality „občerstvili“ Aplikáciu HZS, ktorú už takmer tri roky využívajú návštevníci hôr a je veľkou pomôckou pre operátorov horskej služby. Okrem iného umožňuje turistom dovoliť sa na tiesňovú linku HZS „18 300“ a súběžne s hovorom odoslať aj GPS súradnice polohy volajúceho. V prípade, že je na mieste slabé pokrytie signálom a hovor zlyháva, na tiesňovú linku príde SMS správa s informáciami o udalosti a GPS lokalizáciou. Ani tento rok programátori nezaháľali a prichádzajú s ďalšími vylepšeniami, ktoré sa týkajú hlavne portálu pre operátorov HZS a posunú bezpečnosť turistov o ďalší krok dopredu. ◀

Vyčkávajú na poslednú chvíľu

Po dvoch rokoch pandémie vkladajú podnikatelia v cestovnom ruchu nádeje do nadchádzajúceho leta. Práve tomuto segmentu dala korona zabráť zrejme najviac. Odpovedať na otázku, či sa podarí preklopiť štatistiky návštevnosti aspoň na úroveň spred roka 2019, ktorý priniesol rekordné čísla návštevnosti, by si vyžadovalo veštecké schopnosti, no v tejto situácii by potešili aj o trochu nižšie cifry. Nielen o tom, aké výzvy čakajú cestovný ruch po definitívnom uvoľnení protipandemických opatrení, sme sa porozprávali s Lenkou Rusnákovou, výkonnou riaditeľkou Združenia cestovného ruchu Vysoké Tatry.

 Martina Petránová

Práve cestovný ruch je segmentom, ktorý zasiahla korona asi najcitelnejšie. Aké výzvy vás čakajú po dvoch rokoch pandémie?

Veľmi sa tešíme, že došlo k uvoľneniu opatrení a veríme, že táto letná sezóna už bude konečne normálnejšia. Pred nami sú výzvy rôzneho charakteru. Jednou z najvýznamnejších je zmena spotrebiteľského správania. Pred pandemiou sme boli zvyknutí, že ľudia si svoje dovolenky rezervovali dlho vopred a tým pádom si ubytovacie zariadenia aj poskytovatelia ostatných služieb vedeli plánovať, čo, kedy a ako budú robiť. Teraz návštevníci s rezerváciami svojich pobytov vyčkávajú na poslednú chvíľu, čo niektorým podnikateľom môže spôsobovať stres, lebo sa nevedia pripraviť, či už z pohľadu zamestnancov, zásob, alebo plánovania rôznych akcií. Tento trend sa objavil práve počas tých dvoch ko-

ronových rokov a teraz sa ešte viac znásobil, ale veríme, že návštevníkov v Tatrách bude toto leto dosť.

Vyfúkli ste mi otázku. Práve na zmeny v spotrebiteľskom správaní som sa chcela opýtať ja vás. Už ste si teda stihli zvyknúť na tento nový trend?

Časté zmeny protipandemických opatrení nás to naučili. Počas posledných dvoch rokov sme nevedeli, čo sa bude a čo nebude môcť, človek čakal do poslednej chvíle, kým to nebude jasné a podľa toho sa zariaďoval. Teraz sa to síce ako keby ustáľilo, no ľudia prestali plánovať. Možno je tu priestor aj pre nás ako podnikateľov, aby sa snažili toto spotrebiteľské správanie buď zmeniť, alebo sa mu prispôbiť.

Keby ste mali stručne zbilancovať posledné dva roky z pohľadu cestovného

ruchu, aké boli z vášho pohľadu?

Plné neistoty. Museli sme sa naučiť flexibilitu. Síce počas hlavnej sezóny, čo je júl a august, sa nám podarilo akoby dobehnúť výsledky z tých rokov predtým, ale bola to záležitosť vyslovene len týchto dvoch mesiacov. Počas ostatných mesiacov bola návštevnosť výrazne nižšia, niekedy až na nule, čiže zvýraznila sa mimosezónnosť, proti ktorej sa v Tatrách snažíme už dlhodobo niečo robiť. Predovšetkým hotely sa ju snažili aspoň ako-tak vyrovnávať rôznymi akciami, aktivitami, kongresmi či kúpeľníctvom, ale korona nás vrátila do čias, kedy sme mali v lete pomerne dosť ľudí a mimo sezóny takmer nič.

Budme konkrétnejší. Skúsme si to demonštrovať aj na číslach.

Keby sme sa pozreli konkrétne na mesto Vysoké Tatry, tak v roku 2020 sme oproti roku 2019 zaznamenali pokles návštevnosti o 36 percent a v roku 2021 dokonca až o 49 percent. Ako som už spomínala, júl a august neboli až také zlé, v porovnaní s rokom 2019 tam bol pokles okolo desať, dvanásť percent, ale keď to vezmeme kumulatívne, vidíme, že prepád je obrovský.

Prehupli sme sa do júna. Práve tento mesiac zvykol byť mesiacom, keď sa začala rozbiehať sezóna. Ako to vyzerá tento rok?

Vidíme, že po tých dvoch rokoch Vysoké Tatry konečne ožili detskými výletmi a školami v prírode, ktoré sme v poslednom období takmer vôbec nemali. Celko-

vo je však rozbeh letnej sezóny rozpačitý, čo súvisí aj s tými rezerváciami, ktoré zatiaľ neevidujeme až v takom množstve, ako by sme chceli, ale dúfame, že aj rôzne podujatia, ktoré teraz štartujú v súvislosti s otvorením letnej sezóny, tomu pomôžu a ľudia si do Tatier nájdu cestu.

Na čo sa môžu návštevníci tešiť?

Na svoje si určite prídu veľkí aj malí, športovci i nešportovci, keďže v lete je v Tatrách plno bežeckých pretekov či kultúrnych podujatí. Upriamila by som pozornosť na to, že pokračujeme v cvičeniach pod holým nebom, ktoré sme začali už vlni. Každý pracovný deň od pondelka do piatka si môžu ľudia niekde zacvičiť.

Už ste spomínali, že spotrebiteľské správanie sa zmenilo. Zaregistrovali ste aj nejaké špecifické požiadavky zo strany návštevníkov?

Ani nie. Skôr si myslím, že Tatry ako také ľuďom chýbali a chcú sa do nich vrátiť. Hlavná motivácia, prečo ľudia vyhľadávajú aktívny oddych, sa zatiaľ nezmenila. Hlavnými atrakciami stále ostávajú hory, plesá, chaty a chodníky.

Ďalšia moja otázka vyznie možno tak trochu zvláštne, ale priniesla korona aj niečo pozitívne pre cestovný ruch?

Positívom je možno to, že sme si uvedomili, že zdravie je jeden z najdôležitejších benefitov a keďže sa nachádzame vo Vysokých Tatrách, ktoré sú kúpeľným miestom, snažíme sa vďaka tomu vrátiť sa aspoň trošku ku koreňom, o čom svedčí aj náš projekt Tatry ako liek. Je dobré, že sa o tom čoraz viac hovorí, veď ktorá iná oblasť na Slovensku, ak nie Vysoké Tatry je lídrom v oblasti liečby ochorení dýchacích ciest. Možno si práve teraz uvedomíme, že by sme sa mali zamerať aj na túto sféru a vážiť si to.

Okrem pandémie a vojny na Ukrajine miešajú karty v ostatnom období aj rastúce ceny potravín a energií. Domácnosti škrtajú položky vo svojich rozpočtoch a práve dovolenky bývajú spravidla tou položkou, ktorú sú ľudia ochotní oželiť. Pociťujú ste, že návštevníci majú hlbšie do vrecka?

Tatry sú zaujímavé v tom, že dokážu ponúknuť široké možnosti. Každý si tu dokáže nájsť to, čo hľadá. Koľko chce minúť, toľko minie. V každom prípade však platí, že návštevníci sú opatrnejší a možno sa rozhodujú o niečo dlhšie, či si pobyť kúpiť alebo nie. ◀

Pri hľadaní podkladov pre vydanie pamätnice *Prešovčania v horách* som vo svojom pivničnom archíve objavil kroniku zo Zbojníckej chaty. Akoby zázrakom sa zachovala. Sú v nej obsiahnuté zápisy a kresby od roku 1936 až do roku 1944.

📍 Martina Petráňová 📷 archív Jozefa Šteca

Tieto riadky spolu s obrázkami pred časom adresoval redakcii časopisu TATRY Prešovčan Jozef Štec, ktorý sa zaujíma aj o históriu tohto kúta Slovenska. Pri pohľade na dávno zabudnutú kroniku si spomenul, že ju ešte v osemdesiatych rokoch minulého storočia dostal do daru od svojho spolupracovníka na investičnom útvare, ktorý riadil výstavbu veľkej drevospracujúcej fabriky na Šariši. So záujmom si v nej zalistoval a nadabil na zápisy Nemcov, Angličanov i Francúzov, ktorí vtedy hojne navštevovali Vysoké Tatry. Samozrejme, v kronike nechýbajú ani autogramy Slovákov, Čechov a predovšetkým Moravákov, pre ktorých

Z koloniálu na chatu

Eduardovi Kirchnerovi (1908 – 1975), rodákovi z Brezovice pri Lipanoch, venoval v pamätnici *Prešovčania v horách* jeho syn aj tieto riadky: „V rokoch 1934 až 1944 (iné zdroje uvádzajú roky 1938, resp. 1942, pozn. red.) pobýval najčastejšie vo Vysokých Tatrách. Z toho v čase 1936 až 1938 v úlohe chatára na Zbojníčke. Pred nástupom na Zbojníčku pracoval ako predavač v obchode s koloniálnym tovarom v Starom Smokovci. Tam sa zoznámil a neskôr oženil so slečnou Helenou Hornákovou,“ zaspomínal si na medzivojnového gazdu z chaty pri Sesterskom plese. Pôvodne jednoduchá stavba z kameňa s mierne zošik-

Kirchnerovci

tieto hory vždy mali svoje čaro. Niektoré odkazy sú stručné, obsahujú len dátum a mená, iné ich autori doplnili o krátku správu či pozdrav, ďalší pridali aj motto, ba dokonca ilustráciu. Ako napríklad francúzski turisti, ktorí zavítali do Veľkej Studenej doliny 21. júla 1937. Vďaka nim sa v kronike ocitla pôsobivá ilustrácia s vyobrazením vtedajšej podoby Zbojníckej chaty doplnená o symboly Francúzska. Okrem Eiffelovej veže znázornili aj Víťazný oblúk a známu baziliku Sacré-Coeur stojacu v legendárnej parížskej štvrti Montmartre. Trojicu monumentov prepjoli so „Zbojníčkou“ cestou lemovanou stromami, po ktorej frčí dobový automobil. Popis „Paris – Smokovec – Zbojnícka chata“ dokumentuje ich trasu, nápis „Vive les Tatras!“ v preklade znamená „Nech žijú Tatry!“.

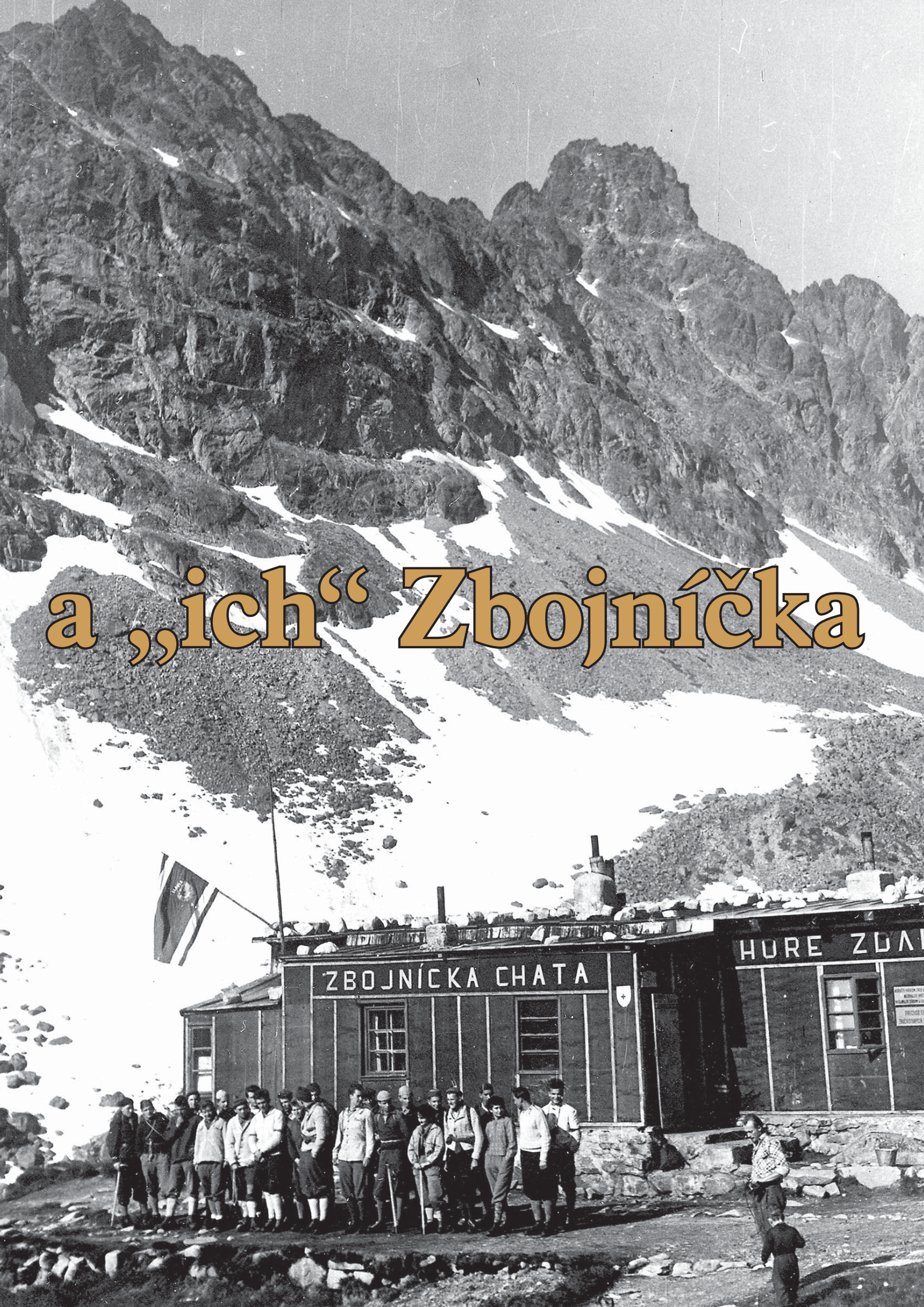
„Priznám, prekvapilo ma, že sa kronika z tých čias zachovala. Venoval som ju Bohušovcom, ktorí sa zaoberajú históriou Vysokých Tatier. Rovnako ako aj bronzovú sošku zjazdára, ktorú vytvoril sochár a výtvarný pedagóg Rudolf Hornák,“ prezradil nám jej niekdajší majiteľ. Ako dodal, pôvodne obidva artefakty zdedil mladý Edko Kirchner. Bol to totiž práve jeho otec, ktorý v tom období gazdoval na Zbojníckej chate.

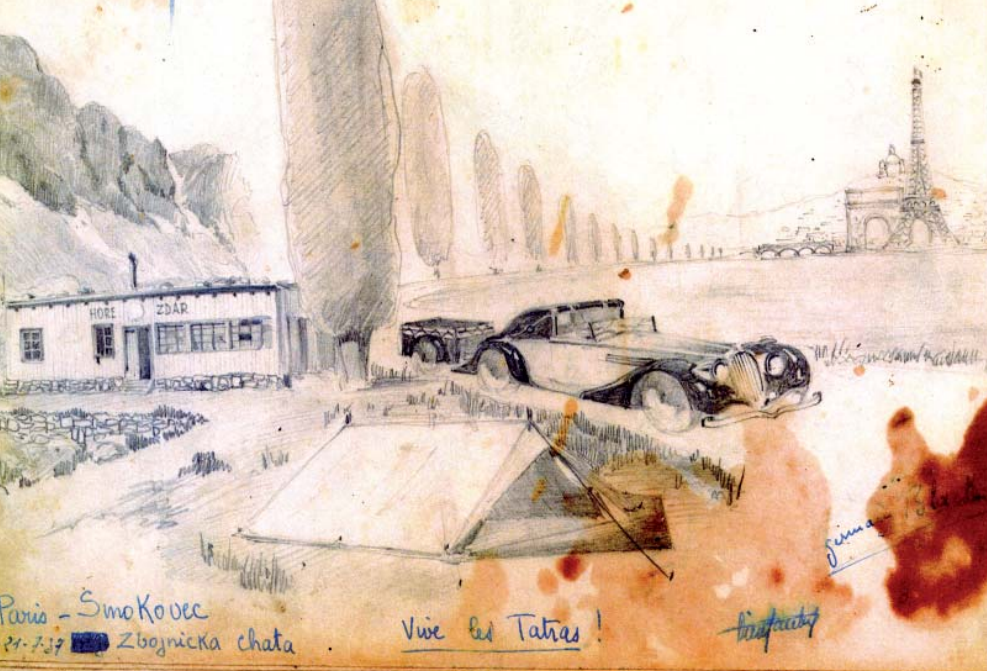
menou strechou vyrástla vo Veľkej Studenej doline v roku 1907. Jej interiérom tvorili len prične a od roku 1910 aj kovová piecka. Ako v knihe *Tatranské chaty – majáky v mori skál a snehu* píše Ivan Bohuš ml., k prestavbe a rozšíreniu Zbojníckej chaty došlo v roku 1924, keď sa nájomcom stal Klub československých turistov (KČST). Rekonštrukciou získala jednu miestnosť a zastrešenú verandu. Prenocovať v nej mohlo dvadsať turistov. Chata spočiatku fungovala len v lete, svoju prvú zimnú sezónu zažila Zbojníčka až v rokoch 1933/34. Manželia Kirchnerovci sa chatármi stávajú v roku 1936. Za ich éry je návštevníkom k dispozícii už 28 lôžok. Okrem priestrannej kamennej nočláhrne priniesli úpravy v réžii KČST aj prístavbu v podobe hospodárskej časti, v ktorej bol i byt chatára.

Chatár aj horolezec

„Otecko sa popri chatárčení venoval aj horolezectvu,“ pokračuje v spomienkach Kirchnerov syn. V pamäti mu utkvel najmä jeden z jeho posledných prvovýstupov, na ktorý sa v zime podujal s Antekom Veverkom (1908 – 1959). „Učiteľ z Popradu, čoby Moravák, vedel, že musí v pohnutom období vzniku Slovenského štátu opustiť Slovensko,“ začína rozmotávať kľbko príbehu o výstupe, ktorý si dvaja kamaráti naplá-

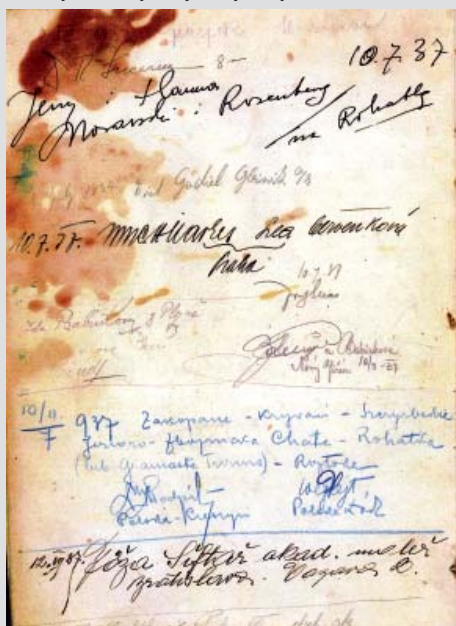
a „ich“ Zbojníčka

Stránky z kroniky Zbojníckej chaty

Manželia Kirchnerovci

novali na rozlúčku. „Vystihli vhodné podmienky a dňa 6. marca 1939 nastúpili do SV rokliny Slavkovského štítu. Po jeho zdaní sa na návrh otca táto cesta do dnešných čias volá Veverkov žlab,“ objasňuje okolnosti, za ktorých dostal svoj názov legendárny „Veverkáč“. S Kirchnerovým menom sa spája i bronzová soška lyžiara, určená pre víťaza zjazdových pretekov vo Veľkej Studenej doline. Písali sme o nej v časopise TATRY 1/2017. Aj vtedy sa redakcii ozval Jozef Štec s tým, že si v jednom zo starých čísel prečítal o sochárovi a výtvarnom pedagógovi Rudolfovi Hornákovi (1919 – 1965). Nečudo, že ho riadky historika Ivana Bohuša st. zaujali, veď vo svojom „pivničnom archíve“ ukrýval skvost práve v podobe figúrky zjazdára, ktorej autorom je Kirchnerov švager a lezecký partner. Na prednej strane podstavca sa vyníma nápis „Putovná cena Zbojníckej chaty venovaná manželmi Kirchnerovými“. Informácia, že na kovovej doštičke umiestnenej na trofeji sa nachádza len jedno jediné meno víťaza z roku 1938, mala nečakanú dohru. Výsledkom bol rozsiahly materiál o pohnutom osude hokejistu a lyžiara Karola Jedličku z českého Trínca, ktorý vtedy preteky vyhral. To, či sa uskutočnil aj ich ďalší ročník, sa nám doposiaľ vypátrať nepodarilo. Je však pravdepodobné, že súťaž stopla druhá svetová vojna a odchod Kirchnerovcov.

Skromný a obetavý

Chatár však v pamäti kamarátov aj po tom, ako spoločne s rodinou opustil Veľkú Studenú dolinu, ostal i naďalej veľmi skromným a neuveriteľne obetavým človekom. „Pomáhal druhým – a to často na úkor vlastného súkromia a rodiny. Otec mal veľa priateľov, najmä z radov horolezcov. Počas okupácie Poľska nezištne pomáhal prevádzať – aj s nasadením vlastného života – utekajúcich Poliakov cez strážené hranice na Slovensko,“ prezradil na stránkach pamätnice jeho syn. Jedným z tých, ktorí ho označovali za záchrancu svojho života, bol aj lyžiarsky inštruktor, horský vodca a záchranár, autor viacerých kníh s horskou tematikou Konstanty Stecki. Ďalším z jeho priateľov, ktorému vraj takisto pomohol utiecť z Poľska do Maďarska, bol lyžiar, horolezec a horský vodca Stanisław Motyka zo Zakopaného. „Ako horský záchranca chápal svoju úlohu, ktorú si zvolil ako prirodzenú súčasť svojho životného poslania. Nerád o tom rozprával. Často sme sa o jeho nezištnosti dozvedeli od iných ľudí,“ priznal Kirchner ml. Avšak neboli to len poľskí horolezci, ku ktorým mal vrúcny vzťah. Priatelil sa napríklad s MUDr. Konštantinom Čárskym, známym slovenským chirurgom, ktorý Kirchnera spomína aj vo svojich memoároch. „Zboj-

Vedeli ste, že?

Zbojnícka chata nebola Zbojníckou od začiatku? Spočiatku mala prívlastok „lovecká“ a neskôr sa jej názov odvíjal od lokality, v ktorej sa nachádza. Pamätníci ju poznali pod menom útulňa nad Dlhým plesom či útulňa KČST vo Veľkej Studenej doline. Ako vo svojej publikácii *Tatranské chaty – majáky v mori skál a snehu* uvádza Ivan Bohuš ml., poľskí horolezci a turisti chladnú kamennú budovu žartovne nazývali „truparnia“, čiže márnica. Názov Zbojnícka chata je vraj dielom jej niekdajšieho chatára Petra Tomčíka, ktorý v nej aj s priateľom z ústredia KČST prenocoval 9. apríla 1933. V tých časoch to nebolo bežné, keďže v zime bývala útulňa zatvorená. Múry boli totiž podchladené a cez netesnosti prenikal dnu studený vietor a sneh. Po prebdení noci Tomčík údajne vyhlásil, že bývanie v tejto chate je vhodné len pre zbojníkov a pri spiatocnej ceste pripevnili na strom pri dnes už neexistujúcej chate Kamzík, ktorá stála neďaleko Rainerovej útulne, tabuľku s nápisom Zbojnícka chata. Prozaickejšie vysvetlenie poskytol jeho brat Michal, vo svojich spomienkach uviedol, že chatu jednoducho pomenovali podľa Zbojníckych plies ležiacich v jej blízkosti. Názov sa rýchlo ujal. Chata, ktorá v spodnej časti Zbojníckej pláne vyrástla v roku 1907, odvtedy nesie toto meno. Počas svojej histórie si prešla viacerými prestavbami, tá najrozsiahlejšia bola v rokoch 1983 až 1985. Vynovená stavba však neslúžila dlho. V noci zo 14. na 15. júna 1998 ju zničil požiar. Slávnostné otvorenie novej Zbojníčky sa uskutočnilo 20. októbra 2001, avšak už pred Vianocami v roku 1999 uviedli chatu do skúšobnej prevádzky.

níčka mala v rokoch pôsobenia mojich rodičov veľa stálych návštevníkov. Príťahovala ich najmä nezabudnuteľná rodinná atmosféra, na ktorej sa po odhodení spoločenských škrupúl podieľali i oni sami,“ uzavrel túto kapitolu.

Baruša v akcii

Spoločnosť na chate manželom Kirchnerovcom robila aj Baruša. Sučku bernardína dostali ako dar od dvoch mníšok z rakúskeho kláštora sv. Bernardína. Osvedčila sa najmä ako vďačný asistent pri záchranných akciách. „Po jej výcviku vďačilo mnoho horolezcov a turistov zasypaných lavínou za záchranu životov,“ opísal kvality štvornohého pomocníka ich syn.

Z Tatier do mesta

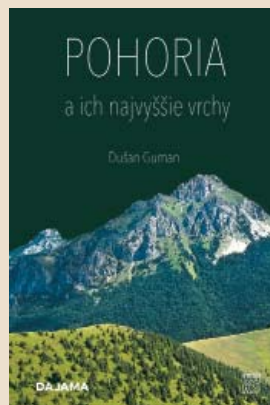
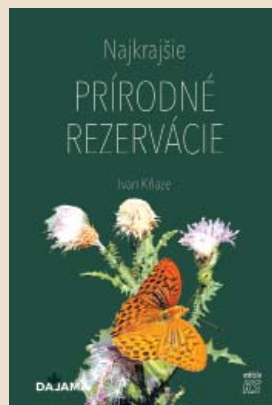
Z hôr rodinu „vyhnali“ až zdravotné ťažkosti. „V roku 1942 sa začali mojej mamičke stupňovať zdravotné problémy. Lekári jej odporučili, aby opustila vysokohorské prostredie. Napriek manželovej nevôli, čo bola snáď jeho najväčšia životná obeť, odišli spolu do Prešova,“ načiera do svojich spomienok Kirchner ml. Tam prijali ponuku viesť obchod s textilom. Pri ústupe Nemcov však museli predajňu zavrieť. Prechodne sa uchýlili do Tatier aj so švagrovcami.

Azyl u Bečvářa

Azyl im poskytol dlhoročný rodinný priateľ, celosvetovo uznávaný vedec Dr. Antonín Bečvář, ktorý bol vtedy riaditeľom observatória na Skalnatom plesse. „Pred agresivitou nemeckých fašistov a vlastných kolaborantov sa otec so švagramom Belom Pastýrom skrývali v skrýši v kosodrevine. Takmer nikto nevie, že tesne pred ústupom nemeckej armády zachránili zamínovanú lanovku na Skalnaté pleso a Lomnický štít prestrihnutím zápalných cinšnúr k uloženým dynamitovým náložiam,“ prekvapuje chatárov syn.

Srdcová záležitosť

Neskôr sa Kirchnerovci vrátili späť do Prešova. Hlava rodiny ešte aj po vojne často navštevovala svoje milované Tatry. Niekdajšiemu chatárovi robil spoločnosť jediný syn. „Zbojnícka chata zostala navždy jeho srdcovou záležitosťou. Pri prvých krokoch do Veľkej Studenej doliny, aj napriek zdravotným ťažkostiam, sa z neho stával iný človek. Povznesený nad všetky svetské starosti. Skalnaté štíty sa v jeho mysli menili v akýsi posvätný chrám. Pozeral na nich s úctou, pokorou a neskonanou láskou,“ uzavrel svoje rozprávanie Kirchner ml. Oboch rodičov stratil v roku 1975. Mimo chodcom, v rovnaký rok zomrel aj Karol Jedlička, ktorého meno sa ako jediné skvelo na putovnom pohári pre víťaza lyžiarskych pretekov vo Veľkej Studenej doline. ◀

Objavte najkrajšie zelené miesta Slovenska

📍 Martina Petránová

V máji sa na pulty kníhkupectiev dostala knižná trilógia *Zelené Slovensko*, ktorá čitateľa pozýva spoznávať najkrajšie prírodné rezervácie, doliny či pohoria a ich najvyššie vrchy. A hoci si každú z publikácií zobral pod krídla iný autor, dokopy tvoria kompaktný celok, ktorý nielen nabáda vybrať sa po ich stopách, ale predovšetkým dáva príležitosť uvedomiť si, koľko nádherných zelených miest na Slovensku ešte stále máme, koľko toho nepoznáme a čo je nevyhnutné chrániť.

Každá z kníh má približne 160 strán. Nezместilo sa do nich síce všetko, ale to s predponou NAJ je tam. Zjednodušene možno konštatovať, že približujú najkrajšie prírodné zákutia a zaujímavosti, ktoré sú súčasťou „zelených pľúc“ Slovenska. Síce neponúkajú detailné opisy, ale turista, ktorý chce mať aspoň stručný prehľad o tom, čo stojí za povšimnutie v rôznych kútoch krajiny, si určite príde na svoje.

Najkrajšie prírodné rezervácie z pera Ivana Kňazeho, známeho fotografa a znalca slovenskej prírody, ktorý má na konte viac ako tri desiatky publikácií, čitateľa zavedú tam, kde majú svoj domov vzácne rastliny či živočíchy. Spolu s ním nahliadne do 64 najzaujímavejších lokalít, ktoré sa hrdia označením prírodné rezervácie. Autor sa ich rozhodol predstaviť podľa jednotlivých krajov, každej z nich venoval dvojstranu. Orientáciu v knihe uľahčuje úvodná mapa Slovenska, v ktorej majú všetky svoje poradové číslo. Ich zoznam dopĺňa číslo strany, ktoré čitateľa okamžite nasmeruje na príslušnú pasáž. Komplexný prehľad o tom, aké prírodné skvosty sa v tom-ktorom kraji nachádzajú, dá prehľadná tabuľka. Prírodné rezervácie, ktoré sa na stránkach publikácie spomínajú, sú v nej vyznačené farebne. Texty oživujú fotografie. ◀

Doliny a ich najkrajšie miesta od Jána Lacika čitateľovi predstavujú tie najmalebnejšie zákutia 71 slovenských dolín bez poradia na pomyslenej stupnici krásy, ďalšie sú aspoň spomenuté v texte jednotlivých kapitol. Ak by ste si mysleli, že autor ich vybral iba podľa vlastnej ľubovôle, myľte sa. Zohľadnil viacero faktorov, aby poskytol čo najkomplexnejší pohľad na to, čím sa Slovensko v tejto oblasti môže pyšiť. Vo výbere sa preto ocitli nielen notoricky známe doliny, ale aj také, o ktorých vie len málokto. Usporiadané sú podľa príslušnosti k povodiam slovenských riek, Lacika kladie dolinu vedľa doliny, spájajú ich podľa spôsobu vzniku a geologickej stavby. Asi nikoho neprekvapí, že v úvode sa ocitli práve tie tatranské, avšak za pozornosť určite stoja aj ostatné. Neraz totiž ukrývajú tajomstvá, ktoré udivia nejedného čitateľa.

Pohoria a ich najvyššie vrchy majú ambíciu predstaviť 68 pohorí Slovenska, ktoré sú aj podľa geomorfologického členenia Slovenska „ozajstnými“ pohoriami. Čitateľ medzi nimi nájde vrchy, chrby, pahorkatiny, vrchoviny, predhoria, medzihoria, brázdy, kras či planiny. Dušan Guman sa podujal na neľahkú úlohu, veď vybrať z množstva prírodných pozoruhodností, ktoré ponúkajú, tie naj, dá asi zabrať viac než ich opísať. Snahou autora bolo priblížiť predovšetkým najvyššie vrchy jednotlivých pohorí, aj preto je publikácia určená najmä peším turistom. Avšak poteší i tých, ktorí si chcú rozšíriť svoj obzor a dôvernejšie spoznať väčšinu slovenských pohorí.

Knižný trojlístok vyšiel vo vydavateľstve DAJAMA ako súčasť edície KS, ktorá je skratkou dvoch slov – Krásy Slovenska. A tých je veru v tejto krajine stále neúrekom. Stačí sa inšpirovať *Zeleným Slovenskom* a pustí sa do objavovania jeho malebných zákutí. ◀

Zacielené na medvede

Stránky novín za ostatné obdobie plnili články o stretoch človeka s medvedom hnedým. Envirorezort vidí príčinu vyššej frekvencie stretov a útokov najmä v nezabezpečených kontajneroch a nelegálnych krmoviskách. Druhá strana názorového spektra volá po razantnej regulácii šelmy, pretože je podľa nej premnožená. Ministerstvo životného prostredia na situáciu reagovalo návrhom koncepčného riešenia. To sa dotkne i oblasti Tatier a podhoria, hoci problémy eskalujú mimo územia najstaršieho národného parku.

📍 redakcia 📷 Igor Cpin

Čoraz častejšie strety s medvedom hnedým na Slovensku spôsobili, že problém nadobudol aj väčšie rozmery a vzbudil záujem vlády, zákonodarcov, rôznych záujmových skupín, samospráv, ale aj širokej verejnosti. Ministerstvo životného prostredia tak ešte v polovici mája predstavilo návrh koncepčného riešenia medvedieho problému pre obce v prostredí karpatskej divočiny. Návrh bol pritom niekoľkokrát aktualizovaný vzhľadom na dynamický vývoj situácie. Jeho efekty by mali pocítiť predovšetkým priamo občania žijúci v problémových oblastiach.

Samosprávy budú podľa návrhu balíka riešení môcť získať financie na nákup fotopascí i techniky určenej na školenia, ale najmä na zabezpečenie stojísk s odpadom, čo považuje zelený rezort za jedno z kľúčových opatrení. Mimo chodcom, na lokality s výskytom medveda hnedého si opäť posvietila Slovenská inšpekcia životného prostredia (SIŽP). Inšpektori skontrolovali celkovo 198 stojísk na zmesový komunálny odpad a bioodpad. Sankcie za nedostatočne zabezpečené kontajnery neobišli ani mesto Vysoké Tatry. Samospráve inšpekcia naporila pokutu desaťtisíc eur. Päťtisíc eur zaplatila Štôla, vyše dvetisíc eur ubudlo z obecnej kasy v Novej Lesnej. Kontroly pokračujú aj tento rok, zatiaľ si inšpektori prešli kontajnerové stojiská napríklad v Tatranskej Lomnici i Starom Smokovci, no porušenie nezistili.

Naprázdno pri navrhovaných opatreniach ministerstva životného prostredia neobídu ani samotní obyvatelia. Okrem sprejov proti medvedom im envirorezort plánuje zafinancovať i prostriedky na plašenie medveda zvukom alebo svetlom. Minister životného prostredia Ján Budaj prisľúbil, že podporí aj preventívne a vzdelávacie aktivity za účelom predchádzania stretov s medvedom. Peniaze chce vyčleniť z Operačného programu kvalita

životného prostredia. Celkovo by malo ísť až o päťdesiat miliónov eur. Konečná suma bude závisieť od záujmu obcí. „Musíme zabrániť kolíziám s medvedmi, ale súčasne nepripustiť neriadené odstrelý medveda ako zákonom chráneného druhu. Posilňujeme zásahový tím a jasne zdefinujeme problémové medvede, ktoré vyradíme z populácie,“ zdôraznil minister

Budaj na stretnutí so starostami. Zintenzívniť by sa mali i kontroly územia z hľadiska nezákonného lovu a vnaďenia.

Súbor opatrení považujú mnohí poľnohospodári, poľovníci či samosprávy za nedostatočné kroky a volajú po razantnom kroku: kvótam na reguláciu medveda hnedého. Envirorezort zatiaľ takýto rázny krok nevyhlásil, s rozhodnutím, či k nej reálne príde a ak áno, v akých počtoch, si však počká na výsledky výskumu početnosti veľkých šeliem, ktoré by sme sa mali dozvedieť v októbri tohto roku.

Tatranská populácia prišla o štyri jedince

Ďalším krokom má byť i posilnenie Zásahového tímu pre medveda hnedého Štátnej ochrany prírody (ŠOP) SR. V kompetenčnom území TANAP-u zatiaľ v tomto roku (údaje k 26. júnu, pozn. red.) usmrtil zásahový tím jednu med-

Po medvedovi ostali len fragmenty kostí a kúsok kože so srstou.

vedicu v lokalite Pribylina – Hrdovo v okrese Liptovský Mikuláš, stalo sa tak v posledný júnový piatok. Medvedica s dvoma mladými vykazovala známky agresívneho správania a pohybovala sa v okolí turisticky známych chatárskych oblastí Pribylina a Podbanské vo Vysokých Tatrách. Medvedica rýchlo stratila plachosť a vyhľadávala ľahko dostupnú potravu v blízkosti ľudí. Zásahový tím vyhodnotil správanie predmetnej päťročnej medvedice ako nebezpečné a predstavujúce hrozbu pre miestnych obyvateľov, chatárov a návštevníkov. Odstránenie problémových jedincov medveďa hnedého z populácie považuje ŠOP SR za najkrajšie riešenie v prípade neúčinnosti využitia všetkých dostupných preventívnych opatrení.

Len o deň skôr, ako zásahový tím usmrtil medvedicu, objavili pracovníci Správy TANAP-u uhynuté tohtoročné medveďa vedľa turistického chodníka z Tatranskej Polianky na Sliezsky dom pod Velickým mostom. Malo zhruba štyri mesiace a vážilo necelých päť kilogramov. Príčinu úmrtia určí pitva. Z oboch jedincov výskumníci Správy TANAP-u odobrali vzorky na genetický a parazitologický výskum.

Smrť našli aj pod lavínou a kolesami električky

Tatranský národný park v tomto kalendárnom roku prišiel aj o ďalšie dva jedince *Ursus arctos* (údaje k 26. júnu, pozn. red.). Zhruba desaťročný geneticky významný samec skončil svoju životnú púť pod kolesami električky neďaleko zastávky Stará Lesná. Pred zrážkou zbadali pri kolajniciach až dva medvede, s najväčšou pravdepodobnosťou preto k nešťastnej udalosti prispela ruja a samcovi sa stalo osudným nasledovanie nádejnej partnerky. Z vyše dvestokilogramového medveďa bude zrejme muzeálny exponát, ostatky poslúžia i na výskumné účely.

Ešte začiatkom mája sa podarilo podarilo lesníkom Správy TANAP-u vyhrabať ostatky medveďa, ktorému vzala život lavína, a previezť ich na Výskumnú stanicu TANAP-u. Masa snehu uvoľnená z Patrie pochovala zaživa s najväčšou pravdepodobnosťou zhruba trojročného medveďa zimujúceho len tri metre od magistrály v úseku medzi Štrbským a Popradským plesom v nadmorskej výške okolo 1 550 m n. m. Hibernujúci živočích mal smolu, že ostatná zima nadelila vysokohorskému prostrediu štedrú snehovú nádielku, ktorá predznamenáva mohutnejšie lavíny.

„Uhyn nahlásil ešte pred Veľkou nocou lesník Luboš Fabian. Najprv si myslel, že ide o kamzíka, ale keď odhrabal sneh a dostal sa bližšie, zistil, že pod snehom

Odborníci radia byť pasívny, ľahnúť si na brucho a rukami si chrániť hlavu a krk. „Medveď je šelma, ale takisto plaché zviera, ak sa necíti ohrozené, stretu s človekom sa radšej vyhne,“ vysvetľuje Michal Haring zo Zásahového tímu pre medveďa hnedého ŠOP SR, ktorý vznikol na základe metodického pokynu generálneho riaditeľa sekcie ochrany prírody a tvorby krajiny ministerstva životného prostredia zo dňa 27. augusta 2014. Dôvodom jeho zriadenia bola potreba operatívneho riešenia eliminácie škôd spôsobených medveďom, resp. eliminácie jeho stretov s človekom. Okrem riešenia problematických situácií vyplývajúcich z koexistencie človeka a medveďa plní zásahový tím aj viaceré úlohy v oblasti evidencie, prevencie, osvetu a manažmentu tejto šelmy. Podľa Haringa väčšine stretov s medveďom sa dá zabrániť. Napríklad už pri plánovaní túry treba myslieť

Čo robiť pri útoku medveďa?

na to, že medvede sú aktívne najmä skoro ráno a večer. Ostražitý treba byť najmä v období medvedej ruje, kedy sa medvedice snažia ochrániť mláďatá pred dospelými samcami. Rizikom je, keď sa človek ocitne medzi samicou a medveďaťom, vtedy môže dôjsť k útoku. Turisti by sa mali vyhýbať neprehľadným húštinám, vývratom a pohybu mimo značených trás, kde môžu medveďa prekvapíť. Pomôže, keď o sebe dajú vedieť. Či už vďaka rozhovoru, alebo roľníčke pripnutej na batohu. Dostupné sú aj mobilné aplikácie, ktoré sľubujú, že medveďa odplašia vďaka ultrazvukovému signálu. Ak už k stretu so šelmou dôjde, Haring odporúča nebojovať. „Dôležité je ľahnúť si na brucho, nohy dať voľne od seba, prsty rúk spojiť za hlavou tak, aby sa chránila šija. Ak máte na chrbte ruksak, môže vám poskytnúť istú ochranu pre chrbát a krk,“ konkretizuje Haring. Akonáhle medveď vycíti, že mu nehrozí nebezpečenstvo, zvyčajne odíde. V prípade, že medveďa zaregistrujete skôr ako on vás, treba sa od neho pomaly vzdialiť, avšak nie utekať. Pamätať by ste mali aj na svojich štvornohých spoločníkov, voľne pustený pes totiž dokáže medveďa zacítiť, vyrušiť a priviesť späť k pánovi. Majte ho preto na vôdzke. Zabráňte tým aj plašeniu ostatnej zveri. V prípade výskytu medveďa v blízkosti ľudských obydlií volajte tiesňové linky alebo priamo zásahový tím: +421 903 201 879.

Informácie o tom, ako sa správať pri strete s medveďom, sú dostupné aj na <http://zasahovytim.sopsr.sk/>.

skončil medveď,“ hovorí Igor Cpin, vedúci ochranného obvodu Vyšné Hágy Správy TANAP-u, pod ktorý daný úsek patrí. Pre veľkú snehovú pokrývku sa rozhodli s vyhrabávaním počkať, cez Veľkú noc navyše zavalila miesto ďalšia lavína a ostatky medveďa sa nakoniec podarilo spod snehu dostať až začiatkom mája. Drvivú väčšinu už skonsumovali iné živočíchy, najviac sa zrejme „nakrmil“ iný medveď. Na Výskumnú stanicu TANAP-u putovalo v malom vrecku už len tkanivo na kostiach, konkrétne išlo o fragmenty kostí lopatky, rebier a časť chrbtice. Po medveďovi ostal pre výskumníkov ešte i kúsok kože so srsťou. Zo zapáchajúcich ostatkov odobrali preparátor Milan Kornajčík a zoologička Gabriela Chovancová vzorky potrebné pre prípadné genetické analýzy.

Fabian má pod patronátom lokalitu, kde sa medveď rozhodol prečkať zimu. „Viem, že medvede pravidelne neďaleko turistického chodníka hibernujú. Zvykla tam vychádzať medvedica s mladými, tak

som mal obavy, že budú zasypané aj tie. Našťastie sme ju videli týždeň pred vyhrabaním ostatkov s tromi mladými a je v poriadku,“ uvádza Fabian. S medvedicou a medveďaťami chodil i pestún. Vo voľnej prírode vyvážajú medvedice mladé štandardne raz za dva roky, ale pri dobrej úživnosti územia môžu priviesť na svet potomstvo aj každý rok. Medvede z predošlého vrhu – pestúni – sú ešte s medvedicou, no tá sa venuje v prvom rade mladšej generácii. Pravdepodobne zhruba trojročný pestún si spravil brloh neďaleko medvedice s mladými. Ako sa ukázalo, nebola to šťastná voľba. V Tatrách pribudlo za ostatnú zimu množstvo snehu a padali masívnejšie lavíny. Čelo tej „osudnej“ skončilo takmer na zimnom chodníku. Brloh ležal zhruba pod metrovým nánosom snehu, neprepadol sa, ale zavalená diera do brloha znamenala koniec prísunu kyslíka. Medveď doplatil na výber nie najvhodnejšej lavínovej lokality pre zimovanie, no najmä na „ťažký“ snehový rok. ◀

Lyžičníky Tatier

V kompetenčnom území Tatranského národného parku sa voľne vyskytujú dva zaujímavé druhy. Jeden, lyžičník tatranský, (*Cochlearia tatrae*) je zástupcom vysokohorskej vegetácie. Druhý, lyžičník pyrenejský, (*Cochlearia pyrenaica*) rastie v penovcových prameniskách podhorského stupňa.

  Blažena Sedláková

Západokarpatské populácie rodu *Cochlearia* taxonómia donedávna považovala za jeden druh s označením lyžičník tatranský. Po podrobnejšom štúdiu na území Západných Karpát však botanici rozlíšili dve skupiny populácií patriace dvom jasne definovaným rozdielnym druhom: lyžičník pyrenejský ako druh pramenísk montánneho stupňa a vysokohorský druh lyžičník tatranský.

Lyžičník tatranský, endemit Tatier, je

nízka rastlinka, z ružice jej prízemných listov vyrastajú stonky s bieložltými kvetmi v hustom strapci. Vyskytuje sa vo vysokohorskom prostredí v subalpínskom až subniválnom stupni na brehoch malých potôčikov a pliesok vo vlhkých štrbinách skalných stien i v sutinách na silikátovom a mylonitovom horninovom podloží. Často rastie na severných stranách ľadovcových kotlov a v blízkosti snehových polí. Výskum vedcov potvrdil osobitosť lyžičníka tatranského v rám-

ci rodu *Cochlearia* v príslušných geografických oblastiach, jeho evolučný vývoj i priestorovú a genetickú štruktúru. Cieľom bolo identifikovať prítomnosť potencionálne odlišných línií vo vysokohorskej krajine, teda potvrdenie taxónov v Karpatoch a Alpách.

V tatranskej oblasti sa lyžičník vyskytuje hlavne na slovenskej strane Tatier, v menšej miere aj u našich severných susedov (poľsky názov warzucha tatrzańska). V Západných a Vysokých Tatrách rastie roztrúsene, v ostatnom období nebol zistený výskyt v Belianskych Tatrách, ako sa uvádza v literatúre. V bohatej populácii tento endemit nájdeme na vrchole Lomnického štítu (2 632 m n. m.). Už známa tatranská botanička Libuše Pačlová ho na vrcholových lokalitách označila za invázne sa správajúci. Veľmi bohaté lokality lyžičníka sú aj v Mengusovskej doline v pásme mylonitov nad Velkým Hinc-

vým plesom v nadmorskej výške takmer 2 000 metrov i vo Velickej a Velkej Studejnej doline.

Na Slovensku je lyžičník tatranský v Zozname chránených rastlín, Príloha č. 4 k vyhláške č. 170/2021 Z. z. zaradený ako prioritný druh, na ktorého ochranu sa vyhlasujú chránené územia (CHÚ). Červený zoznam ohrozených druhov cievnatých rastlín Slovenska (2015) ho zaraďuje do kategórie EN (ohrozený). Niektoré lokality, kde rastie lyžičník tatranský, patria medzi trvalé monitorovacie lokality (TML) v sieti Natura 2000, monitoring sa vykonáva v pravidelných päťročných intervaloch.

Lyžičník pyrenejský je viazaný na prameniskové spoločenstvá penovcov. Jeho prízemné listy v ružici majú dlhú stonku, rastlinka dosahuje počas kvitnutia vyšší vzrast. Súkvetie má strapcovité a na začiatku kvitnutia stiahnuté, predlžuje sa však s postupujúcim odkvitnutím a tvorbou plodov. Na rozdiel od lyžičníka tatranského kvitne skoro na jar. Na Slovensku poznáme tri lokality jeho výskytu, dve vo Velkej Fatre a jednu v podhorí Belianskych Tatier. V minulosti ich bolo v okolí Tatranskej Kotliny viac. Podľa publikovaných zdrojov však zanikli počas povodne v roku 1973.

V rámci terénneho prieskumu okolia rašeliniska Vysoká bazička, ktoré je súčasťou Územia európskeho významu Belianske lúky, som v roku 2014 prechádzala po penovcových prameniskách. V krátkom, strmom svahu fluvialných náplavov nad brehom malého potôčika som zaznamenala bohatú populáciu tohto druhu. Rastlinky sú sústredené v bezprostrednom kontakte s pretekajúcou vodou z prameňa, vápnitý tuf sa usádza v palistkách machorastov. Populácia je v danej lokalite vitálna, jedince postupne pribúdajú. Nad lesnou cestou sa v ďalšom pramenisku objavujú nové ružice listov lyžičníka.

Lyžičník pyrenejský je v Zozname chránených rastlín, Príloha č. 4 k vyhláške č. 170/2021 Z. z. zaradený ako druh, na ktorého ochranu sa vyhlasujú CHÚ, Červenom zozname ohrozených druhov cievnatých rastlín Slovenska (2015) zasa ako CR (kriticky ohrozený).

Rastliny druhu *Cochlearia* sú považované za zraniteľné. Existenciu jedinej lokality druhu lyžičník pyrenejský v podhorí Tatier môžu ohroziť ľudské aktivity, preto sme vlastníka územia upozornili na výskyt chráneného druhu. Ďalšou hrozbou sú prírodné katastrofy, pri silných dažďoch môže dôjsť k splaveniu jedincov z územia, rastlinky tiež poškodzujú zver vyhrýzaním. ◀

Lyžičník tatranský na okraji potôčika (aj na snímke vľavo)

Lyžičník pyrenejský na pramenisku

Lyžičník tatranský v silikátových sutinách

Trúfli by ste si tipnúť, koľko plies sa nachádza vo Vysokých Tatrách? Táto otázka nedala spávať ani Jozefovi Gurníkovi, a tak sa rozhodol, že sa na ňu pokúsi nájsť vierohodnú odpoveď. Tú rodákovi spod Tatier totiž neposkytli ani rôzne zdroje či publikácie, ktoré sa mu dostali pod ruku. Počty v nich sa natolko líšili, že sa sám pustil do ich mapovania. Síce to chvíľu trvalo, no výsledkom je kniha *Tatranské plesá – známe neznáme*, ktorá prináša nové informácie o unikátnych vysokohorských jazerách. Avšak zdá sa, že ani číslo, ku ktorému sa jej autor dopracoval, nebude konečné.

👤 Martina Petráňová
📁 autorka a archív Jozefa Gurníka

Vysoké Tatry prekvapujú. Tentokrát počtom plies

Vráťme sa na úplný začiatok. Kedy vo vás skrsla myšlienka napísať knihu o tatranských plesách? Čím si zaslúžili takú pozornosť?

Myšlienka napísať knihu o tatranských plesách mi rezonovala v hlave už veľmi dávno. Ešte ako horolezec som sa pri istení spolulezca, s ktorým sme spoločne zdolávali tatranské steny, díval na tieto klenoty dole do doliny – však kde inde sa dá pri lezení pozerieť – a dokonca som sa pristihol, že ich aj počítam. Hlbšie som sa tatranskými plesami začal zaoberať asi pred piatimi, šiestimi rokmi, keď som sa – či už v literatúre alebo na niektorých internetových stránkach – dočítal rôzne údaje a informácie o počte tatranských plies od 85 po 150. Logicky z toho vyplynula otázka, koľko je vlastne tých jazier v Tatrách. V úvode svojej publikácie píšem, že keď porovnáme Vysoké

Tatry s ktorýmkoľvek európskym pohorím s akokoľvek veľkou rozlohou, zistíme, že ani jedno z nich sa počtom svojich jazier

nevyrovná Vysokým Tatrám, ktoré ich majú na svojom území najväčší počet. V tom spočíva ich unikátnosť.

S menom Jozef Gurník sa pravidelní čitatelia stretávali na stránkach časopisu TATRY zásluhou obľúbeného seriálu *Tatry z chodníka*. Ich pozornosť si získali tiež *Belianske Tatry*, vďaka ktorým dostali príležitosť nahliadnuť aj do neprístupných dolín odrezaných z dôvodu viac ako štyri desaťročia trvajúcej uzávery od návštevníkov. V seriáli *Hrebeňom Tatier* dôkladne zmapoval všetky pokusy a prechody 26 kilometrov dlhého hlavného hrebeňa Tatier, okrem toho publikoval viaceré články s horskou a tatranskou tematikou. A to nielen v časopise TATRY, resp. *Vysoké Tatry*, ale aj v časopisoch *Horolezectví a turistika*, *Montana*, *Jamesák* (dnes *Horolezec*), *Taterník* či *Krásy Slovenska*. Vlni mu vyšla kniha *Tatry z chodníka*, okrem nej je tiež autorom publikácií *História horolezeckého oddielu TJ LŠ Poprad* (2017) a *Kriváň – horolezecký sprievodca* (2020). Na svojom konte má okolo 270 horolezeckých výstupov, z ktorých je dvanásť prvovýstupov. Pôsobil však nielen v Tatrách, ale aj iných horstvách, či už to boli Rila, Meteora, Olymp, Vysoké Tatry, Dolomity, Durmitor alebo Alpy. Od roku 2002 je členom Slovenského zväzu ochrancov prírody a krajiny, Základná organizácia Vysoké Tatry.

Tak teda prezradte, k akému číslu ste sa dopracovali. Koľko máme vo Vysokých Tatrách plies?

Vo svojej publikácii uvádzam 270 plies, pliesok a ôk. Je ich samozrejme viac. Za vlnajšok a tento rok som zmapoval ďalších sedemnást vodných plôch, ktoré sa už nedostali do knihy, takže momentálne som pri čísle 287. Samozrejme, som presvedčený, že to nie sú ešte všetky.

V porovnaní s ciframi, od ktorých ste sa odpichli, je to dosť markantný nárast. Nechce sa mi veriť, že až toľko plies by boli hydroológovia či iní odborníci prehliadli...

V tejto súvislosti je potrebné povedať, že od začiatku šesťdesiatych rokov minulého storočia sa tatranskej hydroológii v podstate nikto hlbšie nevenoval. Číslo 270, ktoré uvádzam vo svojej publikácii, sa môže na prvý pohľad zdať ako nadnesené, ale nie je tomu tak.

Pochváľte sa teda, koľko neznámych plies, resp. vodných plôch, ktoré doposiaľ unikli pozornosti, ste objavili a popísali v knihe.

Novo popísaných objektov je približne sedemdesiat.

Z tohto počtu ich najviac pripadá na oká, plieska, jazierka a aj umelo vytvorené vodné plochy. Spomedzi pliesok by som rád spomenul aspoň Vyšné Valentkovo pliesko, Hlinské, Nižné Licierovo či Kôprovnické pliesko.

K novo objaveným okám patria napríklad Oká v Rovienkovej kotline (7), Valentkové oká (2) alebo Oká pod Závorami (5). Takisto sa ustálil aj konečný počet Terianskych ôk, ktorých som narátal dokopy jedenásť. Z jazierok by som vypíchal Jazierko pri Hágoch, jazierka pod Glosom a aj Jazierko pod Širokou. Tieto názvy sú len pracovné, použil som ich pre zjednodušenie a lepšiu orientáciu v teréne. Bez pomoci lesníkov a pracovníkov Tatranského národného parku by som však niektoré jazierka určite nenašiel a ostali by utajené i naďalej.

Na čo zaujímavé ste pri mapovaní vysokohorských jazier nadabíli? Prekvapilo, prípadne zaskočilo vás niečo?

Hm. Rozmýšľam nad tým, čo zaujímavé som pri mapovaní zažil. To, že som sa pri ňom veľa nachodil, to určite zaujímavé nie je. Ale spomeniem aspoň jednu prí-

hodu. Lesník Stano Plško ma upozornil na jedno jazierko vo Velickej doline. Dovtedy som si myslel, že túto dolinu poznám ako svoje vrecko. Malo sa nachádzať nad Velickým mostom, len 150 metrov od cesty. Varoval ma, že ak tam pôjdem sám, tak ho určite nenašlem. A ani som ho nenašiel. Prešiel som nie stopäťdesiat, ale hádam aj tristo metrov, prezrel som každú priehľbinu – a nič. Nakoniec sme tam šli spolu. Skutočne to pliesko je veľmi dobre schované. Medzi najťažšie dostupné sú bezpochyby Žeruchové plesá a Žlté pleso. Väčšinou sa fotia z Jahňacieho štítu, ale ja som chcel byť pri nich osobne. Dlhो som uvažoval, ako sa tam najlepšie a najbezpečnejšie dostať a nakoniec som využil aj svoje horolezecké skúsenosti. Ktovie, koľko dlhých rokov uplynulo, kým pri nich stál znova človek...

Netajíte sa, že otáznikov okolo plies je ešte veľa, tak teda pred akými výzvami stojíte?

Je to tak, tých otáznikov je určite veľa. Aj preto by som rád pripravil doplnujúci článok o plesách pre časopis TATRY. Jednou z otázok, na ktoré sa pokúšam najst' odpoveď je tá, podľa akej normy, predpisu či pravidla sa určuje, že sa jedná o pleso, pliesko, alebo ide o oko. Aké rozmery sú určujúce, aby sme mohli hovoriť o tom, že ide o pleso, pliesko alebo oko? Napríklad na jednej strane tu máme Nižné Sivé pleso s rozmermi 59 x 29 metrov a na druhej Prvé Strelecké pliesko s rozmermi 60 x 37 metrov. Alebo Malé Zbojnické pleso s rozmermi 33 x 25 metrov vs. Nižné Žeruchové pliesko s rozmermi 42 x 35 metrov... A takto by sme mohli pokračovať ďalej.

A ešte jedna otázka na záver. Počtom plies doteraz tatranských dolinám kráľovala Veľká Studená dolina. Ako je to dnes? Budú sa prepisovať tabuľky? ☺

Myslím si, že áno, ale prvenstvo jej ostane. Ak si dobre pamätám, tak Veľká Studená dolina s počtom 26 plies si prímát držala aj v minulosti. Dnes v tejto lokalite uvádzam 48 vodných plôch, teda plies, pliesok a ôk. Predpokladám, že ich je viac, aspoň ôk. Jedno, pomerne veľké som pozoroval pomocou ďalekohľadu zo Svišťového hrebeňa. Vyberiem sa tam, keď v horných partiách doliny zmizne sneh a počasie sa ustáli. ◀

Knihа je rozdelená do šestnástich kapitol, v ktorých autor postupne, od západu na východ, predstavuje plesá Vysokých Tatier. Začína Tichou dolinou, ktorá sa často označuje ako prvá dolina Vysokých Tatier od západu, hoci geograficky patrí skôr k Západným Tatram, keďže jej podstatná časť leží medzi Liptovskými Kopami a Liptovskými Tatrami, čo sú podcelky Západných Tatier. S pribúdajúcimi stranami sa prepracúva až po vysokohorské jazerá nachádzajúce sa v Bielovodskej doline. Hneď v úvode upozorňuje na výnimočnosť územia, ktoré príroda obdarila ozaj pozoruhodným počtom plies, pliesok a ôk – veď na pomerne malom území sa ich nachádza takmer tristo! Aj v porovnaní s inými európskymi horstvami ide o unikát, žiadne z pohorí sa nemôže pochváliť rovnako vysokým číslom. A práve fakt, že nijaká dostupná literatúra nedokázala dať presnú odpoveď na otázku, koľko týchto klenotov je vo Vysokých Tatrách, ho podnietil k tomu, aby sa tieto vodné plochy sám pokúsil čo najhodnovernejšie zmapovať. Napokon sa dopracoval až k číslu 270, čo je o vyše stovku viac, ako uvádzajú knižní sprievodcovia či rôzne publikácie. Spolu s ich prehľadom doplneným o fotografie ponúka čitateľovi aj bonus v podobe prílohy, kde sú v prehľadných tabuľkách zoradené vybrané vysokohorské jazerá napríklad podľa nadmorskej výšky či rozlohy. Asi najzaujímavejšie je však porovnanie ich morfometrických hodnôt, ktoré uzatvára 130 strán informácií a záberov s názvom *Tatranské plesá – známe a neznáme* z pera Jozefa Gurníka. Samozrejme, nechýba ani exkurz do histórie, autor si na pomoc prizval nadoslovzatého odborníka, známeho tatranského hydrológa Juraja Pacla (1926 – 2011). Ten svoje texty publikoval v zborníku, ktorý vydávala niekdajšia Správa Tatranského národného parku a práve vďaka nim majú čitatelia možnosť odhaliť aspoň časť tajomstiev vysokohorských jazier, ktoré pozornosť bádateľov priťahovali už v 17. storočí a zújem o ne pretrváva až dodnes. Knihu vydal TATRAPLAN. ◀

Náhody s bradáňom žltohlavým

Bradáňa som niekoľkokrát videl v zoologických záhradách, kde sa aj úspešne rozmnožoval. Práve odchovy v zajatí boli na samom začiatku môjho príbehu. Že sa mi podarí tohto takmer vyhubeného vtáka pozorovať aj vo voľnej prírode, a dokonca v Tatrách, sa mi vtedy ani len nesnívalo.

  Juraj Ksiažek

„Vo vrchoch južnej Európy, na ostrovoch Stredozemného mora, v Strednej Ázii až po Himaláje a ojedinele aj v Afrike žije ďalší dravec, ktorý je z roka na rok vzácnejší. Je to bradáň žltohlavý (*Gypaetus barbatus*). V minulosti obýval aj švajčiarske Alpy, naposledy tu však hniezdil roku 1886. V nemeckých Alpách zastrelili posledný exemplár roku 1955. V Karpatoch hniezdil ešte roku 1935, ale od tých čias nie sú už o ňom nijaké správy. Novovo sa objavil v solnohradských Alpách roku 1955, ale v posledných rokoch o jeho osude opäť nič nevieme.“

Citácia pochádza z knihy autorov Jiřího Wolfa a Jiřího Felixa *Zvieratá nad priepastou*. Ako jediný zdokumentovaný výskyt bradáňa na Slovensku spomína aj Oskár Ferianc v diele *Stavovce Slovenska*

II, Vtáky I v tej súvislosti, že poľovník na jeseň v roku 1942 jedinca zastrelil na Záhorí. Vypreparovaný mal skončiť v zbierkach múzea v Trnave.

Tolko som sa mohol dočítať v literatúre, ktorú som mal za mlada k dispozícii. Bradáň je impozantný vták a patrí k najväčším dravcom Európy. Rozpätie krídel dosahuje 2,8 metra a okrem veľkosti jeho siluetu charakterizuje dlhý, klinovito zakončený chvost. Tento orlosup, čo je jeho staršie pomenovanie, má charakteristický spôsob obživy. Jedálniček tvoria výlučne kadávery uhynutých zvierat, pričom je ako zrejme jediný druh vtáka schopný požírať a stráviť aj veľké kosti. S tými najväčšími dokáže vyletieť do výšky, odtiaľ koštiale zhodiť na skaly, o ktoré sa roztriešťa, a menšie kúsky potom ľahšie prehltnúť.

Trojnásobná náhoda

Ako som už prezradil, nikdy som nepočítal s tým, že raz bradáňa zazriem vo voľnej prírode. A že to bude v tej tatranskej, to už vôbec nie. No sen sa stal skutočnosťou, keď som ho 4. septembra pred šiestimi rokmi pri výstupe do Vyšného Kopského sedla v Belianskych Tatrách spozoroval, ako sa trpezlivo, bez pohnutia krídlami necháva vynášať zohriatym vzduchom až k vrcholu Hlúpeho. Okrem spomínanej charakteristickej siluety bradáňa prezradilo aj správanie sa k turistom na chodníku. Zdalo sa dôverčivejšie v porovnaní s omnoho opatrnejším orlom skalným, chvíľami bol aj dosť blízko. I bez ďalekohľadu a teleobjektívu som dobre videl tmavohnedo-škrvňité sfarbenie ešte mladého jedinca a občas aj anténku na chrbte.

Bol to mladý bradáň Adonis. K menu prišiel potom, čo ho odchovali v ZOO Ostrava a vďaka projektu reintrodukcie sa dostal pred ôsmimi rokmi na slobodu v južnej časti Centrálného masívu vo Francúzsku. Vypustili ho s vysielateľom, ktorý umožňoval sledovať jeho cesty, lepšie povedané lety nad Európou. Navštívil najmenej desať krajín, najda-

lej bol až v Bielorusku a posledný signál vyslal od Železných vrat na Dunaji blízko rumunsko-srbskej hranice.

Náhoda chcela, že toto pozorovanie bradáňa v Tatrách nebolo pre mňa posledným. Už o pár dní som v Batizovskej doline pomedzi mraky zbadal na prvý pohľad väčšieho dravca, ako popri skalných stenách Končistej a potom Gerlachu oblietava po vrstevnici južné úbočia Vysokých Tatier. Bol vzdialený na niekoľko stoviek metrov, v mrakoch sa mi chvíľami strácal z dohľadu. Keď popod Gerlachovský kotol zamieril do Velickej doliny, zavolať som kolegovi, ktorý sa tam nachádzal, aby kontroloval „vzdušný priestor“. Tiež sa mu podarilo pozorovať ho.

O dva roky neskôr, 4. júla 2018, sme spočítavali kamzíky v Gáborovej doline v Západných Tatrách. Až počas zostupu sme videli, že blízko hlavného hrebeňa pod Klinom krúži dravec, zjavne väčší ako orol. Zazreli sme ho iba na pár sekúnd, vždy sa stratil na poľskej strane hrebeňa. Nebol som si istý určením až do chvíle, keď v smere od Klina na Bystrú preletel po slovenskej strane a podarilo sa mi urobiť pár dokumentačných snímok. Bol to určite opäť mladý bradáň. Informácie o pozorovaní tohto orlosupa v poľských Tatrách a v rovnaký dátum publikovali autori Władysław Cichoński¹ a Antoni Zięba². Asi to už nebol Adonis, ale ďalší mladý jedinec. Vzhľadom na narastajúci počet bradáňov vo voľnej prírode možno očakávať, že do Tatier zavítajú častejšie.

Za bradáňom do Álp

Trikrát som mal šťastie pozorovať bradáňa v Tatrách. Vždy to bola vec náhody. Celkom náhodne som sa tiež dozvedel o Prírodnom parku Pfyn-Finges vo švajčiarskom kantóne Wallis. Priesmyk Gemmi je miestom, kde možno bradáňa vidieť, a preto sa stáva cieľom fotografov z celej Európy. V júni 2021 som to tam tiež skúsil.

Pfyn-Finges je jedným zo sedemnástich prírodných parkov vo Švajčiarsku. Rozprestiera sa na ploche 277 kilometrov štvorcových na oboch stranách od rieky Rhôna v údolí ležiacom v nadmorskej výške okolo 600 metrov. Najvyššie vrcholy siahajú do výšky viac ako 3 600 metrov nad morom a pokrývajú ich ľadovce. To je dôvodom neobyčajne bohatej rozmanitosti živej i neživej prírody. Napríklad z vtákov sa v údolí vyskytuje aj hniezdi včelárík zlatý a v najvyšších polohách už spomínaný bradáň žltohlavý, orol skalný či murárik červenokrídly, ktorého som spozoroval z lanovky. Južné úbočia nad riekou sú známou vinárskou oblasťou s vinohradmi, dávajú o nich na známosť

aj propagačné materiály prírodného parku. V pomerne husto obývanom území môžu návštevníci využívať sieť chodníkov a cyklotrás. Tí najzdatnejší napríklad aj najdlhšiu via ferratu vo Švajčiarsku na Daubenhorn (2 942 m n. m.). Na prekonanie vyše dvoch kilometrov dlhej zaistenej cesty a tisícmetrového prevýšenia potrebujete osem hodín lezenia s obtiažnosťou D/E.

Návštevu parku som začal v infocentre v sídle jeho správy, dedinke Salgesch. Z pohľadu bežného návštevníka, ktorý hľadá skôr prírodné zaujímavosti, mi bolo hneď jasné, že ponukou, programom na celú nasledujúcu sezónu, environmentálnymi aktivitami a zjavnou propagáciou miestneho regiónu toto územie v ničom nezaostáva ani za národnými parkami, ktoré som navštívil v posledných rokoch u nás a v okolitých štátoch. Skôr naopak...

Kto si počká, ten sa dočká

Na priesmyk Gemmi (2 322 m n. m.) som sa nakoniec vyviezol lanovkou a ušetrený čas som využil na prechod krásnej tiesňavy Thermalquellen nad osadou s termálnymi kúpeľmi Leukerbad. Potom som už celý deň spolu s malou

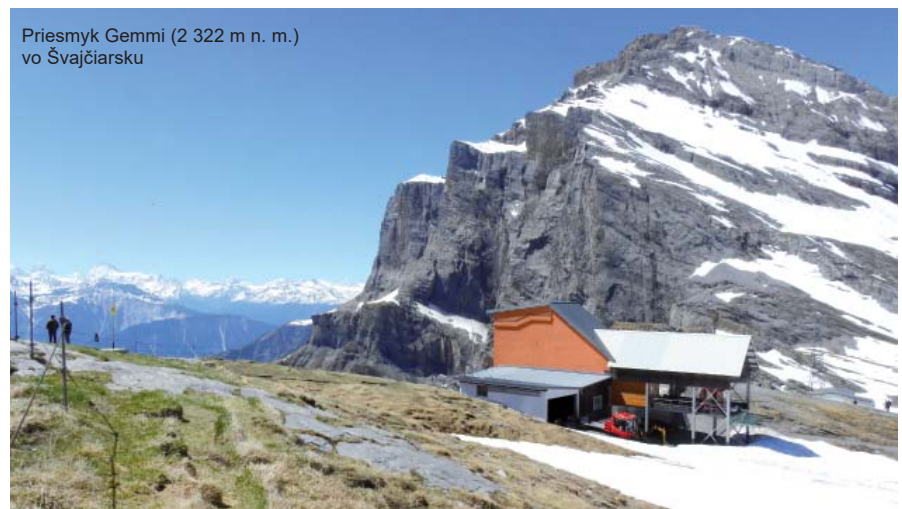
skupinou fotografov čakal na bradáňa v „Gemmi Pass“. Spoločnosť nám však robili len čavky žltozobé a snehárky vrchovské. Na väčšiu vzdialenosť som pozoroval orly skalné, kamzíky, svište aj osamelého kozorožca. Bradáň sa neobjavil, ostatní fotografi to neskoro popoludní vzdali a odišli. Ja som ostal až do odjazdu poslednej lanovky. Opäť, náhodou, som tesne pred nástupom do kabíny ešte nazrel dolu pod budovu hornej stanice.

A tam – bradáň!

Letel síce dosť ďaleko, ale za niekoľko sekúnd sa mi podarilo urobiť aj pár snímok. Bol to dospelý, krásne sfarbený jedinec. Krúžil popri rozoklaných skalných rebrách neďaleko lanovej dráhy. No cestou dolu som ho už z kabíny nezazrel. Nič to, bol som, videl som a určite sa raz vrátim. Nielen kvôli bradáňom, myslím, že občas treba vidieť, ako sa dá robiť ochrana prírody aj v husto obývanej a využívanej horskej krajine. ◀

Zdroje:

- ¹ Cichoński, W.: Skrzydlaci goście. TATRY (vydáva poľský TPN), ročník 2018, číslo 65.
- ² Zięba, A.: Obserwacje orłospępa Gypaetus barbatus w Tatrach. Dostupné na internete: <https://www.researchgate.net/publication/331488244>.

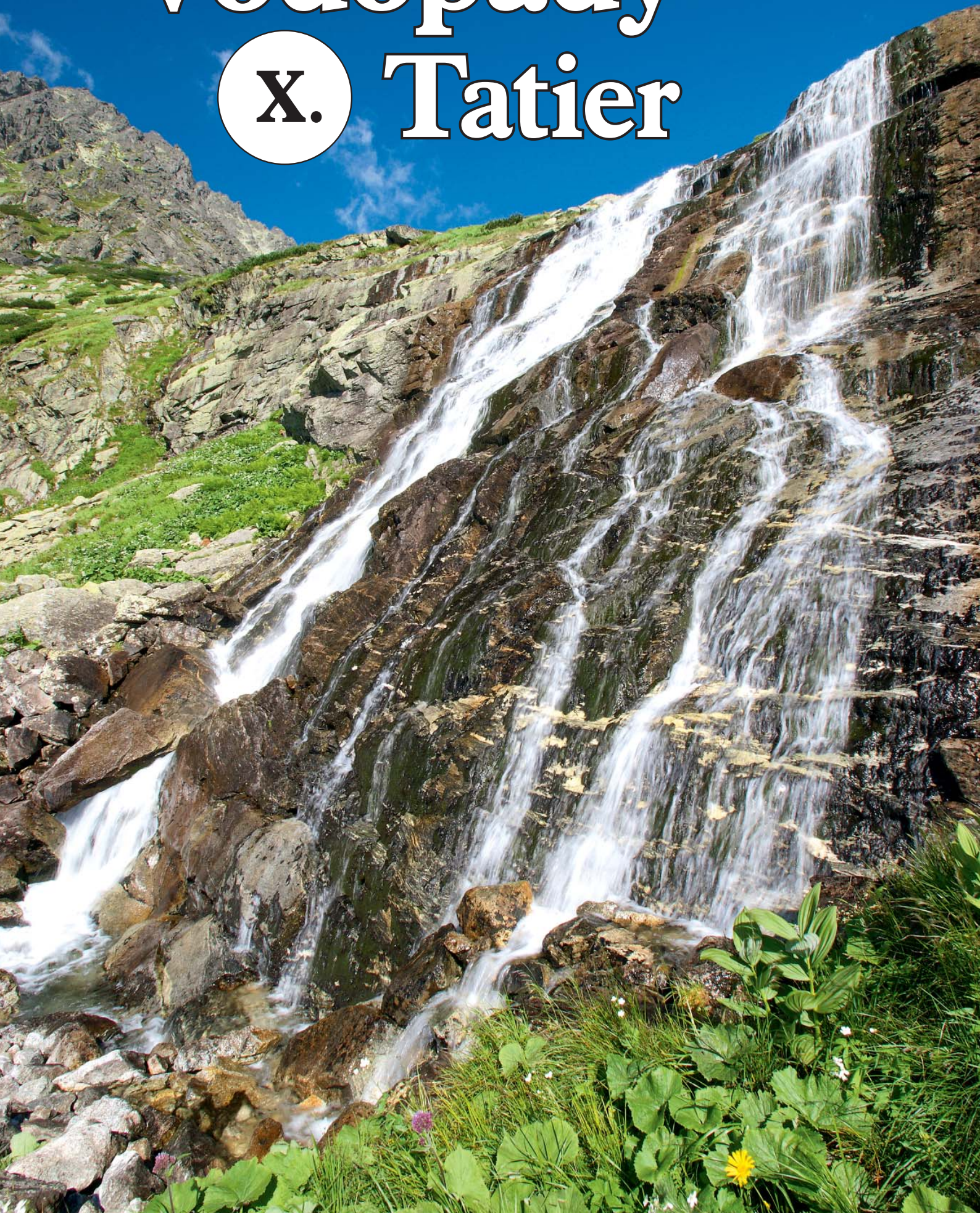
Priesmyk Gemmi (2 322 m n. m.)
vo Švajčiarsku

Vyšné Kopské sedlo (1933 m n. m.)
v Belianskych Tatrách

Vodopády

X. Tatier

Velické pleso či Velický vodopád sú len malou vzorkou prírodných zaujímavostí rovnomennej doliny, ležiacej východne od Gerlachovského štítu. Práve tam sa presunieme v tejto časti seriálu Vodopády Tatier, v ktorom čitateľom postupne predstavujeme čaro padajúcich vôd.

  Milan Lučanský

Šesť kilometrov dlhá, južne orientovaná Velická dolina patrí medzi turistami často navštevované lokality. Jej dolnú časť pokrývajú ihličnaté lesy a porasty kosodreviny, siahajúce súvisle až po najväčšie pleso tejto doliny, na brehu ktorého stojí známy Horský hotel Sliezsky dom. Velické pleso leží vo výške 1 666 m n. m. a zaberá približne 2,2 hektára. Jeho hĺbka je 4,6 metra.

V smere do vyšších polôh dolina nadobúda terasovitý charakter. Na výraznom, asi 150 metrov vysokom dolinnom prahu, týčiacom sa nad Velickým plesom, sa nachádza aj jediný miestny vodopád. Velický potok na tomto úseku vytvára asi sedemdesiat metrov vysokú sústavu kaskád, ktorej súčasťou je aj dvadsať až dvadsaťpäť metrov veľký vodopád, ležiaci vo výške 1 730 m n. m. Pôsobivý pohľad na celú kaskádu

Velické pleso

je najmä pri jarnom topení snehu alebo po výdatných dažďoch.

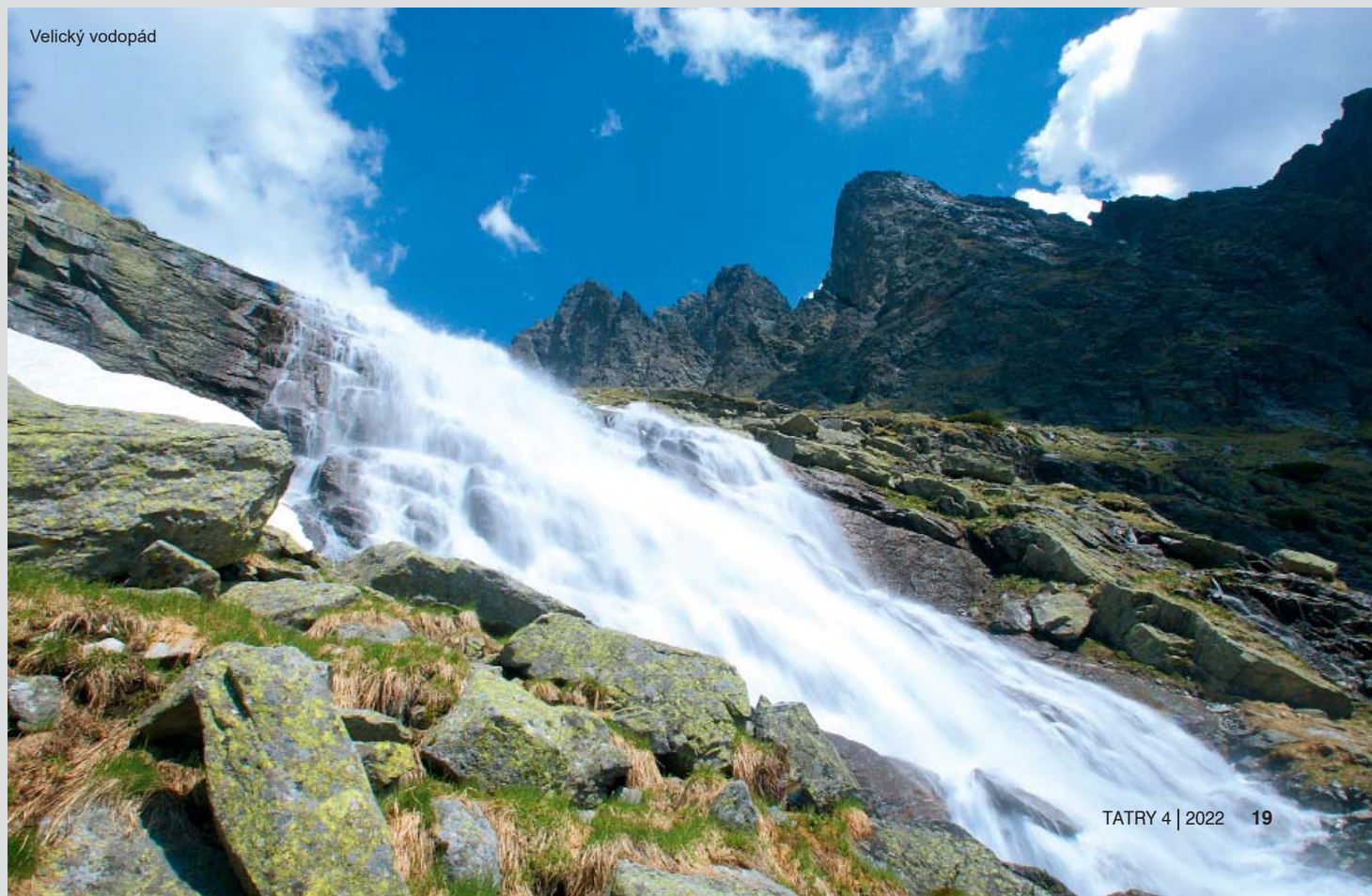
V súvislosti s Velickou dolinou nemožno nespomenúť významnú botanickú lokalitu, nachádzajúcu sa bezprostredne nad Velickým vodopádom. Rozľahlá trávnatá terasa ležiaca vo výške 1 810 až 1 850 m n. m. dostala výstižné pomenovanie Kvetnica. Romantické miesto s malým Kvetnicovým plieskom hýri najmä vo vrcholiacom letnom období pestrou škálou alpskej kveteny, ktorá istotne ulahodí oku každého vnímavého návštevníka tohto čarovného zákutia.

Druhým najväčším plesom v doline je Dlhé pleso s rozlohou 0,62 hektára a hĺbkou 5,6 metra. Rozprestiera sa vo výške 1 939 m n. m., powyše Kvetnice, presnejšie pod Krčmárovým žlabom spadajúcim z masívu Gerlachovského štítu. Tento vý-

razný žlab patrí medzi najväčšie v Tatrách. Je ukončený mohutným úsypovým kuželom a často ním padajú zvetrané skaly, ktoré sú príčinou neúprosneho a postupného zanášania tohto malebného plesa.

V závere Velickej doliny sa okrem iných týči aj turisticky obľúbený vyhliadkový štít – Východná Vysoká (2 429 m n. m.), ležiaci v hlavnom tatranskom hrebeni. Za pekného počasia vrchol poskytuje úchvatné výhľady na okolité končiare alebo pohľady do hĺbok tatranských dolín vrátane Veľkej Studenej doliny, kde nazrieme v ďalšej časti nášho seriálu. ◀

Pozn. autora: Keďže väčšina z vodopádov, ktoré vám na stránkach časopisu TATRY postupne predstavujeme, nebola doteraz podrobnejšie prebádaná a mnohé z nich nemajú ani len mená, pre ľahšiu orientáciu v ich evidencii a takisto aj v teréne si občas pomôžeme vlastnými pracovnými názvami. Tie sú v texte označené hviezdíčkou (*).

Velický vodopád

Peter Hámor:

Expedícia je cunami pozitívnych zážitkov

Chýbalo mu len dvesto metrov, aby sa po desiatich rokoch opäť dotkol vrcholu tretej najvyššej hory sveta. Kančendžonga (8 586 m) tentokrát síce odolala a najúspešnejšiemu slovenskému himalájistovi nedopriala repete, no Peter Hámor aj napriek tomu nie je vôbec sklamaný. Práve naopak.

 Martina Petránová archív Petra Hámora

Svoje tohtoročné himalájske dobrodružstvo odštartoval Popradčan v marci, keď si to namieril do nepálskeho Káthmandu, aby sa po roku opäť stretol so svojimi osvedčenými rumunskými partákmi Horiom Colibășanuom a Mariusom Ganem. Po aklimatizačných výstupoch v údolí Solo Khumbu a Mardi Himal sa presunul pod tretiu najvyššiu horu sveta, ktorá bola hlavným cieľom expedície. Na jej vrchol plánovala trojica vystúpiť britskou cestou v južnej stene, teda rovnakou trasou ako pred desiatimi rokmi. Vtedy to však vyšlo iba Hámorovi. Colibășanu sa aj s ich vtedajšími spolulezcami, Talianmi Nives Meroiou a Romanom Benetom, vrátil po nočných komplikáciách s orientáciou do posledného výškového tábora. Tento rok si to vymenili, úspešnejší bol Horia.

Misia splnená

Peter sa otočil dvesto metrov pod vrcholom, Marius to vzdal o niečo skôr. „Podmienky boli jedovaté, mali sme problémy s omrzlinami,“ zhodnotil tohtoročnú expedíciu Hámor a jedným dychom dodal: „Jeden múdry horolezec kedysi povedal, že ani jeden vrchol nestojí čo i len za malíček a moja motivácia nebola až taká, aby som bol ochotný riskovať zdravotné ťažkosti či stratu nejakých prstov.“ Sklamaný z toho, že si po desiatich rokoch nedal repete, však nie je. Misia bola splnená, cieľ sa podarilo dosiahnuť. „Veľmi som si prial, aby sa to Horiovi podarilo, bol to taký môj tajný sen. Vyšlo to presne tak, ako malo, taktická chybička nebola žiadna, akurát škoda toho počasia, lebo naozaj bolo veľmi veterno, veľmi chladno, bolo to na hrane toho, čo

je ľudský organizmus schopný zvládnuť,“ doplnil Popradčan.

Dvadsať hodín na nohách

Horolezci vyrážali zo štvrtého tábora, ktorý si postavili vo výške 7 600 metrov, zhruba hodinu pred polnocou po tom, ako sa umúdrilo počasie a konečne prestalo snežiť. „Rátali sme s dvadsiatimi hodinami a plus mínus to tak aj vyšlo. Horia bol na vrchole poobede pred jednou a večer okolo ôsmej sa vrátil,“ priblížil taktiku Hámor. V súčasnosti najúspešnejší rumunský výškar si tak 7. mája 2022 pripísal na svoje konto v poradí už deviatu osemtisícovku. Do skompletizovania Koruny Himalájí mu ostáva ešte päť kopcov. Na otázku, či človeka nezamrzí, keď sa musí vzdať tesne pred cieľom, má slovenský himalájista jednoznačnú odpoveď: „Keď sa človek otáča pod vrcholom kvôli tomu, že je schopný zdravo uvažovať a zhodnotiť plusy a mínusy svojho konania, tak je to „oukej“, lebo to znamená, že hlava funguje. Ak sú ľudia premotivovaní, tlačia na pílu a vo chvíli, keď má padnúť rozhodnutie, je vrchol pre nich dôležitejší ako vlastné zdravie, tak to už nie je úplne v poriadku, mozog by mal fungovať inak,“ zamyslel sa Hámor.

Kančendžonga (8 586 m)

Tretia najvyššia hora sveta leží na hraniciach Nepálu a Sikkimu, je najvýchodnejšou osemtisícovkou a najvyššou horou Indie. Jej masív tvorí päť výrazných vrcholov, z ktorých štyri sú vyššie ako osemtisíc metrov. Názov Kančendžonga pochádza z tibetiny a dal by sa preložiť ako „päť pokladníc veľkého snehu“. Záujem horolezcov vzbudzovala už od konca 19. storočia. Avšak ako prví na ňu až 25. mája 1955 vystúpili Georg Band a Joe Brown, členovia britskej výpravy, ktorí z úcty k viere miestnych obyvateľov ostali pár krokov pod jej najvyšším bodom. Prvými Slovákmi na vrchole Kančendžongy boli Ľudovít Záhoranský a Jozef Psočka, ktorí hore vyšli 20. mája 1981 japonskou cestou v severnej stene ako členovia československej expedície vedenej Ivanom Gálfym. Ďalším slovenským horolezcom, ktorý sa dotkol trónu boha Kančendžongy, bol Peter Hámor. Ako jedinému v sezóne sa mu na vrchol hory podarilo vystúpiť 17. mája 2012. Mimochodom, jej západný vrchol Yalung Kang (8 505 m), ktorý mal v pláne zdolať tento rok, je vážnym kandidátom na to, aby bol podobne ako blízky sused Everestu, Lhoce, vyhlásený za samostatnú osemtisícovku.

Náročnejšia ako Everest

Samotný výstup na tretiu najvyššiu horu sveta bol podľa neho náročný, Kančendžonga je totiž v horolezeckom svete považovaná za väčšiu výzvu ako Everest. „Je to kopec, ktorý je obrovský, rozložitý, asi najväčší z himalájskych osemtisícoviek. Everest je jednoznačný, ideš priamo hore a priamo dole, čiže výstup je kratší a jednoduchší. Kančendžonga je náročná nielen samotným prevýšením, ale aj vzdialenosťami. Zo základného tábora je veľmi ďaleko do druhého tábora, dokonca je tam úsek, ktorý sa zlieza, čiže ideš ako keby cez jeden hrebeň navyše do inej doliny. Sú to v podstate tri kopce postavené na sebe a musíš vyliezť všetky, aby si sa dostal na najvyšší bod,“ opísal nástrahy hory skúsený himalájista. Navyše, karty v týchto končinách vytrvalo mieša počasie. „Teraz bolo napodiv celkom prijateľné, ale keďže je to najvýchodnejšia osemtisícovka, treba rátať s tým, že každý deň sneží. Taktika je byť čo najskôr hore alebo v stane, lebo poobede sa už liezť nedá. Nám to celkom dobre vychádzalo, nemali sme prestoje kvôli počasiu, každý deň nás v podstate tlačilo do aktivity, takže skôr sme sa snažili vyčleniť si aspoň minimum na oddych, aby sme boli schopní pokračovať. Odbúdalo to veľmi rýchlo, od príchodu do základného tábora po vrchol neprešiel ani plný mesiac,“ konštatoval Popradčan, ktorý sa z expedície tento rok vrátil o niekoľko týždňov skôr, ako plánoval.

Mal aj iný cieľ

Pôvodne mal totiž aj iný cieľ, zamýšľal vystúpiť na západný vrchol Kančendžongy Yalung Kang (8 505 m). Vyjsť hore chcel rakúskou cestou, škrť cez rozpočet mu však urobili miestne úrady, ktoré sa po opätovnom naštartovaní cestovného ruchu v krajine snažia naplniť štátnu kasu. „Nepál menil podmienky, chceli každý kopec spoplatniť zvlášť, takže to vychádzalo oveľa drahšie, ako keby sme robili ďalšiu expedíciu v rámci tej našej, čo sa nám zda-

lo nie úplne fér. Snažili sme sa dohodnúť, ale keď to vyzeralo, že neustúpia, už sme to ďalej nehrotili, aby vzťahy ostali korektné,“ uzavrel túto kapitolu. Hoci otvorene priznáva, že očakávania boli väčšie, spod tretej najvyššej hory sveta s pocitom neúspechu určite neodchádzal. „Naším hlavným cieľom bol Horiov pokus vystúpiť na hlavný vrchol a keď sme sa nedohodli s ministerstvom turistiky na povolení na Yalung Kang, tak sme všetci všetku energiu venovali Horiovmu výstupu. Podarilo sa, expedícia bola úspešná, sme spokojní, všetko dobre dopadlo a mne tým pádom Yalung Kang ostal na inokedy,“ podotkol Hámor.

Teší sa na Dhaulágirí

Budúci rok si však neplánuje dať repete, v hlave sa mu prehánajú iné méty. Zmení zrejme aj osvedčených partákov, keďže

Horia sa najbližšie roky bude snažiť ako prvý Rumun skompletizovať Korunu Himalájí. „Vrátim sa ku svojim kopcom, ktoré by som rád ešte vyliezol, kým pôjdem do dôchodku. V hlave mi ostala hlavne „naša“ cesta na Dhaulágirí. Potešilo by ma, keby sme ju dokončili. Ťažké veci sme už preliezli, ostáva nám posledných osemsto tisíc metrov hrebeňa, odkiaľ nás pred rokom spláchlá lavína. Je to kopec, ktorý je rozrobený do takej miery, že by bolo škoda ho nechať a už sa o ňom vie aj v horolezeckom svete, takže tých pokusov tam bude zrejme viac. Uvidíme, ako to na jeseň dopadne. Ak ostane hrebeň neprelezený, tak na jar by som to rád dokončil,“ odkryl svoje plány Popradčan.

Práčka na mozog

Každá expedícia je podľa neho obrovský zážitok, ktorý prináša množstvo emotívnych momentov a nezabudnuteľných chvíľ. Od zháňania financií, cez vybavovačky, presuny lietadlom s výhľadom na himalájske končiare, stretnutia s kamarátmi, nadšenie pred výstupom až po chvíle, keď človek precíti každý krok počas cesty na vrchol či radosť blízkych z návratu. „To je taká obrovská vlna, doslova cunami pozitívnych zážitkov, že je ťažké vybrať niečo najemotívnejšie. Každá expedícia do Himalájí je akousi práčkou na mozog, kedy tie pozitívne zážitky vyčistia, vyperú všetko negatívne, čo si človek doniesol zdola,“ vyznal sa Hámor, ktorý zatiaľ ako jediný Slovák stál na vrchole všetkých štrnástich osemtisícoviek. Korunu Himalájí sa mu podarilo skompletizovať v roku 2017 výstupom na Dhaulágirí, pričom na Annapurne stál ako prvý človek v histórii dvakrát. ◀

Aj po skompletizovaní Koruny Himalájí pokračuje Peter Hámor (na snímke vľavo) vo svojich himalájskych dobrodružstvách. „Nebola to hlavná motivácia, vždy som hovoril, že chceme liezť pekné cesty a pekné kopce čo najdlhšie a s kamarátmi, no vnímal som, že moji fanúšikovia, ale aj médiá či ľudia, ktorí sa o horolezectvo zaujímajú len okrajovo, mi priali, aby som Korunu Himalájí dokončil, lebo si mysleli, že to je môj cieľ,“ konštatoval najúspešnejší slovenský himalájista, ktorý si to tento rok namieril na tretiu najvyššiu horu sveta – Kančendžongu. Pre zlé počasie sa však otočil dvesto metrov pod jej vrcholom.

1911

Výtvarná kritika ho považuje za zakladateľa slovenského akvarelu, veľkého majstra farieb a kritického komentátora dobového umeleckého života. Akademický maliar Zolo Palugyay už ako malý chlapec vášnivo rád kreslil a maľoval. Jeho výtvarnú tvorbu natrvalo ovplyvnila krásna liptovská príroda, ktorá bola pre neho nielen zdrojom inšpirácie, ale aj osvedčeným útočiskom. Tatry, ktoré boli desaťročia jeho ateliérom, sa umelcovi napokon stali osudom.

📍 Štefan Packa

📷 archív autora, Liptovská galéria Petra Michala Bohúňa v Liptovskom Mikuláši, Horehronské múzeum v Brezne a webumenia.sk

Zolo Palugyay sa narodil 9. novembra 1898 v Bodiciach pri Liptovskom Mikuláši do rodiny chudobného zemana Aladára Palugyaya. Študoval na gymnáziu v Liptovskom Mikuláši. Prvé výtvarné vzdelanie získal od slovenského maliara Petra Júliusa Kerna, ktorý býval neďaleko domu Palugyayovcov. Po maturite ho ako osemnásťročného povolali na taliansky front prvej svetovej vojny. Po návrate začal študovať na Výtvarnej

Detstvo, Tatry a vojna

Palugyay už ako malý chlapec vášnivo a ľahko kreslil a maľoval. Inšpirovalo ho všetko, čo okolo seba videl: ranné hmlý nad Demänovskou dolinou, trblietanie rosy na stebľách tráv, odraz slnka na hladine riečky Demänovka, večerné zore nad obzorom i končiare Nízkych Tatier, ktoré obkolesovali jeho rodné Bodice. Krásna liptovská príroda natrvalo ovplyvnila jeho výtvarnú tvorbu.

nej časti Liptovského Mikuláša, nazývanej Močiare. Na formovanie Palugyayho umeleckého vývinu kľúčovým spôsobom vplývalo aj dielo Ladislava Medňanského. Maturoval uprostred vojnového ničenia a v júni 1916, hneď po skúškach, odišiel na taliansky front, kde dosiahol hodnosť poručíka. Aj uprostred bojov často berie do rúk ceruzku či uhľík a vytvára sériu prác, ktoré sú dramatickou obžalobou hrôz vojnového ničenia.

Po skončení prvej svetovej vojny sa vracia do Bodíc a na pozvanie svojho tútora Kerna sa zúčastňuje na prvej výstave Spolku slovenských umelcov v Liptovskom Mikuláši. Veľmi dobre prijatá verejná premiéra 21-ročného mladíka definitívne nasmeruje na umeleckú dráhu. A on sa pre potrebné vedomosti a zručnosti vyberie do Európy.

Potulky po Európe a po Slovensku

Zásadný význam pre dozretie Palugyayovho umeleckého smerovania mali jeho pobyty na akadémiách výtvarných umení v Budapešti a v Krakove. Potom cestuje do Nemecka, spoznáva Berlín, Hamburg, veľa kreslí a maľuje na pobreží Rujany. V rokoch 1924 až 1926 sa usadil

Tatry boli ateliérom Zola Palugyaya

akadémií v Budapešti a potom na akadémií v Krakove, ako aj súkromne v Mníchove u profesora Hansa Hofmanna. Na Slovensko sa vrátil v roku 1926 a natrvalo sa usadil v rodných Bodiciach v závere malebnej Demänovskej doliny.

Výtvarná kritika ho považuje za zakladateľa slovenského akvarelu, veľkého majstra farieb a kritického komentátora dobového umeleckého života. Spolupracoval s Jankom Alexym a Milošom Alexandrom Bazovským, s ktorými v roku 1930 absolvoval spoločnú študijnú cestu do Paríža. Potulky so spomenutými priateľmi výtvarníkmi po slovenských krajoch mu poskytli množstvo zážitkov z krajiny i dojemov zo samotných ľudí a vplývali na vyraňovanie jeho osobných názorov a umelecké zrenie. Zomrel tragickou a záhadnou smrťou 18. septembra 1935. Našli ho 10. júla 1936 v skalnej roklíne pod Ďumbierom.

Na okolitých svahoch voňali farbisté kvety, z mlčanlivých hlbokých lesov sa ozýval čarovný spev vtáka, ktorý sa neskôr stal symbolom umelcovho večného hľadania nedosiahnutého šťastia.

Jeho ľudská i umelecká citlivosť sa kryštalizovala a rástla v úzkom kontakte s duchovnou atmosférou rodiny, s vedomím kultúrnych tradícií a podporou a pochopením matky a sestry Bianky, ktorá ho celoživotne podporovala. Na jeho obrazoch z tohto obdobia sa okrem fascinujúcej prírody zjavujú aj ľudia – zmorení drinou na poliach, biedni, no bohatí duchom, pokorne kráčajúci životom.

Keďže v Bodiciach nebola škola, Zolka až do jedenástich rokov, keď sa zapísal na gymnázium v Liptovskom Mikuláši, vzdelávali doma. Maliarsky talent mu pomáhal rozvíjať o generáciu starší maliar Kern, ktorý žil v blízkosti Bodíc, v miest-

v Mníchove, v jednom z centier európskeho umeleckého diania, kde sa zapísal do súkromnej maliarskej školy jedného z najvýznamnejších svetových pedagógov minulého storočia – profesora Hofmanna. K pobytu v Mníchove sa viaže aj priateľstvo s maliarom a grafikom Alexandrom Kubínyim (takisto rodákom z Liptova), ktorý svojimi konexiami a vplyvmi uľahčil existenčné zabezpečenie mladého výtvarníka. V týchto súvislostiach možno pripomenúť aj neskoršiu cestu do Paríža v roku 1930, spolu s Bazovským. Tu spoznali poklady Louvru, navštevovali súkromnú školu Grande Chaumiére, zblížili sa s dielom Paula Gauguina i s jeho symbolizmom formy, tvaru, myšlienky, podobnosti a posolstva.

Všetky aktuálne podnety Palugyay dokázal pretaviť do vlastného výtvarného názoru. Mal talent zobrať si od všetkých to najlepšie a zapracovať to do svojej tvor-

by. Jeho vnútorný svet bol charakterizovaný úsilím hľadať pravdu a zmysel života a rovnako odrážal aj pocit osudovosti človeka vo svete.

Po už spomínanej študijnej ceste s Bazovským do Paríža a neskôr aj do Švajčiarska sa v máji 1930 v Liptovskej Osade stretáva s Alexym a Bazovským. Trojica spolu maľovala na Liptove a v malých dedinkách na Horehroní, Orave, ale aj v podtatranskom regióne. V roku 1932 začalo aj veľké priateľstvo Palugyaya so spisovateľom Ľudom Ondrejovom. „Triumvirát“ výtvarníkov nielen putuje a maľuje po celom Slovensku, ale svoju

a odpočívať, opustil i najlepšiu spoločnosť a horúčkou nadšenia poháňaný chytil sa do práce. Raz sme presedeli noc pri filozofických rozhovoroch. Do úsvitu zasvietilo slnko a nad zemou sa válala hustá, biela hmla. Tu Palugyay chytil svoje farby a utekal k rieke dychtivo, s blýskavými očami. Na poludnie, keď sme sa znovu stretli, ukazoval mi krásny obraz zahmlenej a slnkom presvietenej krajiny“.

Hľadanie modrého vtáka

Palugyay bol nesmierne vzdelaný, veľa čítal. V dielach viacerých spisovateľov nachádzal styčné body so svojim filozofickým

kladné poslanstvo umelca – ľudstvo nikdy nesmie zabúdať na mravnosť a morálku! Aj po takmer storočí je jeho odkaz aktuálny: umenie má nielen možnosť, ale aj povinnosť túto myšlienku neustále pripomínať.

K ikonickému obrazu *Modrý vták* sa takto, poeticko-prorocky vyjadril: „Zavalia nás vrchy zúfalstva, ale z hlbokých dolín snov vyletí belasý vták a my, poľovníci belasých vtákov, razom pocítíme božský dar bájky, dar veľkého šťastia a rútime sa slepo za ním!“

Básnik Július Lenko venoval pamiatke akademického maliara Palugyaya báseň s názvom

Balada o belasom vtákovi

*Šiel maliar. A keď vstúpil do krajiny
zaliatej slnkom, s jemnou clonou hmiel
i sivým jasom z letnej vysočiny.
Za ním z konára stromov zlatostínných
vták modrých krídel prudko vyletel.*

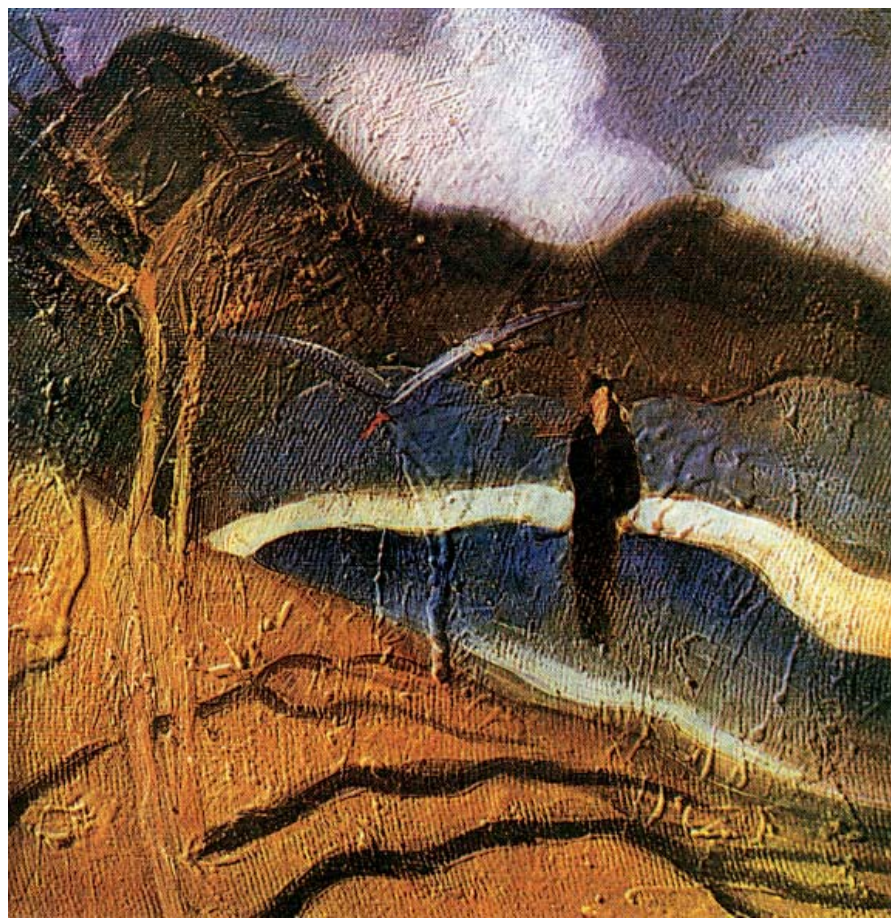
*Lesk jeho očí, farbu jeho peria
ten maliar večne na palette mal.
No srdce chcelo viacej: mocne, smele
raz chytiť vtáka v dlane rozochvelé.
A boj ten nikdy klúdu nepoznal.*

*Až raz, keď z bralísk padal úsvit bledý
a ranné vánky lunu zhášali,
vydal sa maliar na lov naposledy.
Hlas snov ho opäť viedol na skaly,
ktoré jak víly si ho obstúpili
a farbou smrti zrak mu oslepili,
na Ďumbier lákajúc ho bozkami.*

*A vtedy chytil vtáka belasého,
v jednotu splynúc s rodným hniezdom jeho,
s roklinami a žuloskalami.
Tam dodnes svietia brká toho vtáka
diamantmi v mrazoch, v búrkach bleskami.
(Skrátené)*

Majestátny Ďumbier – prírodný ateliér

V lete 1926 sa Palugyay vrátil na Slovensko a natrvalo sa usadil v rodných Bodiciach. Doma ho s radosťou víta otec, matka, sestra Bianka aj strýko Ákoš, víta ho krása divých končiarov a hlbokých dolín Nízkych Tatier, driemajúce tíšiny potokov ožiarené letným slnkom i rozprávkové chalupy so stromami, ležiace v zelenom poli lúk. Maľoval i kreslil krajinu vo všetkých obdobiach. Krajinu ticha, jasu, hmly i búrky. Bola to predovšetkým dynamická krajina vrchov a dolín, bystrín i osamelých stromov. Mimoriadne si obľúbil najvyšší vrch Nízkych Tatier, majestátny Ďumbier, a okolie Štefánikovej chaty, ležiacej na jeho úpäti.

Ikonický obraz *Modrý vták*, 1926 (olej)

tvorbu sústavne vystavuje v mnohých slovenských mestách. Ich vernisáže sa stávajú kultúrnymi udalosťami a významnou propagáciou modernej kultúry a umenia. Palugyay bol vodcom tejto družiny i celej generácie. Bazovský o ňom hovoril ako o „človeku srdca a zvláštnej vnútornej teploty“ a aj ostatní druhovia skloňovali jeho láskavosť, ľudskosť, ale tiež všestrannú a prirodzenú inteligenciu. Ľudovít Petránsky, znalec Palugyayovho diela a autor viacerých monografií o ňom, vo svojej knihe o Ľudovi Ondrejovi citoval zaujímavú spomienku spisovateľa na jedného zo svojich najbližších priateľov: „Vo chvíľach inšpirácie zabudol jest

cítiením, ktoré dramaticky až úzkostlivo prežíval. Pocity osudovosti človeka vo svete nachádzal najmä v diele nositeľa Nobelovej ceny za literatúru Mauricea Maeterlincka. Autor symbolizmu výrazne ovplyvnil smerovanie jeho výtvarného snaženia v dvadsiatych a v prvej polovici tridsiatych rokov minulého storočia. V roku 1924 Palugyay namaľoval obraz s názvom *Modrý vták* (olej). Korešponduje s Maeterlinckovou túžbou hľadať pravdu a zmysel človeka. Cesta za vzácnym modrým vtákom, ktorý prináša šťastie, je skryte zakódovaná v celom Palugyayovom diele. Bez akéhokoľvek pátosu možno konštatovať, že v jeho humánnom zmysle tvorby tkvie zá-

Štefánikova chata pod Ďumbierom, 1934 (pastel)

Často ho bolo vídať, ako zavčas rána kráča hore Demänovskou dolinou. V lokalite Lúčky odbočil vľavo a Širokou dolinou pokračoval do Krúpovho sedla, odkiaľ ho chodník spoľahlivo zaviedol do Štefánikovej chaty. Celé hodiny kreslil a maloval. Nebola to iba malebná krajina, ale aj poeticko-symbolické fragmenty sveta flóry (horské kvety, kosatce) i stromy (ihličnany, vrbý). Zo sveta fauny je to motýľ a najmä lyrický symbol a poetický prelud „modrého vtáka“. Palugyayovo tvorivé zaujatie pripomína počínanie Vincenta van Gogha, jeho horúčkovitě maľovanie v lánach obilia či slnečníc.

» *Po slovenských slnkom zaliatych lúkach rastú ružové kvety. Na belasom nebi zháňajú sa chmáry. A v tomto belasitom jase stojí samotný človek, naplnený láskou – to je slovenský umelec.* «

Dokonalé zvládnutie výtvarných techník vývoja moderného umenia mu umožnilo priame a bezproblémové zobrazenie i vyjadrenie nielen vizuálnej stránky motívu, ale aj jeho vnútra a duše.

Rok 1928 priniesol výraznú zmenu v Palugyayovom živote. Oženil sa s Katarínou Gallotšíkovou a po roku ich spoločného manželstva sa narodila dcéra Eva, ktorá zdedila po otcovi umelecký talent. V rodinnom štastí sa rozvíja aj maliarska pohoda, ktorá sa prejavila v ďalšom mimoriadne plodnom tvorivom úseku jeho života. Palugyayove diela očarujú citom pre farbu, originalitou a spontánnosťou, vrelou emocionalitou a tiež trva-

lou snahou priblížiť sa k psychike človeka a jeho hodnotám.

Dcéra Eva Ricottiová-Palugyayová

Jediné dieťa manželov Palugyayovcov, dcéra Eva (1929) zdedila po otcovi vrúcny vzťah k umeniu. V rokoch 1950 až 1956 študovala na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave reštaurátorkou u prof. Karela Veselého. Ako reštaurátorka pracovala najdlhšie v Slovenskej národnej galérii a v Slovenskom ústave pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Bratislave. V roku 1971 jej bola za reštaurátorskú prácu na oltáre

sv. Juraja od majstra Pavla z Levoče v kostole v Spišskej Sobote udelená Národná cena. Manžel Mikuláš Ricotti (1929 – 1998) bol kameramanom a režisérom. Podieľal sa na realizácii viacerých dokumentárnych filmov s umeleckou a prírodovedeckou tematikou (*Oltár sv. Juraja v Spišskej Sobote*, 1970; *Devín*, 1971). Eva až do svojej smrti (2011) žila striedavo v Bratislave a v Bodiciach, ktoré sú dnes súčasťou Liptovského Mikuláša.

Mal som to šťastie spoznať ju vari desať rokov pred jej úmrtím. Navštevovala ma v galérii a horskej krčme U Medveďa v Demänovskej Doline, ktorú som vtedy prevádzkoval. Bola prekvapená, keď

si pri náhodnej návšteve všimla nielen obrazy svojho otca, ale aj všetky monografie o Palugyayovom živote a tvorbe. Veľa som sa od nej dozvedel, najmä cenné a zaujímavé informácie o jeho tragickej smrti. Naše večery sa neraz predĺžili do neskorých nočných hodín. Aj vďaka našim priateľským debatám môžem podať svedectvo o tragickom skone významného slovenského umelca a skvelého človeka.

Domov sa už nevrátil

V auguste 1935 sa Palugyay zúčastnil legendárnej umeleckej kolónie v Piešťanoch. Odtiaľ sa vrátil domov a 17. septembra odišiel na Štefánikovú chatu pod Ďumbierom so svojou „maliarskou nošou – zvečňovať krásu divých končiarov a hlbokých dolín Nízkych Tatier“. Bolo 18. septembra 1935, keď zo Štefánikovej chaty vyšiel muž v krátkych nohaviciach, plstenom klobúku a s plným batohom.

Nebol to však turista. V batohu niesol maliarske potreby: skicáre, pastely, súpravu akvarelových farieb, štetce... Pôvodne ešte chcel do predvečera maľovať pod vrchom Kráľička, ale zhoršujúce sa nevlúdne počasie ho od tohto zámeru odradilo. Rozhodol sa teda vrátiť sa domov, do Bodíc. Domov však nikdy neprišiel! Záhadne sa „stratil“.

Zolo Palugyay

Začali po ňom pátrať priatelia Ondrejov a Bazovský. Bezvýsledne. Slovenský denník 10. októbra napísal: „Každá stopa chýba a nepovstáva nič iného, ako vyčkať pátrania četníckej hliadky. Palugyay volil cestu dobrú, schodnú a bezpečnú, takže

Krajina s kvetmi – Nirvána, 1930 (olej)

Pod Tatrami, 1933 (akvarel)

Pobrežie v Rujane, 1922 (pastel)

Vysoké Tatry, 1935 (pastel)

Vysoké Tatry, Veľká Vysoká, 1933 (pastel)

Vlastná podobizeň, 1925 (lepenka, olej)

je skutočne záhadné, ako sa mohlo stať, že nedošiel domov.“

O mesiac neskôr, v novembri noviny napísali: „Podľa správ z Liptovského Mikuláša vybrala sa nedávno na Dumbier výprava 30 vojakov... Prehľadala všetky prepadliská, svahy a kúty, ba i miesta na ktorých už leží vyše pol metra snehu, no po strativšom sa maliarovi nenašla ani stopy.“

Bulvár plný absurdností

Ubehli dni, týždne, mesiace a maliara nebolo. Dobová tlač prinášala mnohé nezmyselné a urážajúce dohady o jeho zmiznutí, úteku či odchodu od rodiny. Bulvár nie je vynálezom dnešných čias. Vraj ušiel za milenkou, iná „zaručená správa“ oznamovala, že mal byť obeťou lúpežného prepada. Zlomyselníci tvrdili, že po rodinnej hádke sa chcel navždy usadiť v Paríži. Ludácky Slovák zasa oznamoval: „Výprave četníkov ktosi vravel, že vraj Palugyaya videli nedávno vo Zvolene. Povráva sa už i to, že maliar odišiel do Poľska a nechce dať o sebe zvať.“ Nič z toho nebola pravda. Uverejnené absurdnosti však spôsobili, že Združenie slovenských umelcov prestalo prijímať jeho obrazy a vystavovať ich, lebo „zlé chýry mohli by poškodiť dobré meno spolku.“ Trpela rodina, priatelia! Vytrvalo ho obraňoval Ondrejov, kategoricky odmietal nezmyselné fantazmagórie.

Obavy sa napokon naplnili

Predtucha tragickej smrti sa potvrdila až 10. júla nasledujúceho roku, takmer desať mesiacov od jeho zmiznutia, keď sa roztopil sneh aj v úžľabinách a roklinách. Pastier oviec Ján Kozák našiel Palugyayaovu kostru na svahu pod Kráľičkou, asi 350 metrov od Štefánikovej chaty. Zalarmoval četníkov a tí sa vydali na dlhú cestu. V maliarovom batohu sa našli okrem iného aj kresby pastelovými farbami, ktoré sa napriek čiastočnému poškodeniu zachovali dodnes. Sú to vlastne skice, zachytávajúce motívy z Nízkych Tatier. Nemajú názov, umelec ich nestihol dokončiť. Niektoré z nich vlastní vnučka Zuzana Ricottiová a jeden má v depozite Liptovská galéria Petra M. Bohúňa v Liptovskom Mikuláši.

„Popoludní prišli účastníci četníckej hliadky k Štefánikovej chate, kde si vypožičali lano, aby sa mohli dostať na miesto, ktoré označil pastier za náležište kostry,“ uviedli Národné noviny 14. júla 1936. „Pri agnostikovaní zistili, že je to kostra nešťastného slovenského umelca. Ľudská kostra bola uložená skoro poseďačky, čo sa dá vysvetliť tým, že Palugyay zošmykol sa a urobiac vo vzduchu niekoľko premetov, spadol na ostrú skalú.“ Iné

noviny, Slovenský denník, neskôr komentovali klebety, ktoré sa celé mesiace šírili po Slovensku: „Nešťastný umelec vtedy už dávno nežil a jeho dorážané telo rozpadalo sa len asi tristo metrov od chaty, z ktorej vyšiel. S rozlámanými nohami darmo sa pokúšal dostať sa von, keď jeho volanie o pomoc nik nepočul, jestli vôbec o pomoc volal.“

Noviny boli veľmi blízko pravde. Palugyay sa pošmykol na chodníku a pri nečakanom páde do nie príliš hlbokoj rokliny si zlomil stehenné kosti. Ostal v bezvedomí, v skrčenej polohe. Je potrebné rozlúštiť dve záhady: prečo sa Palugyay vracal do Bodíc nie cez Širokú a Demänovskú dolinu ako zvyčajne, ale cez Jánsku dolinu? Ako to, že telo umelca sa našlo napriek hľadaniu až po desiatich mesiacoch?

Záhady sa vysvetlili

Odpoveď na prvú otázku je prostá. Po odchode z chaty chcel maľovať, ale zaskočilo ho neprijemné, veľmi chladné počasie. V Jánskej doline mal viacero priateľov medzi pastiermi a keďže nemohol maľovať, chcel sa zastaviť v niektorej z kolíb, pookriať v teple a azda aj načrtnúť portrét pastiera oviec. A potom zísť domov do Bodíc. Preto kráčal z chaty smerom k Jánskej doline! Aj vysvetľujúce fakty k druhej otázke sú jednoduché. Meteorológovia potvrdili, že zima onoho roku prišla predčasne. Palugyay po páde ostal v bezvedomí, so zlomenými kosťami. Spadol do nie príliš hlbokoj rokliny pri chodníku a za niekoľko hodín ho prikryl snehový poprašok. Umelca však začali hľadať priatelia až niekoľko dní po ohlásení nezvestnosti. To už mŕtveho Palugyaya zakryla riadna dávka snehu. Darma hľadajúci pozorovali celé okolie. V zasneženej strmine a roklinách nemali šancu objaviť zasnežené mŕtve telo, aj keď sa nachádzalo vedľa chodníka. Nulovú šancu mali neskôr i četníci. Kráčali možno meter či dva popri ňom, na také pátranie vo vysokohorskom teréne však neboli školení. Vtedy ešte neexistovala horská služba ani lavínové psy.

Podobný smrteľný úraz sa stal iba pred niekoľkými rokmi môjmu priateľovi Ferkovi Kelemu, skúsenému cestovateľovi, geografovi a vynikajúcemu horolezcovi vo Vysokých Tatrách. Ostrelaný horal, ktorý zliezol vrcholy na všetkých kontinentoch sveta vrátane Himalájí, na obyčajnom turistickom chodníku nad Popradským plesom stúpil do prázdna, telo v zlomku sekundy padlo do veľkej rokliny vedľa chodníka a náraz hlavou na ostrú skalú bol nezlučiteľný so životom.

Palugyayov odkaz

Telesné pozostatky Palugyaya preniesli do rodinnej hrobky v Bodiciach, kde sa s ním rodina a priatelia rozlúčili 17. júla 1936. Nad hrobom prehovorili Bazovský a Ondrejov, ktorý napísal aj záhlavie úmrtného oznámenia:

» *A snenie o kráse
ktoré nik nepozná
a viera v drahé vykúpenie?
A moje šľapaje
v ničomnosti brán
– stratenej piesne
zakončenie.* «

Zolo Palugyay predčasne zahynul. Hory, ktoré tak miloval, si ho vzali. Dali mu veľa šťastia a krásy, a dali mu aj smrť. Nečakane padol do skalnej rokliny. Svetlo horských rán sa premenilo na večnú tmú smrtiacej noci. Ľudia však nezabudli. Ostali spomienky a úcta k životu a dielu majstra, ktorý formoval slovenské výtvarné umenie. Zomrel predčasne v plnom rozbehu tvorivých síl i aktivity. Jeho dielo však ostalo tu, v jeho rodnej zemi. Je potrebné približovať sa k nemu, objavovať ho a pripomínať si ho s takou láskou, ako ho on tvoril a odovzdal slovenskej spoločnosti.

Pri príležitosti 120. výročia narodenia umelca mu odhalili v septembri 2018 aktivisti z Horehronského múzea a z Miestneho odboru Matice slovenskej v Brezne v spolupráci s Obecným úradom v Demänovskej Doline pamätnú tabuľu. Nachádza sa na veľkej skalnej rímse a vidieť ju zo zeleno značeného turistického chodníka z Trangošky na Chatu M. R. Štefánika. Z nej je na dohľad – tri minúty pešou chôdzou.

Vizuál tabule a model vypracoval Karol Ličko, držiteľ viacerých ocenení za grafické návrhy mincí a pamätných medailí. Tabuľa má motív umelcovho diela Krajina s kvetmi, ktoré odborníci označujú ako jedno z erbových diel slovenskej výtvarnej moderny. Ivana Kružliaková, predsedníčka Miestneho odboru Matice slovenskej v Brezne, uviedla, že zámerom inštalácie pamätnej tabule bolo vniesť do povedomia širokej verejnosti výraznú osobnosť slovenského maliarstva:

„Chceme ukázať podobu a humanistický odkaz diela a osobnosti umelca s európskym dosahom. Má byť upozornením na umelca a jeho výtvarné dielo inšpirované a späť s horským prírodným prostredím Nízkych Tatier. Inštalácia zároveň obohatila turistickú atraktivitu miesta a jeho historickú pamäť.“ ◀

Prví vlastníci terajšieho Starého Smokovca, Csákyovci z Iliašoviec, dali v blízkosti minerálnych prameňov postaviť murovanú kaplnku. Spomína sa v odovzdávajúcej správe prvého správcu letoviska, evanjelického farára Tomáša Maukscha z Veľkého Slavkova, roku 1802. Kaplnka bola zasvätená sv. Petrovi a Pavlovi. Tu sa sv. omšou začínalo slávnostné otvorenie letnej sezóny. Po bohoslužbách vyhrávala hudba, obyčajne dychové bandérium, patriace remeselníckym podtatranským cechom, po otvorení košicko-bohumínskej železničnej trate aj hudba železničiarov.

 Ján Olejník archív Múzea TANAP-u

Okrem dychovej hudby boli prizvané salónne kaviarenské kapely. Účinkovali na terasách na západnej strane hotelov a penziónov. Prichádzali sem vystupovať divadelné a folklórne skupiny z Batizoviec, Veľkej, Kežmarku a okolia.

vo všetkých miestnostiach hotela. Často až do včasných ranných hodín.

Móda ovplyvnila i tradičné kroje

Mimoriadny záujem o slávnosť mali obyvatelia podtatranských obcí. Predo-

prichádzajúcimi vplyvmi, sa nelíšila ani po uplynulom storočí. Na jednom človeku bolo vidieť slovenskú, poľskú, nemeckú a maďarskú módu. Vedľa trojrohého klobúka so širokou krempou (strehou) s dlhým pestrým perom bol okrúhly klobúk s vysokou hlavou a malou alebo celkom ohnutou kempou, dosť podobný tirolskému a švédskemu klobúku. Bolo tu vidieť koženú rakúsku čiapku vedľa červenej valaskej. Muži nosili modré súkenné nohavice z hrubého, ale i jemného viedenského súkna s rázporkom a množstvom ozdobných gombíkov. Po slovensky hovoriaci tu mládenci z Gerlachova, Batizoviec, Mengušoviec, Lučivnej a Štôly mali oblečené jasnomodré nohavice a vesty so šnurovaním a retiazkovou výšivkou. Na bočných vreckách vesty mali vyšité meno a priezvisko, ako aj číslo domu. Boli to retardované zvyšky husárskej viedenskej módy. Domov ich doniesli po vojensky oblečení mládenci. Miestni krajčírsky sa prispôsobili ich vkusu a požiadavkám. Objed-

Po stopách Jána Olejníka:

Ľudové slávnosti pod Slavkovským štítom

V priebehu sviatku sv. Petra a Pavla po celý deň smokovecké korzo lemovali šiatre so suvenírmí, votívnymi figúrkami, cukrárenskými výrobkami, medovníkmi, textilom, galantériou, hlinenými výrobkami či tovarom zo skla. Pozadie im tvorila kulisa penziónov, víl, Grandhotela a rímskokatolíckeho kostola. Boli vyzdobené girlandami a vencami z čačiny. Medzi nimi na čelných fasádach dominovali transparenty s víťajúcim obsahom. Hotelové haly rozvoniavali kyticami lúčnych kvetov, ktoré pri peknom teplom počasí rozkvitli na voľných priestranstvách Starého a Nového Smokovca.

Zamestnanci podnikov oblečení do nových rovnošiat vítali s úsmevom hostí už pred dverami do recepcnej časti hotela. Vedúci recepcie každého z prichádzajúcich obdaroval suvenírom. Na stoloch v jedálni stáli dve fľaše – karafy. Karafa svetlého koloritu bola naplnená vodou z Kyslého prameňa, druhá obsahovala bežnú pitnú vodu. Pri večeri dostali hostia zdarma pohár vína ako pozornosť od správy hotela. Po večeri nasledovala tanečná zábava

všetkým z tých, ktorých katastrofe siahali na hrebene Vysokých Tatier a hotely, penzióny, vily, reštaurácie a liečebné ústavy boli vybudované na ich urbárskych pozemkoch. Prichádzali v regionálnom sviatočnom odevu, kroji. Pestrosť v oblekaní s množstvom variantov, ktoré boli pomiešané s novými, na Spiš a do Smokovca

návali súkno a ozdobné doplnky z Viedne a pokračovali takto v udržiavaní módy zvanej ľudovo „belavizňa“. Zatiaľ, čo ich otcovia a dedovia prichádzali odetí do nohavíc, viest a halien z hrubého ovčieho súkna bieleho koloritu pod názvom „mlynarsčizna“, na dievčatách a ženách bolo tu vidieť rozličné varianty odevu sukní, živô-

Vo štvrtom pokračovaní seriálu Po stopách Jána Olejníka sa začítate do riadkov z pera samotného tatranského etnografa, za ktorým sa na stránkach časopisu TATRY pomyselne vyberáme, aby sme si pripomenuli fragmenty jeho rozsiahleho výskumu. Stál pri prapočiatoch budovania Múzea TANAP-u a v roku 1959 v ňom inštaloval prvú etnografickú expozíciu. Desiatročia mravenčou prácou v teréne i archíve budoval zbierkový fond. Depozitáre v Tatranskej Lomnici sú vďaka nemu plné krojových súčiastok a hmotných dôkazov materiálnej i duchovnej kultúry ľudu z okolia najvyššieho slovenského horstva. Okrem toho Ján Olejník desiatročia prispieval do nášho dvojmesačníka a čitateľom dovolil nahliadnúť do tradícií a všedných i sviatočných okamihov života obyvateľov spod úpätia Tatier. Príspevok o Ľudových slávnostiach pod Slavkovským štítom z roku 2009 má však v Olejníkovom „domovskom“ časopise premiéru. Tento seriálový diel, ako aj predošlé, vznikol v spolupráci s Podtatranským osvetovým strediskom. Po stopách Jána Olejníka sme začali „kráčať“ symbolicky zhruba sto rokov od narodenia tatranského etnografa, ktorého vďaka láskavému prístupu a priateľskej povahe pustili mnohí „podtatransci“ do svojich chalúpok i srdc.

tikov, košieľ, opleckov, záster, obuvi, pokrytia hlavy, doplnkov a ľudového šperku. Diferenciácia v odevu bola medzi Slovenkami, etnickými Nemcami a Rusínmi.

Medovník ako kompenzácia

Po bohoslužbách pri kaplnke, po roku 1888 okolo kostola, zhromaždil sa ľud medzi šiatrami až ku Kyslému prameňu a po mierne klesajúcom údolí až k ceste vedúcej do Popradu. Mnohí z pútnikov od včasného rána na ceste vyčerpaní, posadali do voňavej trávy s kvitnúcimi belostnými margarétkami, modrými zvončekmi, flórou pre toto obdobie typickou. Konzumovali donesené potraviny a zapíjali ich vodou z prameňa. Medzi tým ľudové aj cigánske muziky začali mládeži vyhrávať do spevu i tancu tam, kde sa dalo. Predtým muzikanti obchádzali dookola a vyhrávali Petrom a Pavlom do uška.¹ Mláďenci s dovolením rodičov odvádzali si každú svoju dievča pod šiatre. Tu ich obdarovali medovníkovým srdcom. Bola to kompenzácia za dar z Veľkonočného pondelka, za rysované vajčka (písanky), dar z lásky za oblievačku. Srdcia z medovníka sa líšili od seba tvarom, veľkosťou a vonkajším dekorom. Srdce, ktoré malo ako ústrednú výzdobu farebnou cukrovanou vlnkou orámované zrkadielko a fotografiu mláďenca spolu s dievčaťom, bolo alegóriou, symbolom lásky, vážnej známosti obidvoch² (na snímke medovníkové srdce kúpené na púti sv. Petra a Pavla v Starom Smokovci. Nad zrkadielkom snúbenci Pavel Paštrnák a Mária Zbelová).

Vracajúcich sa pútnikov zo Starého Smokovca očakávali na dedinách netrpezlivo najviac ženy, budúce svokry. Starší sa viezli domov na vozoch, bríčkách a kočoch. Viezli v sudoch kyslú vodu na domácu potrebu, včítane na liečenie. Mládež išla na nohách. Len tak ich mohli zvedavé ženy „ošacovať“, či sa budú brať ešte do žatvy. Fotografia a zrkadielko na medovníkovom srdci potvrdzovalo blížiacu sa svadbu.

Slávnosti zastavil politický režim

Do slávnostného otvorenia letnej sezóny roku 1932 prispeli značnou mierou Letné slávnosti etnických Nemcov. Na tento rok pripadlo 100. výročie smrti veľkého nemeckého básnika Johanna W. Goetho. Jubilejné oslavy usporiadali v dňoch

23. až 26. júna v Starom Smokovci spolu so stretnutím majstrov tenisového športu a spoločenským stretnutím v Grandhoteli. Dňa 29. júna sa uskutočnil už 48. Gesellschaftsausflug (spoločný výlet), ktorý organizoval majiteľ Kúpeľov v Novom Smokovci MUDr. Mikuláš Szontagh a hudobný skladateľ Ján Móry, majiteľ Hotela Móry na Novom Štrbskom Plese. Ľudové slávnosti pod Slavkovským štítom preži-

li druhú svetovú vojnu a svitali nádeje, že sa obnovia v plnej kráse a radošti nad novým slobodným ránom nášho života. Naskytali sa podmienky, že po zriadení samostatného administratívneho celku (Miestny národný výbor, MsNV; Jednotný národný výbor Vysoké Tatry, pozn. autora), sa tieto slávnosti popri cirkevnonáboženskom charaktere stanú akýmsi stretávaním ľudu spod Tatier na báze ľudového umeleckého prejavu (spev, hudba, pohybový prejav, tanec, ľudové divadlo).

Dňa 29. júna 1950 už včasráno stáli šiatre okolo cesty od Popradu, v zákrute

až k Tatra Sanatóriu. Chystala sa slávnosť v rímskokatolíckom kostole a pri Kyslom prameni. Okolo 8.00 hodiny prešiel od šiatra k šiatru policajný referent MsNV s políciou a prikázali majiteľom šiatrov tovar zabaliť, šiatre rozobrať a odísť pod hrozbou vysokej pokuty. Medzitým prichádzali pútnici aj v krojoch. Predovšetkým mláďenci a dievčatá. Masa veriacich sa sústredila okolo kostola počas sv. omše. Po skončení odchádzali predčasne smutní domov. Dievčatá bez medovníkových srdc.

Po roku 1950 sme postavili obrovský amfiteáter, v ktorom sa prezentovali programy nielen regionálneho, ale i celoštátneho, často európskeho, významu. Ale sviatok sv. Petra a Pavla sa neoslavoval... Po roku 1989 sa našlo niekoľko nadšencov usilujúcich sa o to, aby sa obnovila tradícia ľudových slávností pod Slavkovským štítom, ktoré sa tu udržiavali po stáročia.

V skromných začiatkoch „vyvrcholili“ roku 1991 v mohutnom sprievode 170 účastníkov v krojoch zo šestnástich dedín Spiša a Liptova od Kyslého prameňa do Grandhotela za zvukov hudieb. Mohutná bola účasť turistov a pacientov. Rokmi je slávnosť skromnejšia, viac oficiálna, ako na tradíciu ľudového charakteru typická. Účasť verejnosti je skromná. Starý Smokovec v súčasnosti vo svojej vkusnej parkovej úprave a niekdajšom význame nedokázal udržať tradíciu, ktorá raz do roka mohla prilákať masy záujemcov nielen o prírodné krásy, ale aj o krásy duchovnej a hmotnej kultúry, o krásy umu, mysle, rúk, ľudového odevu, spevu, hudby, tancu, o medovníkové srdcia so zrkadielkom a fotografiou dvoch milujúcich sa srdc...

Otvorenie turistickej sezóny pri Kysle si svoje miesto našlo aj v moderných dejinách. Nie však v podobe, ktorá by sa približovala niekdajším folklórnym slávnostiam. (pozn. red.) ◀

Poznámky:

¹ O ľudových slávnostiach pod Slavkovským štítom píše Ján Olejník aj v príspevku Otváranie letnej sezóny v Starom Smokovci v minulosti (Krásy Slovenska, ročník XXXIX, 1962, č. 9, s. 351 – 352): „Dedinská mládež medzi pánmi tancovať nesmela. Využili tiché miesto niekde obďaleč v lese a osve si zatancovali pri harmonike.“

² „Z ústneho podania najstarších občanov Batizoviec a Gerlachova sme sa dozvedeli v súvislosti s otváraním kúpeľnej sezóny v Starom Smokovci zaujímavé správy... Mláďenci, ktorí mali už vážnu známosť, niekoľko dní pred Petrom a Pavlom objednali u medovníkárov veľké, objemné srdcia, do ktorých dávali vkladať svoje fotografie a vypisovať venovanie. Srdcia zaplatili pod šiatrom a prevzali si ich... Mnohí mláďenci pri objednávke držali sa rady svojich otcov a starších sedliakov z dediny a dávali zhotoviť srdce také veľké, že keď išiel s ním cez dvere, „mušeli tíršoky (zárubne) buric, žeby prešiel z nim,“ uvádza v príspevku z roku 1962 Ján Olejník.

Známy tatranský etnograf Ján Olejník sa po Nežnej revolúcii zaslúžil o obnovenie ľudových slávností pod Slavkovským štítom, o jeho prínose pre rozvoj obdobných podujatí však možno povedať omnoho viac.

 Alexandra Bachledová
 archív Múzea TANAP-u

Koncom päťdesiatych a začiatkom šesťdesiatych rokov 20. storočia začali vznikať menšie okresné a oblastné festivaly. Cesty k ich koncepcijnej štruktúre sa kľukatili rôzne. Niektoré boli obmedzené iba na jeden, maximálne dva scénické programy, ktoré sa stali súčasťou kultúrno-politických osláv, napríklad mierových slávností. Pásmo organizátori často kombinovali s divadlom, zborovým spevom, dokonca aj športom. Výsledkom bola často nejednotná programová koncepcia, ktorá sa kryštalizovala postupne a neraz dospela do súčasného stavu, keď tieto festivaly vnímame ako prehliadky širokej škály prejavov tradičnej kultúry

Mládenec z Batizoviec vo sviatočnom odevu „belavizňa“

Folklórne hnutie Jána Olejníka

a folklorizmu, ako aj prezentáciu lokálnych a regionálnych špecifik. Sú výsledkom pravidelnej a systematickej práce mnohých inštitúcií, organizácií, združení a jednotlivcov v oblasti tradičnej ľudovej kultúry s cieľom zachovania tradícií. Ďalšie menšie festivaly vznikli pod vplyvom popularity veľkých folklórnych podujatí. Postupne sa ich oblastné verzie stávali významnými kultúrnymi udalosťami jednotlivých regiónov.

Jednou z prvých lastovičiek bol festival *Lud hôr spieva a tancuje*, ktorý mal premiéru v roku 1956 v Starom Smokovci, inicovali ho Ján Olejník spolu s Jozefom Zapatickým. Slávnosti folklóru horských oblastí, neskôr Vysokých Tatier, na ktoré pozývali aj české súbory, zanikol o štyri roky neskôr, keď sa Vysoké Tatry stali súčasťou okresu Poprad.

O festivale sa Ján Olejník viackrát zmieňuje v rôznych príspevkoch. Spomína taktiež Slávnosti Letníc v Ždiari a Fašiangy v krojoch, spojené so súťa-

žou o najlepšie kroje. V tom čase pôsobil ako vedúci odboru školstva v Starom Smokovci.

Na dianie v oblasti scénického folklorizmu naďalej participoval aj po roku 1958, keď nastúpil na miesto etnografa v Múzeu TANAP-u. V roku 1965 sa podieľal na založení Spišských folklórnych slávností v Levoči na podnet Domu kultúry a vzdelávania v Spišskej Novej Vsi. O dva roky neskôr slávnosti presunuli práve do metropoly Spiša, v roku 1971 na Sivú bradu a rok na to do Spišského Podhradia, kde sa v posledný júnový víkend uskutočnil aj ich 48. ročník. Súčasťou nedeľňajšieho programu boli i hudobno-tanečné vystúpenia folklórnych kolektívov, sólistov a ľudových hudieb, ktoré si pripomenuli nedožitú storočnicu Jána Olejníka v pásme „Život veľného ľudu pod Tatrami“.

Ján Olejník bol tiež jedným zo zakladateľov Zamagurských folklórnych slávností. Ožili v roku 1976 ako regionálne podujatie, ktoré zastrešovalo Okresné osvetové

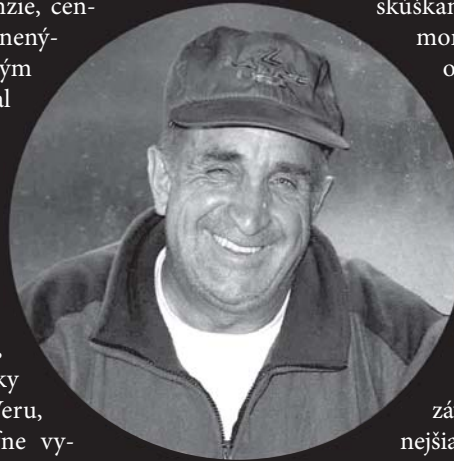
stredisko, dnešné Podtatranské osvetové stredisko v Poprade, a nadšení funkcionári zo Spišských Hanušoviec. Zamagurská obec hostila v areáli základnej školy prvé dva ročníky, potom slávnosti presunuli do Červeného Kláštora. V rámci prvého ročníka (1977) pripravoval Ján Olejník programy „Sadíme si máje...“ s folklórnymi skupinami z Olšavice, Osturne a zo Spišských Hanušoviec, ktoré túto tradíciu udržiavali v priestoroch obcí, ako aj „Jánske ohne“ v podaní folklórnych skupín z Lendaku, Spišských Hanušoviec, Osturne a Jakubian. Okrem priprav folklórnych podujatí a festivalov dlhodobo zasahoval do diania vo folklórnom hnutí. Podnietil vznik viacerých telies, súborov a skupín. Bol členom hodnotiacich komisií rôznych folklórnych prehliadok. Okrem festivalov a slávností boli pre folklórne kolektívy priestorom na prezentáciu súťažné prehliadky či súťaže záujmovej umeleckej činnosti v oblasti ľudovej umeleckej tvorivosti. ◀

Rozlúčili sa s legendami

📍 **Martína Petránová**

Jeho nezabudnuteľné hlásky a typický široký potmehúdsky úsmev ostanú v pamäti azda každého Tatrancu, ktorý **Gejzu Haaka** (*13. mája 1944 – †11. júna 2022) čo i len trošku poznal. Rodák z Levoče sa stal legendou ešte počas svojho života. Vyrastal síce v Dobšinej, no už ako mladíka ho zlákala tvrdá tatranská žula. Po tom, čo si potykal s tatranskými stenami, poobzeral sa po vyšších kopcoch. Liezol v Alpách, Himalájach či na Aljaške. Jeho výkony sú dodnes pre mnohých inšpiráciou, alebo aj vzdialenou métou. Bol pri prvých úspechoch československých horolezcov na osemtisícovkách, na konte má viacero prvovýstupov nielen v Tatrách, ale i ďalších svetových horstvách. Vďaka svojej húževnatosti sa zaradil medzi horolezeckú špičku, svoje skúsenosti odovzdával aj ako inštruktor horolezectva. Viac ako polstoročie bol neoddeliteľnou súčasťou horskej záchrany. Veľa ľudí

mu vďačí za život, ďalší za nezabudnuteľné zážitky v kopcoch, o ktoré sa im postaral ako horský vodca. So svojimi kolegami a horskou službou sa nerozlúčil ani po odchode do penzie, cennými radami okorenými nenapodobiteľným humorom pomáhal spoza pultu informačnej kancelárie návštevníkom Vysokých Tatier zorientovať sa v pre nich neraz náročnom vysokohorskom teréne, ktorý on za tie roky dôverne poznal. Veru, málokoho tak trefne vystihuje pomenovanie horskoslužobník... Žil pre hory a ľudí v nich. Celý svoj život zasvätil pomoci druhým. A hoci za svoju činnosť a aktivity získal viaceré športové tituly a ocenenia, najväčšiu hodnotu mali pre neho zážitky

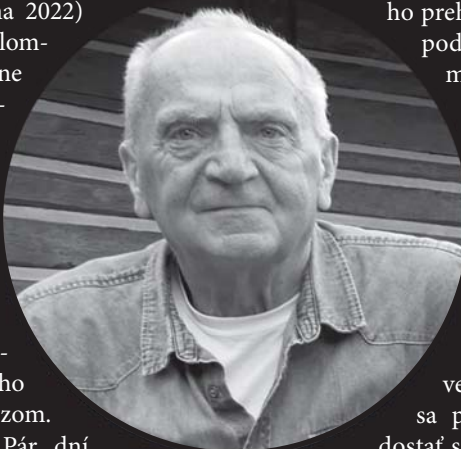

a priateľstvá. Z historiek, v ktorých zväčša vystupuje ako hlavná postava, sa v Tatrách stali už legendy. Aj napriek neľahkým životným skúškam sršal optimizmom, tam, kde bol on, bolo vždy veselo. Nečudo, že všetci na neho spomínajú ako na výnimočného človeka a skvelého parťáka, ktorý nepokazil žiadnu zábavu. Aj preto si dovoľím byť na záver trošku osobnejšia. Asi podobne ako ostatní, aj ja som dúfala, že medzi nami pobudneš ešte roky a so svojimi zážitkami sa podeliš s našimi čitateľmi. Žiaľ, už sa tak nestane.

Starký, budeš nám všetkým veľmi chýbať!

Hovorí sa, že vraj legendy neodchádzajú samy. V deň, keď sa Tatry lúčili s Gejzom Haakom, prišla ďalšia smutná správa. Bola o to prekvapujúcejšia, že len chvíľu predtým aj samotný **Martin Mladoň** (*12. apríla 1942 – †17. júna 2022)

vypravádzal na lomnickom cintoríne svojho dlhoročného kamaráta a kolegu, s ktorým vedno „válčili“ v horskej službe i v skalných stenách. Nič nezasvedčovalo tomu, že sa onedlho poberie za Gejzom. Práve naopak. Pár dní predtým sa objavil aj u nás, na Správe TANAP-u, aby si vyzdvihol ostatné číslo časopisu TATRY. A teraz v ňom má svoje riadky... Nie

sú to však zážitky z čias, keď ako horský záchranár ratoval životy iných či spomienky na úspešnú himalájsku výpravu na Nanga Parbat, ktorú rodák zo Sásy neďaleko Zvolena precítil aj spoza volantu expedičnej Tatry. Neraz som ho prehovárala, aby sa o ne podelil, zakaždým však mávol rukou. Netúžil zviditeľniť sa takýmto spôsobom, oveľa viac ho tešili debaty o histórii, či o tom, akým smerom sa dnes národný park ubera. Kládol si otázky a hľadal na ne odpovede. Rád hľbal, snažil sa prísť veci na koreň, dostať sa k podstate. A hoci na prvý pohľad pôsobil prísne, ba až nekompromisne, jeho oči vypovedali o niečom inom. Zrkadlila sa v nich človečina. Ale i odhodlanie, rozvaha,

pevné presvedčenie a predovšetkým nadhľad, o ktorý sa postarali životné skúsenosti i chvíle, keď mal ako horský záchranár neraz blízko k tomu, aby si potykal so smrťou. Až pridobre si uvedomoval pomínutelnosť života, keď červený sveter so znakom horskej služby obliekal viac ako tri desaťročia. Za ten čas sa zúčastnil desiatok záchranných akcií, odslúžil stovky dní. Spoločne s ďalšími zvučnými menami formoval horskú záchranu v druhej polovici minulého storočia, neskôr jeho trefné postrehy ocenili mladší kolegovia. Mimochodom, rady horských záchranárov rozšíril v rovnakom roku ako Gejza Haak, spolu s ním stál aj pri prvých himalájských dobrodružstvách slovenských horolezcov. Je až neveriteľné, že tí dvaja sú opäť spolu. Žiaľ tam, odkiaľ – ako sa vraví – už niet návratu. V krátkej dobe tak Tatry prišli o ďalšiu osobnosť späť s ich históriou.

Češ jeho pamiatke!

Tatranský železničný okruh uzavreli pred 110 rokmi

Keď v roku 1883 Dr. Mikuláš Szontagh v ním vydávanom periodiku Tátravidék oznámil prvý pokus o udelenie koncesie na výstavbu železnice z Popradu do Smokovca, zrejme ani len netušil, že k realizácii dôjde až po dlhých 35 rokoch. Celá tá história je napokon dostatočne známa a je skôr vecou náhody, ak bádatelia železničnej histórie nájdu niečo nové, čo by zmenilo pohľad na dianie. A tak môže ako kliše vyznieť aj konštatovanie, že v auguste 1912, teda pred 110 rokmi, sa uvedením úseku elektrickej železnice z Tatranskej Polianky na Štrbské Pleso uzavrel základný tatranský dopravný železničný okruh. Mimochodom, regionálne authority i doboví novinári po ňom volali už na prelome 19. a 20. storočia.

Mikuláš Argalács

archív autora a Múzea TANAP-u

Kým sa to stalo, môžeme však v archívoch, starých novinách či v novších publikáciách nájsť mnoho dôkazov, že cesta k vybudovaniu železnice nebola vôbec priamočiara. Nájdeť podnikateľských dobrodruhov, protekcionizmus, odvahu veci riešiť i odvahu riešeniam zabrániť. To druhé však bolo slabšie než prvé a základný tatranský dopravný systém už spomenu-tých 110 rokov slúži.

Urobme si najprv rekapituláciu jednotlivých zásadných momentov:

- **8. decembra 1871** – do prevádzky uviedli úsek Košicko-bohumínskej železnice zo Žiliny do Popradu a o štyri dni neskôr z Popradu do Spišskej Novej Vsi;
- **1. septembra 1895** – do prevádzky uvie-

li trať zo Studeného Potoka do Tatranskej Lomnice (odbočka z trate Poprad – Podolínec);

- **6. augusta 1896** – začína pravidelnú prevádzku parná ozubnicová železnica zo Štrby na Štrbské Pleso;
- **6. augusta 1904** – Poprad so Smokovcom spája cestná elektrická dráha (trolejbus);
- **21. decembra 1908** – spoločnosť Smokovecká miestna záujmová elektrická železnica otvára prevádzku úzkorozchodnej elektrickej železnice z Popradu do Smokovca a o štyri dni skôr uvádza do prevádzky pozemnú lanovú dráhu Smokovec – Hrebienok;
- **15. decembra 1911** – premenovaná Tatranská miestna záujmová elektrická že-

leznica uviedla do prevádzky časť transverzálnej železnice z Tatranskej Polianky do Tatranskej Lomnice;

- **3. augusta 1912** – začína sa prevádzka na úseku elektrickej železnice z Tatranskej Polianky na Štrbské Pleso.

Trať tatranskej transverzály zo Štrbského Plesa do Tatranskej Lomnice bola z viacerých dôvodov azda najvýznamnejším krokom pri budovaní tatranskej dopravnej infraštruktúry. Venujme jej teda viac pozornosti.

Na jar 1908 sa naplno rozbehla výstavba trasy z Popradu do Smokovca. V tom čase, presne 5. marca 1908, vyslovuje Ministerstvo obchodu Uhorskému kráľovskému hlavnému lesnému úradu v Liptovskom Hrádku súhlas so začatím prípravných

Pohoda na trati. Dovoľiť si mohli aj túto fotopauzu pred „veľkým ganzom“ s veľkým príviesným vozňom. Oba boli pre tatranské trate vyrobené a dodané v roku 1912. Zatiaľ čo príviesný vozeň je dnes súčasťou historickej súpravy „veľké ganzy“ zhrdzaveli napríklad aj na strelnici v Zaľubici či v lese v Osturni...

V Starom Smokovci bola pobočka remízy s halou až do roku 1915, no po víchrici, ktorá ju zničila, už halu neobnovili.

Takto vyzerali prvé súpravy ešte z roku 1908. Zachoval sa malý letniáčik, ktorý je dnes súčasťou historickej súpravy. Pôvodne bol objednaný ešte spoločnosťou Kriegera a Matejku na rozchod 760 mm.

prác na trati zo Štrbského Plesa do Tatranskej Kotliny. Budapešťianska spoločnosť Phöbus, neskôr zakladateľka dcérskej spoločnosti THÉV (Tátrafüredi hélyierdekű villamos vasutak – Smokovecká miestna záujmová električná železnica), síce o túto trasu prejavila záujem už v roku 1906, potom však usúdila, že schodnejšou cestou k získaniu vplyvu bude výstavba spojenia Popradu so Smokovcom.

A predsa na počín štátu zareagoval Phöbus takmer okamžite. V deň, keď založil spoločnosť THÉV, teda 30. marca 1908, predkladá Ministerstvu obchodu svoju víziu trate medzi Štrbským Plesom a Tatranskou Lomnicou. Treba zdôrazniť, že Phöbus mal dostatočný odborný potenciál, jasnú koncepciu čistej a bezpečnej elektrickej železnice, mal za sebou kvalitný finančný ústav Belvárosi Takarékpénztár (Mestská sporiteľňa) v Budapešti, a tak napokon štát, reprezentovaný spomenutým lesným úradom, rezignoval a v roku 1909 odovzdal všetky dovtedajšie úradné akty spoločnosti Phöbus. Otvorila sa jej tak cesta k realizácii nielen vlastnej stavby tzv. horného úseku, ale rozsiahlej prestavbe trate Poprad – Smokovec. Z viacerých dôvodov si zásadnú zmenu vyžiadala výjazd od železničnej stanice Poprad. Miesto existujúceho podjazdu (pri dažďoch býval zatopený) sa stal riešením nadjazdu, dnes známy pod názvom Veľký most. Na viacerých úsekoch trate odstránili zbytočné oblúky. Pre prevádzku na celom úseku objednala spoločnosť THÉV nové motorové a príviesné vozne. V plánoch projektantov bola zmena trakčného napätia zo 650 na 1 650 V – a to už malá elektráreň vo Veľkej nebola schopná zvládnuť. Pôvodný zámer projektantov bol, že postavia vodnú elektráreň na niektorom z tatranských vodných tokov.

Po množstve rokovania získala spoločnosť Phöbus koncesiu na výstavbu a prevádzku elektrickej železnice Štrbské Pleso – Tatranská Lomnica 30. augusta 1910. Tu treba zdôrazniť, že tichý súboj medzi podnikateľsky ťažkopádny štátom (predstavoval ho nielen spomenutý lesný úrad, ale aj štátu naklonené vedenie Košicko-bohumínskej železnice, prevádzkujúce ozubnicovú železnicu na Štrbské Pleso aj trať zo Studeného Potoka do Tatranskej Lomnice) a dravou spoločnosťou Phöbus, krytú silným finančným ústavom, vyhral Phöbus. Ďalší postup bol rýchly. Na valnom zhromaždení THÉV zmenila spoločnosť nielen prvé slovo v názve (Tátrafüredi – Tátra), ale vydala aj 33 691 účastín s hodnotou 200 korún, čím sa navýšil základný kapitál spoločnosti.

Na jar 1911 sa pod gesciou firmy Alföldi a Brieser naplno rozbehli stavebné práce. Ambíciou investora aj budovateľov bolo,

aby trať spájajúca Štrbské Pleso a Tatranskú Lomnicu bola dokončená ešte v roku 1911. Stavbári postupovali v teréne dosť bezohľadne, čo sa im následne a po zásluže aj pomstilo. Projektanti po dohodách s vedeniami kúpeľných osád a Verejnosprávnym výborom Spišskej župy situovali stanice na okraj zastavaných území. Ústretoví boli aj majitelia pozemkov, ktorí ich pre samotné teleso trate poskytli bez finančnej náhrady. Požadovali však, najmä knieža Christian Kraft von Hohenlohe, na pozemkoch ktorého prechádzal desaťkilometrový úsek trate, aby nedošlo k ďalšiemu poškodeniu lesa a vymedzili pásmo, v ktorom sa stavbári mohli pohybovať za podmienky, že aj počas prác bude na stavenisku poriadok. Pri kontrolách však lesníci kniežata zistili, že toto nebolo dodržané, na následné upozornenia stavební inžinieri reagovali „arogantne a drzo.“ Situácia sa vyhrotila a súdnym rozhodnutím boli v septembri 1911 stavebné práce na Hohenloheho pozemkoch zastavené. Problém napokon riešil ministerský radca ministra obchodu Alfréd Dubszky, ale praktickým a neželaným dôsledkom bolo, že vlastníci pozemkov ustúpili od bezplatného darovania.

Ešte aj počas výstavby sa diskutovalo o tom, odkiaľ zabezpečiť dostatok elektrickej energie. Až 7. júna 1911 padlo definitívne rozhodnutie, že v Poprade investor postaví parnú elektrárňu a v Smokovci meniarňu. A tiež, že v Poprade bude hlavná remíza pre električky a v Smokovci jej pobočka. Neuralgickým bodom výstavby sa však v tejto súvislosti stalo aj križovanie trate električky s traťou Košicko-bohumínskej železnice. Projektanti to síce vyriešili nadjazdom, ale bolo potrebné zaistiť jeho financovanie.

Problémy so zastavením stavby na hornom úseku a aj tie v Poprade spôsobili, že 15. decembra 1911 bol daný do užívania úsek Tatranská Polianka – Tatranská Lomnica. Prevádzku na ňom zabezpečovali malé 18-miestne motorové vozy, nazývané „malé ganzy“ podľa výrobcu, budapeštianskej firmy Ganz. Objednané veľké motorové vozy by, jednoducho, pod podjazdom trate neprešli, vodná elektrárňu vo Veľkej by takisto pre ich prevádzku nebola schopná zabezpečiť dostatok elektrickej energie.

Na rok 1912 zostalo ešte dosť stavebných a technologických restov. Z nich sa podarilo najprv vyriešiť problémy na spornom území kniežata Christiana Krafta von Hohenlohe, no vynorili sa ďalšie pri dokončovaní staničných budov a príjazdových ciest k nim. V Poprade firma Hlavaj a Blistyán ešte na jar stavebne ukončila elektrárňu a firma Siemens&Schuckert inštalovala na svoju dobu špičkové technologické zariadenie na výrobu takého množ-

Električka „nová pošta“ je dnes známa pod názvom Kométa. Jej pôvodný vzhľad karosérie bol kedysi iný a na tatranských tratiach slúžila ako „dievča pre všetko.“

stva elektrickej energie, že pokryla potreby železnice, tatranských osád, mesta Poprad a niekoľkých okolitých obcí. Do prevádzky bola elektrárňu odovzdaná začiatkom augusta 1912, hoci v skúšobnej prevádzke bola už o niekoľko týždňov skôr. Za necelé tri mesiace jari 1912 bol v Poprade vybudovaný aj nadjazd, dnes známy ako Veľký most. Do provizórnych priestorov remízy prišli tri veľké motorové vozne a tri veľké príviesne vozne. Napriek nedostatkom, ktoré vymenovala a zapisala komisia počas policajno-technickej pochôdzky 26. júla 1912, vydalo uhorské Ministerstvo obchodu súhlas so začatím prevádzky aj na úseku Štrbské Pleso – Tatranská Polianka od 3. augusta 1912. Len poznámka na záver tejto odysey: niektoré nedostatky, ktoré komisia zistila v roku 1912, neboli odstránené ani po 110 rokoch...

V tieni budovateľského nasadenia zostali dva počiny THÉV, síce projekčne a finančne pripravené, ale nezrealizované. Prvým bola reakcia na sťažnosť, že významní hostia dnešného hotelu Grand Praha (vtedy Palota) to majú od stanice ďaleko, a tak by mala električka trať predĺžiť až k hotelu. Vieme, že sa to nestalo.

Rovnako sa nepodarilo zrealizovať ani druhý, oveľa významnejší zámer. Už v októbri 1911 totiž Ministerstvo obchodu predĺžilo súhlas na začatie predbežných prác na úseku Tatranská Lomnica – Tatranská Kotlina. K tomuto úseku existuje projektová dokumentácia a zaujímavý zámer, že sa v Tatranskej Kotline mala stretnúť električky so zamýšľanou traťou od Spišskej Belej do Noweho Targu a Krakova. Tieto plány zrejme prekázala prvá svetová vojna. ◀

Takto vyzeral takmer trištvrte storočia Veľký nadjazd, ktorý preklenul pre potreby elektrickej železnice trať Košicko-bohumínskej železnice.

Okolo roku 1935. Na zemi sedia: G. A. Hefty, Dr. Nemenyi, na lavičke zľava: prvý Otto Bruckner, tretí Karol Bruckner, piata Gertrúda Kalivodová, siedma Margitka Reichart, stoja zľava: druhý Karol Piovarcy, s čiernou páskou na rukáve Didi Reichart. Fotografia pochádza z archívu Mikuláša Liptáka.

Reichartovci

📍 Oto Jalčovník 📷 archív autora a Mikuláša Liptáka

Dokončenie z predchádzajúceho čísla

Viktória

Po prevzatí funkcie riaditeľa kúpeľov Starý Smokovec začiatkom roka 1901 do svojich plánov určite zasvätil aj svoju manželku Viktóriu. A ona zase istotne podporovala jeho snahy, pretože už od roku 1903 bola členkou Uhorského karpatského spolku. V roku 1907 je dokonca uvedená vo výsledkovej listine sánkarských pretekov na toboganoch, ktoré v Starom Smokovci usporiadal Starosmokovecký klub zimných športov. Viktória sa umiestnila na druhom mieste. Avšak po krátkej dobe sa odsťahovala do hlavného mesta Uhorska, pretože v roku 1909 otvorila a prevádzkovala v Budapešti Penzión Reichart na ulici Szobi č. 4, blízko západnej budapeštianskej stanice železnice (nyugati pályaudvar). Penzión ponúkal výhodnejšie ceny ako drahé a luxusné hotely, krásne veľké izby boli zariadené potrebným komfortom. Okrem toho poskytoval aj

plnú penziu a výbornú kuchyňu. Viktória spojila pobyt v Budapešti so starostlivosťou o svoje školopovinné deti. V školskom roku 1911/12 je totiž Margitka Reichartová (zatiaľ sa mi nepodarilo z dostupných zdrojov zistiť, kedy a kde sa narodila, pozn. autora) vedená ako súkromná žiačka I. triedy na Dievčenskej škole Veres Pálné v Budapešti s výborným prospechom. Pani Reichartová určite nebola v Budapešti odkázaná sama na seba. Jej manžel tam mal početné príbuzenstvo. Viktóriin pobyt v hlavnom meste sa skončil 14. júna 1912, keď vyšiel v úradnom vestníku oznam, že Viktória Reichartová ukončila svoje podnikanie v Budapešti. To určite malo súvis so vznikom akciovej spoločnosti Tátra Otthon, pretože od roku 1916 je Viktória Reichartová menovaná ako administratívna riaditeľka tejto spoločnosti. Po svojom návrate do Tatier sa venovala riadeniu novovybudovaného penziónu Tatranský domov v Tatranskej Polianke, kde rodina bývala, a výchove svojich detí.

Margitka a Dezider

Malý Dezider v tom čase už navštevoval Štátnu základnú školu v Levoči. V roku 1912 nastúpil do IV. triedy (predpokladám, že nižšie triedy absolvoval v Budapešti, keď tam bol spolu so svojou matkou, pozn. autora). Školský rok 1912/13 ukončil s výborným prospechom (čisté jednotky, pozn. autora), za čo dostal od školy odmenu v podobe knihy *Toldi* od Jánosa Aranyho. Počas nasledujúcich školských rokov mal trochu problémy s jazykmi, nemčinou a francúzštinou, chémiou, kreslením a napodiv aj s telocvikom. Z týchto predmetov mával dvojky. Ale maturitnú triedu ukončil opäť s výborným prospechom, všetkých štrnásť známok boli jednotky. Jeho maturitná skúška bola ohodnotená s „pozoruhodným výsledkom“.

Margitka sa počas tohto obdobia už začína venovať športu. Starosmokovecký klub zimných športov zorganizoval 30. januára 1914 tzv. Zábavné preteky, na ktorých bolo prihlásených až päťdesiat súťažiacich. V slalome na saniach v kategórii detí súťažila aj Margitka a skončila na treťom mieste. Už od mladého veku

zrástla s vysokohorským prostredím a citlivo vnímala všetky negatívne dopady na tatranskú prírodu. V decembrovom vydaní časopisu *Turisták Lapja* z roku 1916 jej vyšiel krátky článok ako spomienka na neblahú udalosť spreď roka, na strašné účinky víchrice z 18. novembra 1915, ktorá sa prehnala Tatrami. Fotografia k článku, na ktorej je zničený les pod Slavkovským štítom, prevzala od svojho brata.

Svoju prvú spoločnú vysokohorskú túru vykonali Margitka a Dezider 31. augusta 1917. Jej trasa viedla zo Štrbského Plesa cez Kriváň na Tri studničky. Prvé zdokumentované lyžiarske preteky, na ktorých sa spolu zúčastnili, sa konali 3. februára 1918 vo Veľkej Studenej doline v rámci celoštátnych lyžiarskych pretekov vo Vysokých Tatrách, ktoré organizovala Maďarská lyžiarska asociácia. Dezider Reichart mladší, familiárne nazývaný Didi, na pretekoch reprezentoval Budapeštiansky univerzitný turistický spolok (Budapesti Egyetemi Turista Egyesület, skratka BÉTE). Margitka bola jeho členkou od roku 1920. Didi už v tom čase prispieval svojimi článkami a fotografiami do časopisov *Turisták Lapja* a *Turistaság és Alpinizmus*, neskoršie do *Turistik und Alpinismus* a *Turistik, Alpinismus, Wintersport*. Intenzívne sa venoval aj turistike, tenisu, horolezectvu, propagácii lyžovania a pomáhal pri záchranných prácach v Tatrách. Pri horolezeckých výstupoch mu najčastejšími spolezcami boli: Gyula Komarnicki (1885 – 1975), Alfréd Grosz (1888 – 1973), Gyula Andor Hefty (1888 – 1957) či Gertrúda Kalivodová (1899 – 1985).

Didi spolu s Margitkou 19. augusta 1920 hľadali stopy po nezvestnom Imre Teschlerovi (1896 – 1919) vo Velickej doline v okolí Litvorovej veže. Prešli až do Kačacej doliny, no nič nenašli. Spolok BÉTE Didi reprezentoval v januári 1923 na Majstrovstvách Maďarska v lyžovaní v Dolnej Hute (Gállya-tető) v pohorí Mátra. Štúdium medicíny úspešne ukončil 19. mája 1923, keď bol promován za doktora medicíny na Lekárskej univerzite Pétera Pázmána. V januári 1925 v Starom Smokovci na medzinárodných pretekoch, ktoré organizoval Košický športový klub (Kassai sport club, skratka KSC), Margitka reprezentovala Karpathenverein v behu na lyžiach na päť kilometrov, v pretekoch v sánkovaní v kategórii žien získala prvé miesto Jenny Angyalossy (1895 – 1928). Dňa 12. septembra 1926 organizoval KSC v Starom Smokovci tenisový turnaj, Margitka súťažila v dvojhre žien, Didi pomáhal s organizáciou turnaja predsedovi KSC Vojtechovi Feketemu (Fekete Béla Zsigmond,

1887 – ?). V rámci týždňa zimných športov v rézii KSC sa 5. a 6. januára 1927 konali v Tatrách lyžiarske preteky, kde v kategórii žien súťažila Margitka spolu s Annou Eleödovou (Eleöd Anikó, 1908 – 2003) z Kremnice (všestraná športovkyňa, v roku 1948 reprezentovala Maďarsko na ZOH v St. Moritzi, pozn. autora). Okrem zimných športov sa Margitka venovala aj tenisu. Koncom júna 1927 sa v Starom Smokovci konal pravidelný tenisový turnaj organizovaný Karpathenvereinom. Margitka sa umiestnila na treťom mieste v kategórii dvojhry žien. V mužskej štvorhre obsadil pár Reichart – Móry tiež tretie miesto. Reichartovci boli totiž častými partnermi Jána Móryho, majiteľa Nového Štrbského Plesa, Didi vo štvorhre mužov a Margitka v zmiešanej štvorhre.

Karpathenvereinstag pod tatranskými končiarimi

V auguste 1927 sa konal v Starom Smokovci pravidelný Deň Karpathenvereinu (Karpathenvereinstag). Dr. Michal Guhr otvoril výročné zasadnutie, hlavnú správu o činnosti predniesol profesor Július Andreas Hefty (Gyula Andor Hefty). Potom sa všetci účastníci výročnej schôdze stretli na spoločnom obede. Za slávnostne prestretú tabuľu, ktorú pripravil hostinský Pollitzer, zasadlo okolo sto osôb. Ako prvý sa hosťom prihovoril predseda spolku Dr. Guhr. Privítal nových čestných členov, predovšetkým generálneho riaditeľa Hoepfnera, ten na oplátku preniesol srdečný prípitok na zdravie spolku i jeho predsedu. Z tejto vzrušenej a nadšenej atmosféry nakoniec vzišlo viacero prípitkov. Po spoločnom obede sa účastníci presunuli na kúpeľnú promenádu v Starom Smo-

kovci. Čo sa dialo tam, popisuje farbisto sám Hefty:

„Medzitým naši usilovní priatelia, na čele s tajomníkom Albertom Hunfalvy a Dr. Deziderom Reichartom, pripravili slávnosť na promenáde, kam sa všetci začali hrnúť. Medzi stánkami, za ktoré vďačíme obetavosti tatranských kúpeľných miest a hlavnému mestu Popradskej kotliny – Kežmarku, sa čoskoro rozprúdil dav veselých ľudí rôzneho druhu a veku, pripravený potešiť svoje zmysly všakovakým spôsobom. V stánku „Csarda“ sa podávali spišské klobásky, pivo a víno (pod vedením Dr. Hellera), v kežmarskom stánku likér a sladkosti (pani Heléne Kéhler), Tatranská Polianka vo svojom stánku ponúkala ovocie, medovníky a studené jedlá (pani Ila Kunsch), stánok Nového Smokovca mal v ponuke zmrzlinu a cukrovinky (pani Mary Szontagh), stánok „Champagner“ zas nápoje a drobnosti na zahryznutie (pani Lilienthal). V stánku s konfetami (pani Margit Hunfalvy) bola v ponuke obľúbená zbraň žien – papierové dáždničky a rôzne ozdoby. Najkrajší zo všetkých bol však stánok „Holandský mlyn“ (pani Viktoria Reichart), v ktorom sa podávali káva, čokoláda a pečivo. Nad všetkým sa vznášali vojenské melódie (kapela levočského regimentu) a na javisku predvádzali svoje veselé kúsky umelci z Tatranskej Polianky. Nesmieme zabudnúť ani na ukážkovú tombolu (pán Géza Bányász), hod obručou (pán Paul Demko), rybačku (pán Alexander Ranezay) a ďalšie hry. V publiku sa pohybovali aj Holanďania a Holanďanky z Holandského mlyna, Japonec, viacerí cigáni, veštica (slečna Hilde Duscha) a iné zamaskované osoby, boli tu aj balóny (Hugo Dvorák), konfety, guľovačka, atď.

Stánok „Holandský mlyn“ v auguste 1927 na Dni Karpathenvereinu

Pod skúseným vedením Tibora Kissa sa uskutočnil aj kvetinový sprievod, ktorého sa zúčastnil asi tucet cyklistov z Polianky, Starého a Nového Smokovca, ako aj viacerí motorkári a automobily. Najkrajšie vyzdobená bola motorka Dr. Reyera, pokiaľ ide o automobily, potlesk publika si ich vyslúžilo hneď niekoľko: „Hanomag“ – malý zázrak vo farbách karpatského spolku (Richard Jelinek), auto Dr. Guhra vyzdobené margarétami, ďalej Szontaghov krásne zdobený „Slovenský vlak“ (Dr. Mikuláš Szontagh vlastnil osobný automobil značky BUICK, pozn. autora) v sprievode štyroch cyklistov, v ktorom sa viezli jeho rodinní príslušníci, oblečení v nádherných slovenských krojoch, ako aj originálna „Jedlová loď“ doktora Kissa, s veselými deťmi na palube, či Geruskov „List viniča“ a iné. Tiež tu bola pekná promenáda s dáždňikmi a iné atrakcie. O štvrtjej hodine, v tom najlepšom, však podujatie a jeho viac ako tisíc účastníkov vyrušil krátky, ľahký dážď. O šiestej zábavu nadobro ukončila búrka so silným dažďom. So súhlasom publika bol kvetinový sprievod vyhodnotený nasledovne: Prvú cenu získal Dr. Guhr, druhú Dr. Szontagh a tretiu cenu Dr. Kiss. V súťaži dáždňíkov obsadila prvé miesto slečna Aranka Stangl zo Starého Smokovca a druhé miesto slečna Baba Szinnay z Nového Smokovca. I keď búrka naštřbila úspech samotnej slávnosti, u-

losť to bola vydarená. Samotnému spolku pre jeho prvý budúcoročný zámer, ktorým bolo vybudovanie chodníka zo Starého Smokovca do Tatranskej Polianky, vyniesla peknú sumu a zároveň si spolok za svoju činnosť vyslúžil aj morálne ocenenie, ktoré si spolok nateraz pripíše na svoj účet, aby ho neskôr mohol pretaviť do tvorivej práce, tak ako vždy. Všetkým, ktorí k úspešnej činnosti karpatského spolku prispeli svojou prácou či darmi, patrí srdečná „tatranská“ vďaka!“

Stánok „Holandský mlyn“ z osláv Karpathenvereinu v auguste 1927 sa objavil aj na pohľadnici neznámeho autora. Odoslaná bola 16. augusta 1927 z Tatranskej Polianky do Szegedu pani Reichartovej (Reichart Vilmosné, rod. Muskó Margit, 1883 – 1940, manželka Deziderovho mladšieho brata Viliama, pozn. autora), ako odosielateľ je podpísaný jej syn Zoltán, ktorý bol bratrancom Dr. Dezidera Reicharta mladšieho. Svojej matke predstavuje osoby na pohľadnici, ktoré tvorili osadenstvo stánku na oslave. Zľava: Búbú (asi niekto blízky z rodiny, pozn. autora), madame

Weigel, francúzska tanečnica, Dr. Béla Fekete (doktor práv, predseda KSC, pozn. autora), Dr. Dezider Reichart (v pozadí v okuliaroch a s neodmysliteľnou fajkou, pozn. autora), Vera Hoepfner, Lacika Fekete (syn Bélu, pozn. autora), Margitka Reichart, Paulette von Velkel, holandská kňažná, Zoltán Reichart (odosielateľ pohľadnice, pozn. autora).

Reichartovci a lyžovanie

Dr. Dezider Reichart od roku 1928 ordinoval v Tatranskom domove. V roku 1929 prepracoval a spolu s Heftym znovu vydal lyžiarskeho sprievodcu, ktorého ešte pred vojnou zostavil a vydal Dr. Eugen (Jenö) Serényi (1884 – 1915). V septembri 1929 bol spoluorganizátorom a zároveň aj súťažiacim na veľkom tenisovom turnaji v Starom Smokovci. Mužskú štvorhru hral spolu s Jánom Mórym (1892 – 1978).

V rámci propagácie lyžovania a Karpathenvereinu mal Dr. Dezider Reichart v piatok 13. januára 1932 v Košickom rozhlase v relácii Rádiožurnál prednášku v maďarskom jazyku pod názvom *Lyžo-*

Účastníci tenisového turnaja v Starom Smokovci v septembri 1929. Na zábere sú aj (8) Anikó Eleöd, všestranná športovkyňa z Kremnice, (10) Béla Fekete, predseda KSC z Košíc, (11) Imre Perhács, riaditeľ banky v Šahách, aktívny športový funkcionár, hlavný rozhodca nielen na tomto turnaji, (40) Ján Móry, majiteľ Nového Štrbského Plesa. Pri číslach 2. a 3. chýba popis. Už sa asi nedozvieme, kto označoval osoby na fotografii a práve týchto ľudí nepoznal. (2) by mohol byť Didi Reichart, ktorý turnaj organizoval a aj na ňom hral a (3) Felix Hoepfner (1908 – 1983), ktorý sa tiež turnaja zúčastnil a jeho otec Gustáv Hoepfner bol jedným zo spoluorganizátorov. Originál fotografie v plnom rozlíšení je voľne prístupný na stránke fortepan.hu pod číslom 151213.

vanie medzi štítni Vysokých Tatier. V tom istom rádiu 7. februára zase v nemeckom jazyku reportáž o Medzinárodných lyžiarskych pretekoch vo Vysokých Tatrách.

Velkolepé desaťdňové IX. Lyžiarske preteky H. D. W. (Hauptverband deutscher Wintersportvereine, Hlavný zväz nemeckých spolkov pre zimné športy) a zároveň XV. Medzinárodné tatranské lyžiarske preteky organizované Karpatským spolkom sa uskutočnili od 20. februára 1929 v Tatranskej Polianke. Patronát a organizáciu pretekov prevzal Dr. Michal Guhr, jeho rodina a priatelia z Karpatského spolku. Stravovanie počas trvania pretekov zabezpečovala k všeobecnej spokojnosti pani Hermína Borúthová. Samotnú organizáciu a technickú prípravu pretekov mala na starosti pani Viktória Reichartová, ktorej neoceniteľnými pomocníkmi boli: pani Gertrúda Kalivodová-Scholtzová, pani Aranka Weinová, slečna Margitka Reichartová, Ing. Oskar Zuber (1896 – 1945), Karol Piovarcy (1883 – 1951), Ludovít Rokfalussy (1887 – 1974), Dr. Ladislav Zsedényi (1899 – 1945), Gyula Andor Hefty a mnoho ďalších. Margitka sa na tejto akcii nezúčastnila ako pretekárka, ale pomáhala s organizáciou svojej matke. A od tohto dátumu sa akékoľvek informácie o nej v žiadnej regionálnej tlači neobjavujú. Stalo sa totiž niečo vážne, čo vyústilo až do jej predčasnej smrti. Čo to bolo, sa dozvedáme len z nekrológu, ktorý vyšiel v Karpathen Post 9. marca 1940 v čísle 10:

Margarete Reichart †

Z juhozápadu sa naprieč Popradskou rovinou ženie hrozná búrka, ktorá zaháňa mračná ťažkého mokrého snehu ponad polia. Na vetrom obklúčenom cintoríne vo Veľkom Slavkove však, tvárou v tvár tatranským veľhorám, malá skupinka žien a mužov, odolných voči nepriazni počasia, stojí nad otvoreným hrobom. Jedno z radostných detí Tatier sa privčias navracia do útrov vernej matky Zeme. Horolezci a lyžiari Vysokých Tatier prišli o kamarátku, ktorú mali tak radi.

Pri kolíske mladej Margaréty (Margarete) Reichart iste nikto ani len netušil, že sa so svojim životom bude musieť rozlúčiť tak skoro, v plnom rozkvetu. Pre malú rodinu v útulnom tatranskom domove bola žiarivým slniečkom, ktoré rozdávalo radosť, bola čulým a veselým dievčaťom, obklopeným múdrou a oddanou starostlivosťou rodičov, príbuzných a svojho vážneho a rozumného brata. K láske a starostlivosti rodičov sa pridružila jej druhá matka – Taty: Ich zocelujúci vzduch, žiariace slnko, vôňa lesov a lúk dodali dieťaťu silu

i zdravie, stali sa nádherným miestom pre jeho hry. Malá Margaréta bola už od detstva v úzkom spojení s prírodou, milovala kvety, les, načúvala bzukotu hmyzu, pozorovala let vtákov, a keď podrástla, vyhľadávala aj vysokú zver a kamzíky v ich revíri. Stala sa z nej zdatná horolezkyňa i nadšená lyžiarka. Od prevratových rokov vyhrávala najprv súťaže v behu na lyžiach dievčat, potom v behu i zjazde žien, pričom bola neúnavnou spolupracovníčkou pri každom športovom podujatí v Tatrách, keďže každou bunkou svojho tela bola právim dieťaťom svojej rodiny a bezpochyby zdedila vážnosť, svedomitosť a spoľahlivosť vlastnú Reichartovcom. Na potulkách v horách bola milým, veselým a oddaným kamarátom, pri túrach zas obozretným a obetavým druhom. Jej športové zručnosti sa snúbili s rozsiahlymi vedomostami, nadobudnutými vďaka starostlivej výchove, ktorú jej poskytli rodičia a ktoré si rozšírila neprestajným samovzdelávaním, rovnako dobre sa vyznala v literatúre, umení i hudbe, bola príjemnou spoločníčkou, ako aj vernou a spoľahlivou oporou rodičom v domácnosti.

A potom sa nečakane objavili príznaky zdĺhavej choroby, nanajvýš zriedkavého postupného ochrnutia nervového systému. Rodičia skúsili všetko, čo bolo v silách ľudských i v možnostiach lekárskej vedy, aby svojho miláčika vyliečili. Privolali dokonca aj známych špecialistov z ďalekých krajín. Dosiahli však iba zmiernenie utrpenia, nie vyliečenie. Celé roky silné telo chradnutiu odolávalo, funkcia nervov chabla nepozorovane. Margaréta Reichart prijala svoj osud s trpezlivosťou anjela. Neprestala byť veselou a milou, počas tých ťažkých rokov bola celej rodine utešovateľkou. Jej žiarivý duch prekonával ochabnutie tela až do konca. Pre cudzích bolo nepochopiteľné, že to čulá a múdre štebotanie vychádza z pier bytosti zasnúbenej smrti. A v tejto statočnosti a trpezlivosťi hodnej anjela Margaréta dňa 1. marca nežne usnula, aby nakoniec spočinula pri svojom Stvoriteľovi. Mali sme kamarátku...

Skúšaní životom

Choroba sa začala prejavovať asi už po roku 1927, kedy je zachytená na fotografii z osláv Dňa Karpathenvereinu. Takže skoro jedno desaťročie bojovala so zákerným ochorením. Ktovie, či aj táto statočnosť nemala vplyv na úmrtie jej otca v roku 1933. Po Margitkinej smrti pracoval jej brat od roku 1941 ako šéfkľár v Tatrasanatóriu Starý Smokovec. Dočkal sa aj konca vojny, ale nedočkal sa pokojného povojnového mierového života. Bol zavlčec-

ný do pracovného tábora – gulagu kdesi na Kaukaze. A tam aj zomrel. Čo presne k tomu viedlo, nevedel ani Ivan Bohuš st., ktorý bol jeho súčasníkom. Ja som sa pokúšal s pomocou nadšencov, ktorí sa zaoberajú vojenskou históriou a spracovávali zoznamy zavlčencých, nájsť v týchto záznamoch aj Didiho Reicharta a dopátrať sa, kedy a kde zomrel. Ale v zoznamoch, ktoré som od nich dostal, som našiel len jedno meno: Felix Hoepfner. Ten mal šťastie a z Gulagu sa vrátil. O Didim som zatiaľ nenašiel nič.

Otec Dezider Reichart spolu so svojou dcérou Margitkou sú pochovaní na cintoríne vo Veľkom Slavkove. Didi spočívá niekde na Kaukaze. Ale čo sa stalo po vojne s pani Viktóriou, som zatiaľ nezistil. Pravdepodobne ju rodina jej manžela stihla odviezť do Maďarska. V rodinnom hrobe na cintoríne vo Veľkom Slavkove totiž pochovaná nie je. ◀

Pramene:

Fővárosi Lapok 1891, roč. 28, čís. 223, str. 1661.
Fővárosi Lapok 1889, roč. 26, čís. 230, str. 1701.
Magyar Compass 1900, str. 346.
Az Újság 1905, roč. 3, čís. 335, str. 10.
Pension Reichart Budapest. In: Uj Idők 1909, roč. 15, čís. 43, str. 387.
Pension Reichart Budapest. In: Ellenzék 1909, roč. 8, čís. 115, str. 3.
Katolikus főgimnázium, Lőcse 1910 – 1916.
Állami főreáliskola, Lőcse 1912 – 1916.
Bauten in der Tatra. In: Karpathen Post 1911, roč. 32, čís. 37, str. 3.
Országos Nőképző-egyesület Veres Pálné leányiskolája, Bp. 1911, str. 33.
Fővárosi Közlöny 1912, roč. 23, čís. 47, str. 2192.
Turistaság és Alpinizmus 1918, roč. 9, čís. 1 – 2, str. 28.
A Pázmány Péter Tudományegyetem Orvostudományi Karán végzett orvostanhallgatók jegyzéke 1921 – 1951.
Wertvolle Arbeit. M. G. In: Karpathen Post 1926, roč. 47, čís. 16, str. 3.
Prágai Magyar Hírlap 1926, roč. 5, čís. 1124, str. 6.
Prágai Magyar Hírlap 1927, roč. 6, čís. 1481, str. 8.
Prágai Magyar Hírlap 1930, roč. 9, čís. 2231, str. 4.
A legjobb, legjobbok kocsai a szlovenszkoí utak részére a BUICK. In: HIRADÓ 1927, roč. 55, čís. 69, str. 8.
Karpathenvereinstag. J. A. H. In: Turistik, Alpinismus, Wintersport 1927 čís. 8 – 9, str. 152 – 155.
Karpathen Post 1929, roč. 50, čís. 11, str. 3.
Turistik, Alpinismus, Wintersport Közlemények 1930, roč. 4, čís. 1 – 2, str. 2.
Turistik, Alpinismus, Wintersport Közlemények 1933, roč. 7, čís. 8 – 10, str. 12.
Karpathen Post 1933, roč. 54, čís. 30, str. 1; čís. 32, str. 6.
Bad Altschmecks, seine Vergangenheit und Gegenwart. Prof. G. A. Hefty, In: Karpathen Post 1937, roč. 58, číslo 42, str. 5; číslo 48, str. 4; číslo 50, str. 5.
†Reichart Dezső. Reichart Géza, In: Turistaság és Alpinizmus 1933, roč. 23, čís. 3, str. 55.
†Reichart Dezső. In: Turistik Lapja 1933, roč. 45, čís. 3, str. 103.
Reichart Dezső†. In: Turistik, Alpinismus, Wintersport, Közlemények 1933, roč. 7, čís. 3, str. 6.
Tennisz és golf 1929, roč. 1, čís. 10, str. 244 – 245.
Margarete Reichart †. In: Karpathen Post 1940, roč. 61, čís. 10, str. 4.
Turistik, Alpinismus, Wintersport Közlemények 1932, roč. 6, čís. 11 – 12, str. 74 – 75.
Die Karpathen TAW 1937, roč. 13, čís. 3, str. 48.
Spomenka na doktora Reicharta. Ivan Bohuš. In: TATRY 1999, čís. 6, str. 28 – 29.
Obecný úrad Veľký Slavkov

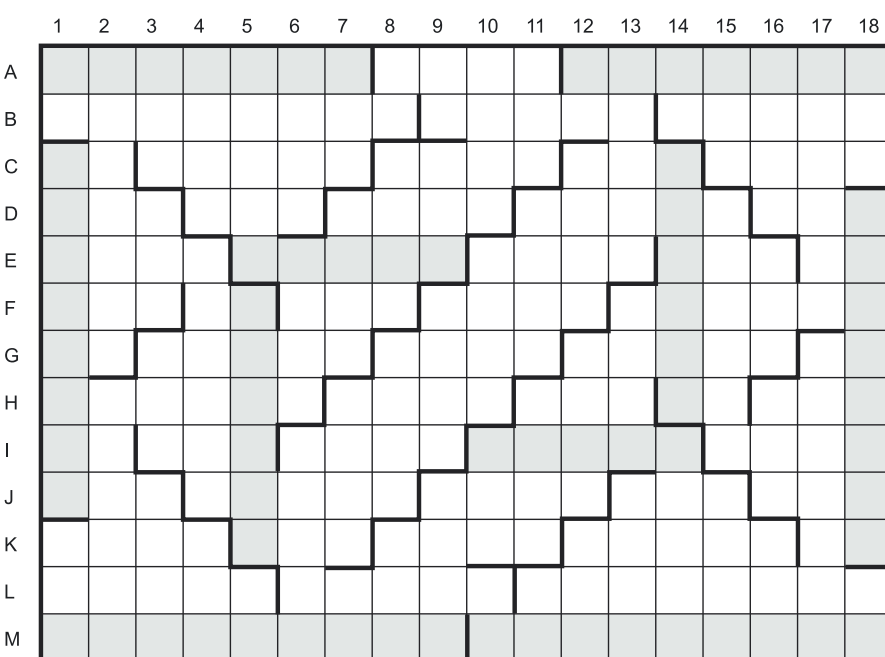
⊗ Krížovka

Anton Hajovský

Zvonček hrubokoreňový (*Campanula serrata*) je trváca, spravidla dvadsať až štyridsať centimetrov vysoká, holá alebo jemne (*tajnička 1*) bylina. Má dlhostopkaté, okrúhle vajcovité prízemné listy, ktoré sú v čase kvitnutia už zaschnuté, listy v dolnej časti byle sú kosoštvorcovo vajcovité a v hornej kopijovité, v oboch prípadoch pílkovité, holé, len na báze brvité. Kvety sú stopkaté, vo vrcholovom strapci alebo (*tajnička 2*). Zuby kalicha sú čiarkovité až úzko trojuholníkovité, bez prívěskov medzi nimi. Koruna je zvončekovitá, tmavomodrá až modrofialová, zrastá do dvoch tretín až troch štvrtín dĺžky. Kvitne od júna do septembra. Vyskytuje sa na pasienkoch a trávnatých holiach v horskom až subalpínskom stupni. Zriedka rastie aj v riedkych bukových alebo smrekových (*tajnička 3*). Uprednostňuje (*tajnička 4*). Niekoľko stoviek lokalít tohto druhu sa nachádza v centrálnych pohoriach Západných Karpát a v (*tajnička 5*). Veľkosť populácií druhu, ako aj ich počet na Slovensku sú viac-menej stabilizované. Medzi hlavné faktory ohrozenia tejto rastliny patrí hlavne zarastanie biotopov drevinami a expanzívnymi bylinnými druhmi, zalesňovanie, hnojenie, (*tajnička 6*). Je zaradený do sústavy Natura 2000, spoločenská hodnota jedného jedinca dosahuje dvesto eur. Z celoeurópskeho pohľadu ide o významný karpatský (*tajnička 7*), čo bolo pravdepodobne dôvodom, vďaka ktorému sa ocitol v zozname európsky významných druhov.

Legenda

Vodorovne: A. *Tajnička 2* – Gogolov pseudonym – *tajnička 7*. – B. Šatila – pomoc – druh vyhynutého psa. – C. Značka niklu – prítok Bodvy – biblická postava – český spevák – ryžová pálenka. – D. Kód bývalej rakúskej meny – jemne zavlajú – nadobudni presvedčenie – ženské meno – mobilná správa. – E. Osud, po anglicky – *druhá časť tajničky 5* – Kubalova postavička – zvyšky stromov – slovo strašenia. – F. Mrknutie – a podobne – grécky ostrov – tanečný kruh – forma na odlievanie. – G. Vajce po nemecky – indiánska trofej – chyba – predpona (počasie) – EČV Dunajskej Stredy. – H. Cudzía zmenka – nevelká – bod v džude – plošná miera – znoj. – I. Nanohen-

ry – nemecký cirkevný skladateľ – meno Kolínskej – *tajnička 3* – starší český herec. – J. Nemocničné oddelenie (hovor.) – vyhynutí kočovníci – chaos – tenisový úder – spodky nádob. – K. Cvičenie v karate – egyptský faraón – potreba kovboja – bulharské mužské meno – filmový mimozemšťan. – L. Pôžičky – vlk z knihy džunglí – miestnosť na premietanie filmov. – N. *Prvá časť tajničky 4* – *prvá časť tajničky 5*.

Zvisle: 1. Značka molybdénu – *prvá časť tajničky 6* – Krajský úrad vyšetrovania. – 2. Vydavatelia – hravá. – 3. Označenie kamiónov – rival – náš denník – zväzok obilia. – 4. Shakespearov kráľ – model – ste, sme, po anglicky. – 5. Patriaci malému Ivanovi – *druhá časť tajničky 6* – nitrid ytritý. – 6. Grécka cela – bulharské pohorie – poľné zviera. – 7. Princíp, po maďarsky – chyť – časť oceánu – pästiarska skratka. – 8. Ad acta – obilnina – azda – kráľ zvierat. – 9. Letecký oddiel – časťica – svadobná kvetina – český básnik, publicista a prekladateľ (Radek, *1977). – 10. Hmla nad riekou – priložiť – hora – značka kozmetiky. – 11. Nie dnu – nasávala – kanón – predložka. – 12. Európsky rekord – preto – dav ľudí – zášklb na tvári. – 13. Naivná žena – druh číselnej lotérie – časť ženského tela. – 14. Ruský súhlas – *tajnička 1* – pražská štvrt. – 15. Ženské meno

(24. 5.) – dánske mužské meno (Andrej) – americký šéf. – 16. Planéta – meno Romančička – popod – slovenský futbalista (Róbert, *1978). – 17. Juhoamerický vták – predpokladaný. – 18. Prúd rieky – *druhá časť tajničky 4* – povzdych.

Pomôcky: Ett – Inambu.

Znenie tajničiek posielajte poštou alebo e-mailom na adresu redakcie uvedenú v tiráži do **31. augusta 2022**. Zapojením sa do súťaže účastník súhlasí so spracovaním svojich osobných údajov, ktoré poskytne redakcii na účely vyhodnotenia súťaže a zverejnenia výhercu v časopise. Súhlas so spracovaním osobných údajov trvá, kým trvá účel ich spracovania. ◀

Komu pôjde výhra?

Z krížovky v čísle 2/2022 sme od čitateľov očakávali odpovede: 1. bystré, 2. Emerich Kövi, 3. Martin Róth, 4. Peter Róth, 5. Lorencovo, 6. železiarní, 7. Bystrú. Dostali sme 39 mailov a listov, tentoraz všetky so správnym riešením tajničiek. Reprezentatívnu publikáciu *Kvety a Tatry* od autorov Milana Kapustu a Zuzany Kyselovej od nás dostane **Milada Vavříková z Nového Mesta nad Váhom**. Srdečne blahoželáme!

Fotohádanka

  Martin Maličský

Vážení hádači, idem rovno na vec. Správna odpoveď na fotohádanku z čísla 2/2022 znie Prostredný hrot. Má to však jeden háčik. O Prostrednom hrote som už písal takto pred rokom pri zábere zo Sedielka. A teraz čo? Dostal som sám seba. Ak vás nechcem sklamať, musím niečo vymyslieť...

Na úvod by som rád splatil dlh už spomínanému Sedielku. Keď som o ňom písal, nikde som sa nevedel dopátrať, odkedy vlastne vedie tadiaľ chodník. Nepomohli mi ani tí najchýrnejší tatranskí historici. Medzitým mi však kamarát a horal Martin Mladoň daroval knižku Bolesława Chwaścińskiego *Z dziejów taternictwa*. V nej som sa dočítal, že už na prvých podrobných mapách Tatier sú zakreslené cestičky cez Sedielko, Poľský hrebeň a Smutné sedlo. A hádajte, kedy tieto mapy vznikli! Zhotovili ich rakúski topografi presne pred dvesto rokmi...

Prechody cez prístupné tatranské sedlá boli oddávna známe lovcami kamzíkov, hľadačom pokladov a bylinkárom. V 19. storočí, najmä v jeho druhej polovici, však do Tatier čoraz viac prichádzajú ľudia, ktorým nestačia vyšliapané chodníčky. Lákajú ich vrcholy, nedajú im spať výzvy nedotknutých stien a hrebeňov. Jedným z nich bol aj Edmund Téry, ktorý v sprievode vodcu Jána Stilla a ďalších dvoch nadšencov ako prvý vystúpil na Prostredný hrot. Vrchol dosiahol žľabom, ktorý ako možný smer výstupu vytýčil Still, inak učiteľ v Novej Lesnej. Žľab odvtedy nesie jeho meno. Cesta sa stala „normálkou“, no aj napriek tomu je čímsi výnimočná. Iba z nej vidieť proti oblohe asi najkrajšiu vežu

celých Tatier. Pri pohľade z doliny a okolitých štítov totiž splyva s prilahlou stenou. Ide o Ihlu Republiky. Že ste o nej ešte nepočuli? Nedivte sa, veď meno dostala len pred pár rokmi. Ale podme pekne po poriadku.

Píše sa rok 2018 a starý horský vlk Igor Papp sa akosi častejšie motá po Malej Studenej doline. Postupne v ňom oživa spomienka na projekt, ktorý nosil v hlave dlhé roky – prvovýstup na nádherný obelisk v severovýchodnom rebre Veže Veľkého Kostola. Na jeho vrchole pravdepodobne ešte nikto nestál. Prikláňali sa k tomu aj mnohí pamätníci. Na výnimočný lezecký zážitok nahovori spišské lezecké eso Miša Sabovčika. Jedno májové ráno začnú zo snehovej trhliny liezť nádhernú líniu v neohmatanej skale. Po 150 metroch prvovezecký Mišo objíma tenký žulový špic. Radosť sa mieša s prekvapením. Pod vrcholom totiž nájde starú slučku...

Po návrate do civilizácie začína pátračka á la Sherlock Holmes. Kľúčovým svedkom sa stáva Gejzko Haak, tatranská legenda a ikona horskej služby, ktorý si zaspomínal na „vežomániu“ pred päťdesiatimi rokmi. Bolo to obdobie, keď horskí fotografi radi fotili lezcom stojacich na exponovaných vežiach. Rozpamätal sa aj na jednu fotku s našou ihlou. Mal v tom mať prsty fotograf a lezec Ivan Mátray. Ďalšie vyšetrovanie odhalilo nové podrobnosti. V júli 1971 zostupovala lezecká dvojica Mátray – Plaček Stillovým žľabom do Malej Studenej doliny. Pri krátkej prestávke niekde uprostred žľabu im padol zrak na neskutočne krásnu ihlu odstupujúcu od piliera vpravo. Fotograf Ivan nahlas vyslovil svoju víziu originálnej

fotky s lezcom na jej vrchole. Jano Plaček to zobral ako výzvu, zobral si „matroš“ a v strmých trávach pretraverzoval do štrbiny pod ihlou. Následne s neuveriteľným „morálom“ vysóloval na vrchol. Dokonca sa na tento fliáčik vzdušnej žuly aj postavil, takže si Ivan mohol nasnímať svoj sen. Obe dva príbehy riadne spopularizovali doteraz anonymnú vežu, čo vyústilo do snahy dať jej meno. Logicky sa núkala možnosť nazvať ju po prvovýstupcovi Plačekova ihla. Keďže sa písal rok 2018 a blížilo sa sté výročie vzniku Československej republiky, horský vodca Palo Rajtar navrhol názov Ihla Republiky. Ujalo sa to.

Vraví sa, že je lepšie raz vidieť, ako dva razy počuť. Ak vás, milí čitatelia, zaujal príbeh nenápadnej žulovej krásavice z Malej Studenej doliny, vrele odporúčam zhladať dokument Rasťa Hatiara. Jeho *Ihla Republiky* vás dostane. Naopak, ja od vás možno dostanem hubovú polievku, keď hodíte očkom na novú hádanku. Uvedomujem si, že je superťažká. Aj odo mňa hory často vyžadujú priam nadľudské úsilie. Doteraz mi však stále ponúkli riešenie i pre zdanlivo bezradné situácie. Treba byť len v strehu a vnímať každý detail. Hľa, čo z úzadia odkazuje Kráľova hoľa všetkým vnímavým:

„Veža v popredí má v názve roh a je to jediný tatranský roh, na ktorý sa môžem pozerať“. Tak, pátrači, vezmite do rúk podrobnú mapu Tatier a podho skúmať hrebeň © Ak budete už veľmi zúfalí, napíšte mi aspoň, koľko rohov ste na hrebeňoch Tatier narátali.

Svoje tipy posielajte poštou alebo e-mailom na adresu redakcie uvedenú v tiráži **do 31. augusta 2022**. Zapojením sa do súťaže účastník súhlasí so spracovaním svojich osobných údajov, ktoré poskytne redakcii na účely vyhodnotenia súťaže a zverejnenia výhercu v časopise. Súhlas so spracovaním osobných údajov trvá, kým trvá účel ich spracovania. ◀

Kto dostane knihu?

Na fotohádanku z čísla 2/2022 si trúfalo odpovedať 31 čitateľov a väčšina z nich aj správne odhalila zasnežený masív Prostredného hrotu. Pri známom vrchole v Malej Studenej doline Maťo Maličský nepomohol žiadnou nápodvedou a možno i preto sa štyria nesprávne tipujúci poddelili a každý hádal iný vrch – Kriváň, Bielovodskú vežu, Čubrínku a Predné Solisko. Za správnu odpoveď posielame publikáciu *Príbehy zemepisných názvov Vysokých Tatier* z Vydavateľstva IB Vysoké Tatry úspešnej výherkyňi **Antónii Šipinkovej z Bratislavy**.

Srdečne blahoželáme!

